

Masterproef aangeboden tot
het verkrijgen van het diploma
Master of Arts in het **tolken**

**Tegen de stroom in?
Horende ouders van dove kinderen
die kiezen voor Vlaamse Gebarentaal.**

Door: Goedele Debeerst

Promotor: Prof. dr. Myriam Vermeerbergen

ACADEMIEJAAR 2013-2014

I. WOORD VOORAF

Het is eindelijk zover. Na een heel jaar literatuur doorworstelen, Vlaanderen doorkruisen op weg naar interviews met respondenten, boeiende verhalen horen, getuige mogen zijn van een merkwaardige evolutie en het leven van een bijzondere taal, mijn eigen blik verruimen op diezelfde taal die ik vier jaar lang zo graag heb geleerd, is het moment daar: de voorstelling van mijn masterproef; iets waar ik als student zo lang naartoe heb geleefd en nog harder voor gewerkt heb, en nu ligt het hier voor u, in enkele tientallen bladzijden besloten. Hopelijk geniet u ervan en leert het u iets bij. Al kan ik u niet verder laten lezen zonder eerst enkele mensen van harte te bedanken. Ik weet dat het een enorm cliché is, maar meer bij de waarheid aansluitend dan dit, kan ik het zelf niet formuleren: zonder hen was dit onderzoek nooit mogelijk geweest.

Allereerst gaat mijn grote dank uit naar mijn promotor, Myriam Vermeerbergen. Altijd keek ze met een kritische, oprechte en aanmoedigende blik naar de vorderingen die ik maakte doorheen het jaar. Ze sleutelde mijn ideeën bij, gaf me tips, bracht me weer op de juiste weg als ik te veel van mijn focus dreigde af te wijken, gaf me de ruimte om zelfstandig te leren onderzoeken, maar was steeds daar als ik met een vraag of een probleem zat. Voor al haar tijd, opbouwende feedback en bovenal, haar geloof in mij als student: onwaarschijnlijk hard bedankt.

Ook Carolien Doggen en Kristof De Weerd, mijn andere docenten Vlaamse Gebarentaal, verdienen woorden van dank. Voor hun jarenlange inzet om me, samen met Myriam Vermeerbergen, hun prachtige taal aan te leren met alle cultuur en grammatica die daarbij hoort. Voor hun steun, hun geweldig leuke en leerrijke lessen en hun passie voor VGT: dank u wel.

Dan richt ik me graag even tot alle respondenten die me hebben geholpen dit eindwerk te verwezenlijken. Hartelijk bedankt voor jullie gastvrijheid en tijd, voor jullie waardevolle getuigenissen, voor jullie openheid en medewerking aan mijn onderzoek waarin jullie een onmisbare schakel waren. In het bijzonder wil ik Nicole bedanken; zij was immers mijn inspiratiebron voor dit onderzoek.

Daarnaast ook mijn oprechte dank voor alle anderen die me doorheen het jaar geholpen hebben: Kimberley Mouvet voor haar enthousiasme, goede raad en waardevolle feedback, Liesbeth Matthijs voor haar hulp tijdens mijn eerste stapjes binnen dit onderzoek, Hannes De Durpel voor zijn uitleg over VGT Doe Mee!, de verantwoordelijken van VLOK-CI en alle dovenscholen en –clubs in Vlaanderen die mijn oproep voor potentiële respondenten mee verspreid hebben, Kristy Jonckers voor haar technische hulp tijdens mijn focusgesprek, en vele anderen. Dank je.

Tot slot zijn er nog die mensen van wie een knuffel krijgen zo'n deugd kan doen, die mensen die me zowel in mijn enthousiasme als tijdens moeilijke momenten zijn blijven ondersteunen, die mensen met wie even ontspannen zo veel energie geeft, die mensen bij wie ik altijd terecht kan. Lieve vrienden en familie, mama, papa, broer en zus – ik weet dat ik niet altijd de gemakkelijkste was, maar toch en daarom des te meer, uit de grond van mijn hart, een welgemeende dank je wel.

En als toemaatje: mijn oma. Naar haar gaat misschien wel mijn grootste dank uit. Ze leerde me in mezelf geloven en kreeg me altijd aan het lachen, ook al zag ik het soms niet meer zitten om bergen te blijven verzetten (hoe groot of klein ze ook waren). Zelfs nu ik al iets meer dan 365 dagen enkel naar de maan kan kijken en glimlach, in de hoop dat zij daar is, voel ik haar zo intens bij me. Lieve oma, met geen woorden kan ik vertellen hoe dankbaar ik je ben... Je leerde me doorzetten en de moed nooit op te geven. Dit is voor jou.

Goedele Debeerst, 18 augustus 2014

II. ABSTRACT

Het abstract ter samenvatting van deze masterproef is te bekijken in Vlaamse Gebarentaal. U vindt de video op de dvd in bijlage.

III. INHOUDSOPGAVE

I. Woord vooraf	3
II. Abstract	4
III. Inhoudsopgave	5
IV. Inleiding	6
1. Literatuurstudie	9
1.1 De rol van VGT in de maatschappij	
1.2 Een tegenstrijdige maatschappelijke evolutie	
2. Methodologie	20
2.1 Literatuurstudie	
2.2 Dataverzameling	
3. Resultaten	29
3.1 Kiezen voor VGT in een duaal evoluerende maatschappij	
3.2 Knelpunten	
3.3 Visie op gebarentaaltolken	
4. Discussie	52
4.1 Belangrijkste bevindingen	
4.2 Situering van de resultaten binnen de context van het onderzoek	
4.3 Praktische oriëntatie	
4.4 Beperkingen onderzoek	
4.5 Mogelijkheden voor verder onderzoek	
5. Conclusie	59
6. Referentielijst	60
6.1 Boeken, verhandelingen en artikels	
6.2 Folders	
6.3 Lesmaterialen	
6.4 Online bronnen	
6.5 Audiovisuele bronnen	
7. Bijlagen	66
7.1 Identificatieformulier respondenten	
7.2 Citaten uit de diepte-interviews gebruikt voor de tweede onderzoeksfase	
7.3 Dvd met abstract in VGT	

IV. INLEIDING

Vertel jij straks hoe we doven weer laten horen? Bepaal mee de toekomst. Dit voorjaar lanceerde de Universiteit van Antwerpen haar nieuwe reclamecampagne, waarbij onder meer gebruik werd gemaakt van voorgaande slagzin; een slagzin die heel wat opschudding veroorzaakte in de Vlaamse Dovengemeenschap. Een vraag die zich hierbij mogelijk stelt, is wat er met de Vlaamse Gebarentaal (VGT) zal gebeuren als dove mensen inderdaad zouden kunnen horen. Is er dan nog een toekomst weggelegd voor VGT? Zal de taal nog een rol spelen in het leven van jonge dove mensen?

Op de grens tussen de horende en de dovenwereld¹ zijn er de laatste jaren in Vlaanderen, net als op vele andere plaatsen in de wereld, twee maatschappelijke evoluties merkbaar (De Meulder et al., 2008:68-69; Hardonk, 2011:216-217). Enerzijds is er meer openheid naar VGT en worden allerlei maatschappelijke voorzieningen steeds toegankelijker voor gebarentaligen, onder andere ten gevolge van de groeiende mogelijkheden om tolken in te schakelen. Anderzijds zien we een medische evolutie die doofheid (opnieuw) meer en meer ziet als een beperking die hersteld kan – en moet – worden (o.a. Mouvet, 2013:42). Het gegeven dat vandaag bijna alle dove kinderen een cochleair implantaat² (CI) krijgen aangemeten '[has] strengthened [the medical] model in its beliefs' (Mouvet et al., 2013c:233). Onderzoek toont aan dat vooral in de medische wereld een keuze voor CI vaak samengaat met een negatieve attitude t.o.v. VGT en socialisatie binnen de Dovengemeenschap³ (Hardonk, 2011; Mouvet, 2013). Door de ontwikkeling en uitbreiding van het CI-gebruik lijkt de integratie van dove kinderen in de horende maatschappij, bij voorkeur zonder gebruik van VGT, opnieuw te worden vooropgesteld. Hardonk stelt daarenboven dat horende ouders van dove kinderen tegen beter weten in 'gewoon geen aandacht [hebben] voor VGT' in deze gemedicaliseerde wereld (Fevlado, 2012:2).

Tegenover dat medische discours stelt de Dovengemeenschap dan weer een aantal initiatieven. 'Een hoorapparaat of [CI] verbetert het gehoor [misschien] wel, maar maakt de nood om anders, visueller in interactie te gaan [met dove kinderen immers] niet overbodig' (www.mijnbabyisdoof.be). Eén van die initiatieven is het in 2013 gestarte project *Mijn baby is doof* dat ook centraal stond op WereldDovenDag dat jaar. Met het project tracht Fevlado (de Federatie van Vlaamse Dovenorganisaties) jonge ouders van dove kinderen te begeleiden bij hun eerste kennismaking met de dovenwereld en VGT, omdat ze daar tot dan toe meestal geen kennis van hebben (Fevlado, 2013a; Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:11) en dat een effect heeft op de wijze waarop dove kinderen gebarentaal verwerven (Debeerst, 2012:14). Zo'n 95%, volgens sommigen zelfs 98%, van alle dove kinderen heeft immers horende ouders. In Vlaanderen wordt daarvan momenteel daarenboven zo'n 95% geïmplanteerd (Bolle & VLOK-CI, 2013; De Raeve in Vandenreyt, 2014).

¹ 'Doof' met een hoofdletter verwijst naar de cultureel-linguïstische betekenis van doof-zijn (i.e. lidmaatschap binnen de Dovengemeenschap, beleving van de Dovencultuur en het gebruik van gebarentaal); 'doof' zonder hoofdletter houdt verband met de medische visie (i.e. een gehoorverlies van 90 tot 120 dB (Scheiris, 2002:10)).

² Een CI is een elektronisch hoorapparaat waarbij het uitwendige deel geluidsgolven omzet in elektrische impulsen die via het inwendige deel naar de gehoorzenuw worden gezonden (Kind en Gezin, 2013). In 1992 werd het eerste kind in Vlaanderen geïmplanteerd (De Raeve en Loots, 2008:142).

³ De Vlaamse Dovengemeenschap wordt in dit onderzoek gedefinieerd als de linguïstisch-culturele minderheidsgroep waartoe zo'n 6.000 Dove gebarentaligen behoren (De Meulder et al., 2008:42-43). Circa een vijfde van deze groep bestaat uit minderjarigen. De Meulder voegt er dit aan toe: 'In de periferie bevinden zich nog een potentiële 7.000 horende mensen die VGT als eerste of tweede taal gebruiken [...] het lijkt hier te gaan om [onder andere] horende ouders van dove kinderen.'

Binnen Fevlado focuste ook de cel Belangenbehartiging⁴ de voorbije maanden op het bevorderen van de rol die ouders ten opzichte van hun dove kind kunnen opnemen betreffende het aanreiken van VGT en de Dovencultuur. Dat gebeurt onder meer door de ontwikkeling van een integraal informatieaanbod, het creëren van kansen voor ouders om in contact te komen met andere ouders en dove rolmodellen, en tot slot door het voorzien van de mogelijkheid om in VGT en via andere visuele kanalen met hun doof kind te leren communiceren (Fevlado, 2013a). Zowel 't Signaal vzw⁵ als Fevlado Diversus⁶ ontwikkelden onlangs nieuwe cursussen VGT voor ouders. Ook de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal⁷ nam de thematiek van een integrale informatiedoorstroming voor ouders op in haar agenda (Fevlado, 2013a). Tot slot kende het onderwijstolken vorig jaar een belangrijke ontwikkeling die mogelijk de taalkeuze van ouders van dove kinderen beïnvloedt. In de zomer van 2013 keurde de Vlaamse regering namelijk een decreet goed dat het recht op tolken VGT bevestigt voor doven binnen het volledige aanbod onderwijsmogelijkheden, i.e. vanaf de kleuter- en lagere school tot in het volwassenenonderwijs. Hoe gaan jonge ouders met dit alles om?

De afgelopen decennia werd reeds een aantal onderzoeken gewijd aan verschillende aspecten van die duale evolutie. Zo is de weg die horende en/of dove ouders afleggen vanaf het moment dat ze vernemen dat hun kind doof is, een belangrijk onderzoeksonderwerp geweest (o.a. Calderon & Greenberg, 1999; Young, 1999; Jackson et al., 2008; Hardonk, 2011; Matthijs et al., 2012). Daarbij was er veel aandacht voor het soort informatie dat ouders krijgen en de impact daarvan op de verdere ontwikkeling en opvoeding van hun dove kind. Er blijkt immers vaak een overwicht aan medische info te zijn tegenover culturele info omtrent de Dovengemeenschap en VGT (Hardonk, 2011:370-371; Mouvet, 2013:40). De invloed daarvan op de taalontwikkeling van jonge dove kinderen en ook welke taal er dan de voorkeur geniet, werd ook reeds uitvoerig onderzocht (o.a. Eleweke & Rodda, 2000; Mouvet, 2013). Maes et al. (2003) bevroegen ouders over de rol van gebarentaal in het onderwijs van hun kind; Weaver & Starner (2011) onderzochten waarom ouders van dove kinderen gebarentaal leerden.

De opzet van dit onderzoek spitst zich tevens toe op horende ouders van dove kinderen, maar dan met een andere focus: er wordt gekeken naar de ervaringen en verwachtingen van horende ouders van jonge dove kinderen en vooral dan naar de rol die zij al dan niet wensen toe te kennen aan VGT en – daaraan verbonden – of en hoe zij daarbij dan de rol van tolken VGT zien. Dat alles gebeurt via een literatuurstudie en een eigen onderzoek waarbij ouders bevroegd worden door middel van diepte-interviews. Hun praktische beleving met VGT in een maatschappij waarin een duidelijk tegenstrijdige evolutie te zien is, wordt onder de loep genomen. Biedt de maatschappij hen voldoende kansen om een keuze voor VGT naar behoren in de praktijk te brengen? Onder meer de praktische aanpak van die groep ouders, de ervaren moeilijkheden en ook de verwachtingen op vlak van VGT en gebarentaaltolken worden in kaart gebracht. Die belevingen worden dan voorgelegd en geconfronteerd met de ervaringen van horende ouders die een doof kind grootbrachten voor de start van het nieuwe millennium, aangezien dat punt in de tijd een kantelmoment aangeeft: tussen 1998 en 2002 nam het aantal cochleaire implantaties bij (jonge) dove kinderen in België aanzienlijk toe (De Raeve & Loots, 2008:143) én ook de ontwikkeling m.b.t. de status van VGT kwam stilaan in een stroomversnelling terecht (Vermeerbergen & Van Herreweghe, 2008:5 e.v.). Twee periodes worden

⁴ De cel Belangenbehartiging zet zich als deel van Fevlado specifiek in voor bepaalde kwesties die van belang zijn voor de Vlaamse Dovengemeenschap (www.fevlado.be).

⁵ 't Signaal vzw is een vereniging die zich [...] inzet voor de bilinguaal-biculturele opvoeding van dove [...] kinderen' (www.tsignaal.be).

⁶ 'Fevlado Diversus is een sociaal-culturele organisatie die streeft naar een inclusieve samenleving met een volwaardig burgerschap voor doven en slechthorenden' (www.fevlado.be/diversus-vzw).

⁷ 'De adviescommissie Vlaamse Gebarentaal adviseert de Vlaamse overheid over alles wat te maken heeft met [VGT] of wat een impact kan hebben op het gebruik ervan en op de ontwikkeling en zichtbaarheid van Dovencultuur' (www.sociaalcultureel.be/volwassenen/gebarentaal_adviescommissie.aspx).

dus met elkaar vergeleken: een periode waarin nog geen sprake was van het CI, maar VGT ook nog niet officieel erkend was, er een sterk oralistisch onderwijs was en de maatschappij beperktere mogelijkheden bood om VGT te leren en te gebruiken, tegenover een tijd waarin vele dove kinderen geïmplanteerd zijn/worden, maar waarin de toegang tot VGT en het gebruik ervan in diverse maatschappelijke contexten gemakkelijker is (of lijkt). Deze studie tracht de volgende twee vragen te beantwoorden met als doel te onderzoeken hoe ouders de huidige context ervaren en waarmee er bij de verdere ontwikkeling van beide evoluties mogelijk rekening gehouden dient te worden:

1. Hoe gaan horende ouders van (vroeg)dove kinderen om met die maatschappelijke dualiteit bij hun keuze om gebarentaal te integreren in het leven van hun kind?
2. Hoe zien zij de rol van gebarentaaltolken in het leven van hun kind, zowel nu als later?

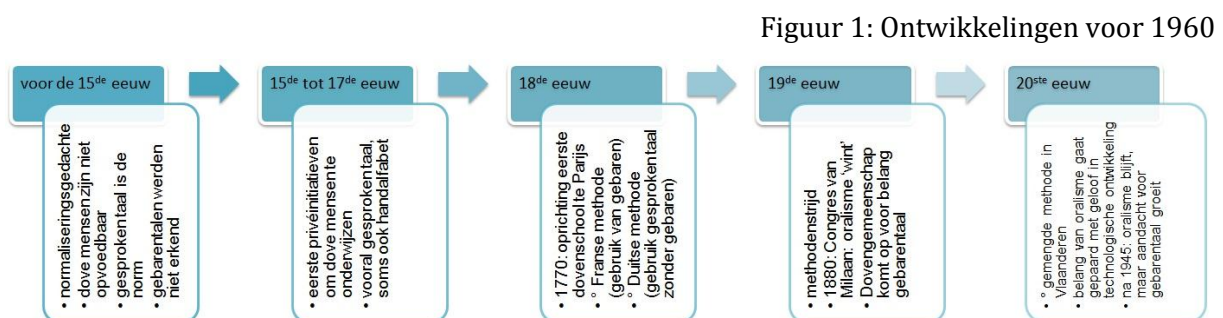
Deze verhandeling is als volgt opgebouwd. Na de inleiding volgt allereerst een verslag van de literatuurstudie. Daar er nog geen specifiek onderzoek werd verricht naar het onderwerp van deze masterproef, schetst hoofdstuk één de maatschappelijke achtergrond waartegen de methodologie wordt toegepast; de rest van de literatuur wordt verwerkt in de discussie (hoofdstuk 4). In 1.1 zal ik rol van VGT in de maatschappij belichten. De huidige positieve status van VGT binnen de Dovengemeenschap is het resultaat van een taalstrijd die heel wat voeten in de aarde had. Die taalstrijd wordt in een chronologisch overzicht weergegeven. Op het einde van dat overzicht staat een beschrijving van de huidige situatie in Vlaanderen, i.e. de voorzieningen die er momenteel zijn voor horende ouders en hun dove kinderen. In 1.2 wordt de tegenstrijdige maatschappelijke evolutie toegelicht. In hoofdstuk twee komt de methodologie aan bod. Die is tweeledig; het gaat om een literatuurstudie (2.1) en een eigen onderzoek op basis van zelf verzamelde data (2.2). De voorstelling van de resultaten volgt in hoofdstuk drie. De getuigenissen van de huidige generatie ouders worden er beschreven, alsook naast de ervaringen van de vroegere generatie geplaatst. Hoofdstuk vier biedt vervolgens een discussie met betrekking tot de resultaten. Ook een praktische oriëntatie, enkele beperkingen van dit onderzoek en mogelijkheden voor verder onderzoek komen daar aan bod. De conclusie vormt hoofdstuk vijf. Tot slot bieden de delen zes en zeven respectievelijk een overzicht van de gebruikte bronnen en de bijlagen.

1. LITERATUURSTUDIE

1.1 DE ROL VAN VGT IN DE MAATSCHAPPIJ

Anno 2014 is er heel wat verwezenlijkt betreffende de zichtbaarheid en erkenning van gebarentalen en dit overall ter wereld. In Vlaanderen kwam drie jaar geleden de slogan 'Vlaamse Gebarentaal Leef!' volop in beeld, toen de Dovengemeenschap vierde dat de taal vijf jaar voorheen culturele erkenning had gekregen van het Vlaams Parlement. De positieve status van VGT kwam er echter niet zomaar. Ter inleiding op dit onderzoek zullen dan ook de ontwikkelingen m.b.t. de status van VGT besproken worden aan de hand van een chronologisch overzicht. Er zal telkens een samenvattende tijdlijn weergegeven worden die dan wordt toegelicht. Het overzicht biedt inzicht in de ontwikkelingen omtrent VGT m.b.t. het sociaal-culturele aspect, onderwijs en onderzoek sinds de jaren zestig van de vorige eeuw. Om deze ontwikkelingen in het juiste licht te kunnen interpreteren, zal ik echter eerst kort ingaan op de ontwikkelingen omtrent gebarentalen die zich voordeden tijdens de afgelopen eeuwen.

1.1.1 ONTWIKKELINGEN VOOR DE JAREN ZESTIG

Tijdens het grootste deel van de geschiedenis leidden gebarentalen en Dovengemeenschappen een ondergronds bestaan. Onder horende mensen overheerste de idee dat een gebarentaal niet bijdroeg tot de integratie van dove mensen in de horende maatschappij waarin gesproken taal erg belangrijk was. Lange tijd was 'horen' de absolute norm in de samenleving. Gebarentalen werden vanuit die normaliseringsgedachte (Raemdonck & Scheiris, 2007:25) als het ware verbannen (Van Herreweghe et al., manuscript) uit de maatschappij, hoewel dove mensen onderling bleven gebaren en de taal zich zo verder ontwikkelde (Van Herreweghe et al., manuscript). Voor de start van het dovenonderwijs heerste zelfs de opvatting dat dove mensen niet opgevoed konden worden, omdat ze zich niet (gesproken) talig konden ontwikkelen (Raemdonck & Scheiris, 2007:22-23).

In de vijftiende tot zeventiende eeuw ontstonden de eerste privéinitiatieven waarbij dove kinderen onderwezen werden (Raemdonck & Scheiris, 2007:37). Het leren gebruiken van de gesproken taal zonder enige ware kennisoverdracht was hierbij vaak het enige doel.

In de zeventiende eeuw groeide de interesse in het dovenonderwijs. Circa 1770 richtte de Franse priester Charles de l'Épée de eerste dovenschool op (Van den Bogaerde et al., 2008:295), waar hij dove kinderen klassikaal onderrichtte met behulp van gebaren. Zijn gebarenmethode verspreidde zich vervolgens over de Franse landsgrenzen heen (Van den Bogaerde et al., 2008:295-296), hoewel er vanuit Duitsland kritiek kwam op de l'Épées methode. Op die kritiek is de ontwikkeling van het oralisme gestoeld, i.e. 'de [...] 'zuivere spreekmethode' waarbij doven de gesproken taal aangeleerd krijgen 'zonder [het] gebruik van gebaren' (Van den Bogaerde et al., 2008:296).

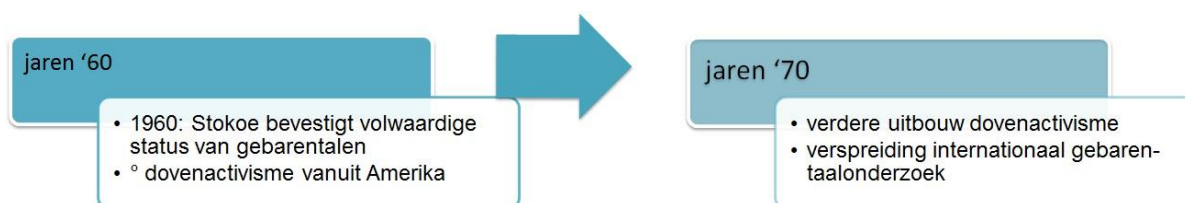
In de negentiende eeuw ontstond een zogenaamde "methodenstrijd" tussen voor- en tegenstanders van het gebruik van gebaren (Van den Bogaerde et al., 2008:295). Waar de Franse methode initieel de voorkeur genoot, werd in 1880 tijdens het Congres van Milaan (i.e. het Tweede Internationale

Congres tot Lotsverbetering van de Doofstommen) alsnog besloten dat het oralisme voortaan geprefereerd moest worden. Die beslissing heeft een langdurige impact gehad op de organisatie van de (voornamelijk katholieke) dovenscholen in Vlaanderen, waar het oralisme toen haar intrede deed (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998:174; Raemdonck & Scheiris, 2006:26; Raemdonck & Scheiris, 2007:41). In sommige scholen werd de gesproken taal echter nog steeds ondersteund met gebaren (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998:175; Raemdonck & Scheiris, 2006:26-27; Van Herreweghe et al., manuscript).

Ondanks de algemeen sterk neerbuigende houding ten opzichte van gebarentalen, schaarde de internationale Dovengemeenschap zich achter het belang van hun eigen, natuurlijke communicatiemethode aan de vooravond van de twintigste eeuw (Raemdonck & Scheiris, 2007:91-92). De Vlaamse Dovengemeenschap pleitte enkele jaren later voor de toepassing van een gemengde methode waarbij beide taalvormen een plaats krijgen (Raemdonck & Scheiris, 2007:132-133). Gedurende de daaropvolgende decennia begonnen meer en meer mensen echter het vooropgestelde belang van het oralisme in te zien. Dat ging gepaard met een groeiend geloof in de ontwikkeling van o.a. hoorapparaten die het leren van de gesproken taal zouden vergemakkelijken (Raemdonck & Scheiris, 2006:49). Voortaan stond het orale onderwijs absoluut voorop en werd het gebruik van gebaren aanzien als primitief, verkeerd en een soort laatste redmiddel voor kinderen bij wie de orale aanpak niet aansloeg (Van Herreweghe et al., manuscript). Na de Tweede Wereldoorlog bleef de steun voor een oralistische aanpak groeien (Raemdonck & Scheiris, 2006:49), hoewel vele dove kinderen op de speelplaats onderling met elkaar gebaarden (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998:175). Bovendien nam de academische aandacht voor gebaren(talen) stilaan toe.

1.1.2 DE JAREN ZESTIG EN ZEVENTIG

Figuur 2: Ontwikkelingen tijdens de jaren 1960 en '70

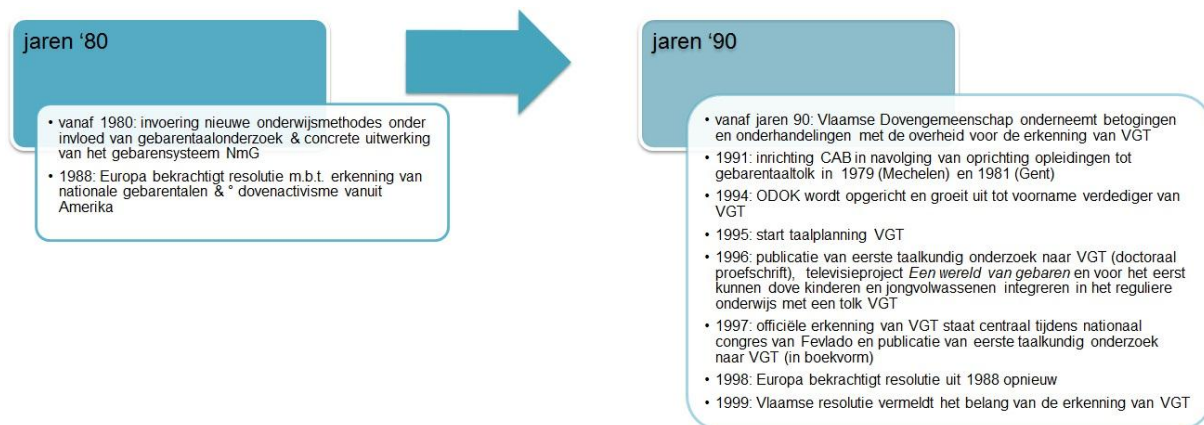
In de jaren '60 ontstonden er vanuit de Verenigde Staten verschillende bevrijdings- en burgerrechtenbewegingen (Doggen, 2011) die de internationale Dovengemeenschap inspireerde om ook haar overtuiging, i.e. dat doofheid meer is dan enkel een gebrek, naar buiten te brengen. Het was de start van het Dovenactivisme waarin gebarentalen centraal stonden en het concept Deafhood⁸ haar oorsprong vond. In 1960 publiceerde de Amerikaanse taalkundige William Stokoe bovendien zijn onderzoek naar ASL⁹. Hij leverde het bewijs dat gebarentalen natuurlijke, volwaardige talen zijn. Toen dit gedachtengoed overwaaid naar Europa, kende het onder meer in Vlaanderen belangrijke gevolgen. Vanaf de jaren '70 raakten resultaten van internationaal gebarentaalonderzoek immers in Vlaanderen bekend. Er kwam een 'hernieuwde aandacht voor [het] gebruik van gebaren' daar men inzag dat het beoogde resultaat van een orale opvoeding niet bij alle kinderen optimaal was (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998:177).

1.1.3 DE JAREN TACHTIG EN NEGENTIG

Figuur 3: Ontwikkelingen tijdens de jaren 1980 en '90

⁸ 'Deafhood' werpt een positief, 'taal- en cultuur georiënteerd licht [...] op doof zijn' (Debeerst, 2013:47). Het begrip werd voor het eerst geformuleerd door de Dove onderzoeker Paddy Ladd in 2003.

⁹ ASL, ofte American Sign Language, is de nationale gebarentaal van de Verenigde Staten van Amerika.

De twee laatste decennia van de vorige eeuw kende enkele belangrijke ontwikkelingen m.b.t. het groeiende geloof in gebarentaal, al kwam dat geloof er niet meteen. De ontwikkelingen van de afgelopen jaren zorgden in de jaren '80 voor de invoering van een nieuwe onderwijsmethode in drie Vlaamse dovenscholen: Totale Communicatie kwam overgewaaid uit Amerika (Raemdonck & Scheiris, 2006:61; Van den Bogaerde et al., 2008:297-298) en combineerde diverse vormen van communicatie, waaronder gesproken en gebarentaal, op een simultane wijze in het onderwijs aan dove kinderen (Maes et al., 2003:14). Concreet betekende dit in Vlaanderen de ontwikkeling van Nederlands met Gebaren¹⁰ (NmG), i.e. een gebarensysteem dat ontwikkeld was als een soort “standaardgebarentaal” en waarmee men – bewust of onbewust – leek te suggereren dat VGT geen volwaardige taal is (Vermeerbergen & Van Herreweghe, 2008:2-3; Van Herreweghe et al., manuscript). Naast het gebruik van die eerste methode, ontwikkelde zich ook de differentiërende communicatievisie. Daarbij gebruikte men primair de gesproken taal. Visuele communicatie kwam pas aan bod als gesproken taal niet voldeed om het onderwijs optimaal te laten verlopen. In deze visie sluimerde nog steeds de idee dat gebaren voor minder begaafde kinderen is; integratie in de horende maatschappij bleef hoofdzaak (De Meulder et al., 2008:82).

In de jaren '90 ontstonden er stilaan twijfels en conflicten betreffende de waarde van NmG. Sindsdien werden concrete stappen ondernomen om de (status van de) Vlaamse Gebarentaal op de voorgrond te doen treden. Dit veelzijdige proces kadert in de taalplanning voor VGT die werd opgestart omstreeks 1995 (Vermeerbergen, 2010b). Taalplanning kan gedefinieerd worden als elke activiteit die invloed heeft op de taal zelf, het gebruik van de taal en haar rol in de maatschappij (Schermer, 2008:266). Het heeft drie luiken (De Meulder et al., 2008:67-68):

1. corpusplanning: bv. publicaties van het eerste taalkundig onderzoek naar VGT en de ontwikkeling van het analoge en nadien digitale gebarenwoordenboek voor VGT
2. verwervingsplanning: bv. de ontwikkeling van lesmateriaal en de oprichting van gebarentaal(tolk)opleidingen en andere cursussen opdat horende mensen VGT (in plaats van NmG) konden leren en dove mensen meer te weten konden komen over hun eigen taal, haar grammatica en cultuur (Vermeerbergen & Van Herreweghe, 2008:7)
3. statusplanning: bv. de opwaardering van VGT via meer zichtbaarheid in de media (o.a. door middel van het televisieproject *Een wereld van gebaren*¹¹) en meer toegankelijkheid in de maatschappij

¹⁰ NmG wordt door Vermeerbergen en Van Herreweghe (2008:2-3) als volgt omschreven: '[Het gebarensysteem] NmG [is] een combinatie van het gesproken Nederlands en (tegelijktijd met het spreken geproduceerde) gebaren. [Deze] gebaren komen grotendeels uit de Vlaamse Gebarentaal, maar er werden ook nieuwe gebaren bedacht.'

¹¹ *Een wereld van gebaren* is een televisieprogramma over de Vlaamse Dovengemeenschap en haar gebarentaal met als doelstelling bij te dragen aan een grotere openheid tegenover VGT en haar cultuur in de horende maatschappij (Debeerst, 2013:29-30).

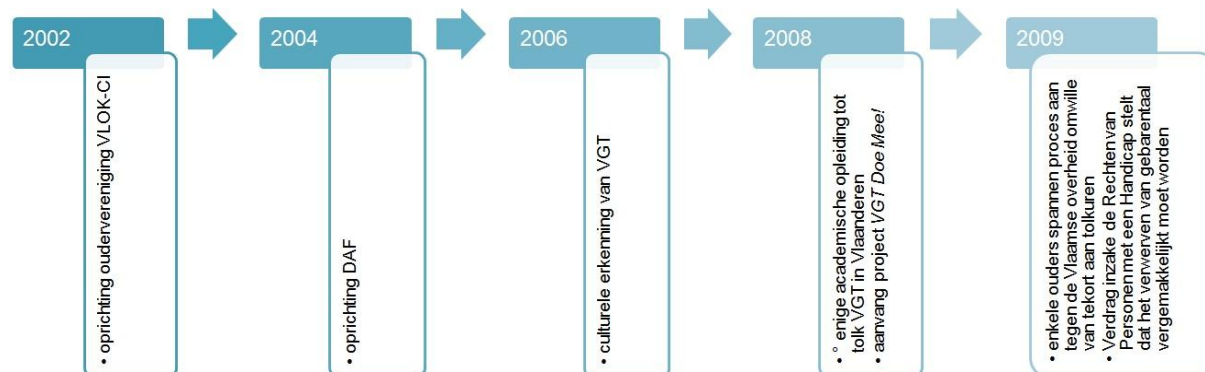
Een voornaam onderdeel van het laatste luik, i.e. statusplanning, is de officiële erkenning van VGT (zie 1.1.4). Die erkenning vindt haar oorsprong in de jaren '90. In navolging van een resolutie die het Europees Parlement in 1988 goedkeurde, stelde de Europese commissie aan alle EU-lidstaten voor om de nationale gebarentaal in elk land officieel te erkennen (Vermeerbergen & Van Herreweghe, 2008:5). In eerste instantie werd hier in België en Vlaanderen geen gevolg aan gegeven. In 1997 was de officiële erkenning van VGT uiteindelijk toch het hoofdthema van een nationaal congres van Fevlado. Toen het Europees Parlement de resolutie uit 1988 opnieuw bekrachtigde in 1998, was dat nogmaals een oproep tot de officiële erkenning van de nationale gebarentalen in elke lidstaat. Ook in Vlaanderen werd een resolutie goedgekeurd 'betreffende de problematiek van personen met een auditieve handicap' waarin 'wordt gevraagd om werk te maken van de erkenning van de gebarentaal' (Vermeerbergen & Van Herreweghe, 2008:17). De Dovengemeenschap ondernam eveneens acties voor de erkenning van VGT; het betreft onder meer betogingen en onderhandelingen met de Vlaamse overheid.

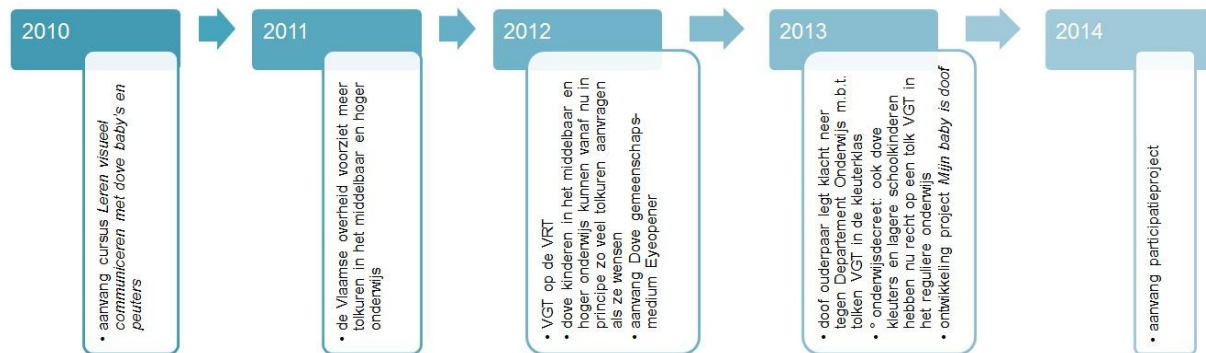
Ook een grotere toegankelijkheid past in het kader van statusplanning. In 1991 werd het Vlaams Communicatie Assistentie Bureau voor Doven (CAB) opgericht, i.e. de Vlaamse instantie die de inschakeling van gebarentaaltolken coördineert. Ook werden er meer mogelijkheden gecreëerd voor doven om een tolk VGT in te schakelen in het dagelijkse leven, wat 'van groot belang [is] geweest, omdat het bijdroeg tot een verhoogde zelfstandigheid en vrijheid' voor dove mensen (De Meulder et al., 2008:55). Tijdens het schooljaar 1996-1997 konden 'dove leerlingen en studenten [voor het eerst] integreren in het gewone onderwijs met behulp van een tolk VGT, gesubsidieerd door het Departement Onderwijs' (De Meulder et al., 2008:105). In de jaren daarna groeide het aantal leerlingen en studenten dat in het kader van dit "experiment" een beroep kon doen op een tolk bij onderwijsintegratie. Gedurende een lange tijd bleef het aantal tolkuren waarvan gebruik kon worden gemaakt, evenwel beperkt.

Tot slot was de organisatie ODOK (Ouders van Dove Kinderen) die ontstond vanuit Fevlado, sinds 1994 een belangrijke verdediger van VGT in de opvoeding van dove kinderen, tweetalig onderwijs en het creëren van meer openheid naar doofheid toe binnen de maatschappij (Vermeerbergen, 1997; Scheiris, 2002:103-104; Vermeerbergen & Van Herreweghe, 2008:54-55). ODOK beoogde ontmoetingen te bevorderen tussen dove en horende ouders, vooral zij die kozen voor VGT, en hun kinderen, en dit tijdens gezinsweekends, zomerkampen, enz. De organisatie wilde een tegenreactie bieden voor bestaande ouderverenigingen waar VGT nauwelijks tot geen aandacht kreeg en er vaak geen plaats was voor dove ouders. ODOK hield echter op te bestaan in 2005.

1.1.4 HET NIEUWE MILLENNIUM (2000-HEDEN)

Figuur 4: Ontwikkelingen vanaf 2000

De belangrijkste ontwikkeling m.b.t. de rol van VGT in de maatschappij sinds 2000 betreft wellicht de officiële, culturele erkenning van de taal en de positieve gevolgen daarvan. In 2004 werd het DAF (Doof Actiefrent) in het leven geroepen, onder meer om strijd te leveren voor die erkenning (Vermeerbergen & Van Herreweghe, 2008:18-19). Het DAF zorgde ervoor dat het thema deel werd van de agenda van verschillende politieke partijen in Vlaanderen en liet een petitie rondgaan. Daar het met deze petitie het vereiste aantal handtekeningen verzamelde, was het Vlaams Parlement verplicht de petitie in acht te nemen. Nadat de commissievergadering zich erover gebogen had, stemde het Vlaams Parlement uiteindelijk unaniem voor de officiële erkenning van VGT, op 26 april 2006. De culturele erkenning van VGT was een enorme opsteker voor de Dovengemeenschap en bracht onder meer een grotere zichtbaarheid van VGT met zich mee in de media (Debeerst, 2013). Voorbeelden zijn de nieuwsprogramma's van de openbare omroep die worden voorzien van een gebarentaaltolk.

Daarnaast werd 'de Dovengemeenschap [zich de afgelopen jaren] meer en meer bewust [...] van de mogelijkheid en het recht om een tolk VGT te gebruiken' (De Meulder et al., 2008:59). Ook ouders van dove kinderen kwamen op voor het recht op een tolk VGT:

- In 2009 liep er een proces van enkele ouderparen tegen de overheid m.b.t. het tekort aan tolken. Twee rechtbanken waren hierbij betrokken en de Gentse rechtbank gaf de ouders gelijk. De overheid ging in beroep, maar verloor. Daaruit groeiden onderhandelingen tussen de overheid en Fevlado, die bovendien verdere acties ondernam. Sinds 2011 voorziet de overheid meer tolken: dove leerlingen in de middelbare school en dove studenten kregen tijdens 70% van hun lestijd recht op een tolk waar dat tot dan toe maar 30% was. Vanaf september 2012 kunnen al deze dove leerlingen en studenten in principe alle tolken krijgen die ze aanvragen, maar wegens een gebrek aan tolken is dat in de praktijk momenteel vaak niet mogelijk (Vermeerbergen, 2013).
- In 2013 legde een doof ouderpaar van een dove peuter de grondslagen voor het recht op tolken VGT voor kleuters en lagere schoolkinderen. Het paar legde een klacht neer tegen de toenmalige minister van Onderwijs en eisten dat hun doof kind, wiens eerste taal VGT is, een tolk in de kleuterklas zou krijgen. Op 10 juli van datzelfde jaar kwam er een overeenkomst tussen de ouders en de Vlaamse overheid: een decreet bevestigde het recht op tolken VGT voor alle dove schoolgaande kinderen in het reguliere onderwijs. Tot dan beperkte dat recht zich dus tot het middelbare, hogere en volwassenenonderwijs, maar sinds het onderwijsdecreet hebben ook kleuters en lagere schoolkinderen recht op een tolk VGT in de klas.

Er moet wel rekening mee gehouden worden dat 'tolkbewustzijn' en voldoende kennis van VGT voorwaarden zijn voor het gebruik van een tolk VGT in de klas – dit laatste geldt overigens enkel voor het kleuter- en basisonderwijs (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:15-16). Het recht op een onderwijstolk VGT lijkt in die zin ietwat vreemd voor jonge dove kinderen van horende ouders, aangezien deze kinderen vaak pas later starten met de verwerving van VGT. Hierbij rijst de vraag of er voldoende ruimte wordt voorzien voor die kinderen en hun ouders om in contact te komen met VGT

tijdens de eerste levensjaren van het kind. De Adviescommissie stelt immers dat '[de] overgrote meerderheid van de Vlaamse dove kinderen op dit moment [...] geen kans [krijgt] om VGT te leren [...]' (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:16). Ze besluit met de vermelding dat dove kinderen van horende ouders daarom in zekere zin geen gebruik kunnen maken van dit nieuwe initiatief. Fevlado kante zich zo'n vijftien jaar geleden reeds tegen het inschakelen van tolken VGT in het lager onderwijs (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998:185). De Meulder et al. (2008:106) voegen toe dat 'de keuzemogelijkheid voor twee werelden (Dovengemeenschap en horende wereld) in het gewoon onderwijs onbestaande is'.

Hieronder volgt een beschrijving van de huidige situatie in Vlaanderen. Meer specifiek gaat het om de voorzieningen die voor horende ouders en hun dove kinderen voorhanden zijn met betrekking tot VGT. Eerst zal ik ingaan op enkele bestaande organisaties en projecten die horende ouders van dove kinderen mogelijk tegenkomen in hun zoektocht naar informatie. Ten tweede volgt er een overzicht van de manieren waarop ouders (en hun kinderen) VGT kunnen verwerven, gevolgd door de onderwijsmogelijkheden waaruit dove kinderen kunnen kiezen. Vervolgens komen verscheidene voorbeelden van vrijetijdsbesteding, waarin een plaats is weggelegd voor VGT, aan bod. Ook wordt er ingegaan op enkele voorzieningen die zich toespitsen op het uit- en overdragen van de Dovencultuur. Het vijfde deel bespreekt enkele voorzieningen vanuit de media in Vlaanderen. Tot slot wordt er nog een losstaand, interessant initiatief beschreven. Onderstaand overzicht is uiteraard niet exhaustief.

1.1.4.1 ORGANISATIES EN PROJECTEN

Een eerste instantie waarmee horende ouders vaak in contact komen nadat ze te horen hebben gekregen dat hun kind doof is, is de thuisbegeleidingsdienst die verbonden is aan hun referentiecentrum voor gehoor. Een thuisbegeleider staat ouders onder meer bij bij het opbouwen van een communicatieve band met hun doof kind, afgestemd op de wensen en noden van het gezin. Visuele communicatie kan daar een onderdeel van zijn. In Vlaanderen zijn er vijf thuisbegeleidingsdiensten, i.e. één per provincie (Kind en Gezin, 2012 en 2013).

Naast de thuisbegeleidingsdiensten buigt VLOK-CI (Vlaamse Ouders van Kinderen met een Cochleair Implantaat) zich specifiek over de noden, ervaringen en wensen van ouders van dove geïmplanteerde kinderen. In functie van haar doelstellingen heeft VLOK-CI per provincie enkele contactouders aangesteld bij wie andere ouders terecht kunnen voor informatie. Daarbovenop organiseert ze infomomenten en familiedagen (www.vlok-ci.eu/start.html). Dat men binnen VLOK-CI ook concreet nadenkt over de rol die gebaren(taal) speelt (of zou moeten spelen) in het leven van geïmplanteerde dove kinderen, blijkt onder meer uit het artikel *Open oorlog in De Standaard: een opiniestuk door VLOK-CI* (Bolle & VLOK-CI, 2013:13-17). In de opvoeding van dove kinderen staat VLOK-CI het volgende voor:

[Een] combinatie van gesproken taal en gebaren onder de vorm van VGT, Nederlands met gebaren of gewoon ondersteunende gebaren. [...] Een CI lost [immers] zeker niet alle problemen op. [Het is zo] dat zonder deze hulpmiddelen onze kinderen doof zijn. Bijgevolg is [...] een basiskennis van VGT [...] interessant. [...] Het is dus, indien haalbaar en mogelijk voor het kind en het gezin, misschien wel een defensieve houding om minstens een basis voor VGT te voorzien [als aanvulling]. [...] Een gezonde mix van [beide talen is] een enorme verrijking.

Daarnaast zijn er twee recente projecten die hier aandacht verdienen. Het eerste project heet *Mijn baby is doof* (Fevlado, 2013). Fevlado riep het project in het leven vanuit de idee dat ouders van dove kinderen een zo volledig mogelijk en veelzijdig informatieaanbod verdienen, onder andere op het vlak van taal. Ook zich een weg banen naar een betere samenwerking tussen 'alle diensten en organisaties die nauw betrokken zijn bij de ouders van dove kinderen' (Dovennieuws, 2013:4) is een grote drijfveer achter het project. *Mijn baby is doof* tracht ouders op de hoogte te stellen van de socio-

culturele mogelijkheden betreffende visuele communicatie, VGT, contact met de Dovengemeenschap en dove volwassenen, de Dovencultuur en een tweetalige opvoeding. Anders gezegd, tracht men 'doofheid – anders dan als beperking – positief [te kaderen]' (www.mijnbabyisdoof.be).

Het project *Mijn baby is doof* past binnen het ruimere participatieproject dat van start ging in maart 2014. Dit drie jaar durende project stelt de opvoeding van jonge dove kinderen als centraal thema voorop (www.mijnbabyisdoof.be). Het voornaamste doel van het participatieproject is een brug slaan tussen deskundigen, de Dovengemeenschap, horende en dove ouders van dove en slechthorende kinderen en deze kinderen zelf, en dit door ontmoetingen tussen hen allen te stimuleren (Matthijs, 2014). Zo kunnen ze hun vaak diverse achtergronden, verhalen en ervaringen met elkaar delen, gedachten en vragen uitwisselen en elkaar verrijken. Voor horende ouders en hun kinderen is het bovendien een kans om kennis te maken met de Dovencultuur. De ontmoetingen die het project beoogt, zullen op verschillende manieren vorm krijgen (www.tsignaal.be), waaronder:

- het organiseren van vrijblijvende ontmoetingsmomenten,
- een uitbreiding van VGT Doe Mee (www.vgtdoemee.be) – naast het behouden van de activiteiten voor de huidige doelgroep – zodat ook peuters en kleuters er terecht kunnen,
- een verderzetting van de oudercursus *Leren Visueel Communiceren*,
- het opleiden en nadien inzetten van dove culturele ervaringsdeskundigen in gezinnen met jonge dove kinderen.

1.1.4.2 GEBARENTAAL VERWERVEN

Takinen (2012b) beschrijft de voorname rol van gebarentaal in de communicatie tussen horende ouders en hun dove kind: 'without [sign language] there would be a gap between the child and parents'. Ook Loots besloot in 1999 dat visuele communicatie 'bevorderlijk [is] voor de talige interactie tussen ouders en hun [doof kind]' (www.mijnbabyisdoof.be) Daarbij moet echter rekening gehouden worden met het feit dat een gebarentaal in horende gezinnen meestal een vreemde, tweede taal is. Horende ouders moeten de taal vaak immers zelf nog leren, alvorens ze die kunnen aanreiken aan hun kinderen. In Vlaanderen zijn er voor horende ouders enkele manieren om VGT te verwerven:

1. opleidingen die specifiek op ouders van dove kinderen zijn gericht
 - a. de basiscursussen VGT die voorzien worden door enkele Vlaamse dovenscholen (De Meulder et al., 2008:86), waaronder de dovenscholen in Gent, Antwerpen en Hasselt
 - b. de oudercursus *Leren visueel communiceren met dove baby's en peuters* (www.mijnbabyisdoof.be); deze cursus beoogt de deelnemers een basis bij te brengen op vlak van VGT, Dovencultuur en natuurlijke en visuele strategieën om in het dagelijkse leven talig om te gaan met dove baby's en peuters
2. opleidingen die voor een breder publiek toegankelijk zijn
 - a. cursussen VGT in centra voor volwassenenonderwijs: in Hasselt en Gent bijvoorbeeld organiseert het VSPW (Vormingsleergang voor Sociaal en Pedagogisch Werk vzw) respectievelijk cursussen VGT en opleidingen tot tolk VGT, in Mechelen biedt het Centrum voor Volwassenenonderwijs Crescendo een tolkenopleiding
 - b. de jaarlijkse cursussen VGT georganiseerd door Fevlado-Diversus: elke cursusreeks loopt van oktober tot april en omvat 20 lessen van twee uur waarin Dove docenten een lexicale en grammaticale basis aanbieden van VGT, zodat de deelnemers na afloop eenvoudige gesprekken in VGT kunnen voeren (www.fevlado.be)
 - c. de academische bacheloropleiding in de Toegepaste Taalkunde aan de KU Leuven, campus Antwerpen, die onderwijs van en over VGT aanbiedt sinds het schooljaar 2008-2009; als vervolg op deze opleiding kunnen studenten aan dezelfde onderwijsinstelling verdergaan met VGT in de masteropleiding voor tolken en/of vertalen (uiteraard is dit

onderwijsaanbod niet meteen gericht op en geschikt voor horende ouders van dove kinderen)

3. online: de website *Mama kan gebaren, papa ook* waarop ouders van dove baby's en andere betrokkenen een summiere inleiding op en een basis van VGT op een speelse manier meekrijgen (www.mamakangebaren.be); op de website wordt benadrukt dat het belangrijk is de taalverwerving van dove baby's zo snel mogelijk op gang te brengen en dat VGT daarbij kan worden gebruikt als eerste (tussen)stap

Hier past een kritische noot. In 2009 stelde het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (VRPH) dat 'staten die het VRPH ratificeerden [waaronder België] het leren van gebarentaal moeten faciliteren' (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:40). 'Het Comité voor de Rechten van het Kind voegt [...] toe dat ouders van dove kinderen onder meer vorming moeten krijgen [m.b.t.] het gebruik van gebarentaal, zodat alle gezinsleden met het dove gezinslid kunnen communiceren' (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:11). Er zijn in Vlaanderen nauwelijks tot geen initiatieven specifiek voor ouders die toelaten om VGT te leren tot op een hoog niveau. Vaak gaat het om basiscursussen die slechts enkele lessen omvatten. Voor een structureel aanbod moeten ouders haast overschakelen naar niet-specifieke opleidingen, bv. de opleidingen tot tolk VGT. In beide gevallen kan de vraag worden gesteld of het aanbod wel zinvol en/of haalbaar is voor horende ouders van dove kinderen (De Meulder et al., 2008:86-87). Vermeerbergen (2010a) e.a. melden eveneens dat het voor mensen die VGT leren niet voor de hand ligt om in contact te komen met Dove gebarentaligen en dat zij in de maatschappij slechts beperkt worden blootgesteld aan VGT, hoewel dit voor ouders van dove kinderen wel van groot belang is (Chen Pichler, 2012:676).

1.1.4.3 ONDERWIJS

Ouders van dove kinderen kunnen uit twee mogelijkheden kiezen op vlak van onderwijs voor hun kind: schoolgaan in het buitengewoon onderwijs (type 7) of integratie in het reguliere onderwijs. Hoewel er in het buitengewone kleuteronderwijs wel een stijging te zien is qua aantal leerlingen (De Meulder et al., 2008:75), gaat momenteel het merendeel van de dove leerlingen naar het reguliere onderwijs (De Raeve in Vandenreyt, 2014). Dat houdt onder meer verband met enkele knelpunten binnen het buitengewoon onderwijs (De Meulder et al., 2008:77-78), waaronder deze:

1. Het aanbod van buitengewoon onderwijs voor dove kinderen is beperkt en de scholen zijn zelden dicht bij huis.
2. De kwaliteit ervan ligt lager dan dat van het reguliere onderwijs, daar de focus veeleer ligt op maatschappelijke integratie en niet op algemene vorming. Diverse redenen (te weinig leermiddelen enz.) dragen daartoe bij.
3. Een afgestudeerde leerling in het buitengewoon secundair onderwijs kan geen diploma krijgen en daardoor niet doorstromen naar het hoger onderwijs.

Bovendien groeit de groep dove kinderen die geïmplantéerd worden en voor wie gesproken taal de voornaamste vorm van communicatie is aanzienlijk. Ook de ondersteuningsmogelijkheden voor dove kinderen in een reguliere school breidden uit, zoals het recht op tolken VGT binnen het ganse onderwijsscala (van kleuter tot volwassene) en bijstand door een GON-begeleider¹² vanuit een samenwerking tussen het buitengewone en het reguliere onderwijs (De Meulder et al., 2008:104). Integreeren in het reguliere onderwijs biedt dove kinderen tevens de kans om horende leeftijdsgenoten

¹² GON, i.e. geïntegreerd onderwijs, kan voor dove en slechthorende kinderen in het reguliere lager, middelbaar en hoger niet-universitair onderwijs sinds 1983. Het betekent dat een leerling schoolgaat in een "horende school", maar wordt opgevolgd vanuit een dovenschool. Die opvolging bestaat wekelijks uit twee of vier uur bijstand door een GON-begeleider (i.e. een leerkracht, logopedist, ...). Soms kent de GON-begeleider VGT, maar dat is niet altijd het geval. In eerste instantie ondersteunt hij de leerling, maar hij zal bijvoorbeeld ook informatie verstrekken omtrent doof-zijn aan het onderwijzend team van de horende school (De Meulder et al., 2008:104-105).

te ontmoeten (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:15). Enkele nadelen zijn dat de ontwikkeling van VGT buiten de schoolmuren slechts beperkt gestimuleerd wordt en dat kinderen weinig in contact komen met andere dove kinderen (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:15; De Meulder et al., 2008:57). Dat is nadelig voor hun sociaalemotionele ontwikkeling. Wat het hoger onderwijs betreft, moet vermeld worden dat – ondanks het recht op tolken – ‘het aantal dove studenten dat [...] gebruik maakt van een tolk VGT nog zeer klein [is]’ en dat dove jongvolwassenen bovendien ‘steeds vaker in het buitenland [voortstuderen]’ (respectievelijk De Meulder et al., 2008:115; Vermeerbergen, 2011g:5).

Het buitengewoon onderwijs in Vlaanderen telt momenteel acht scholen op lager en/of middelbaar niveau. Tussen de verschillende scholen alsook binnen één en dezelfde school worden er verschillende vormen van communicatie gebruikt, gaande van het Nederlands over (een vorm van) NmG (Vermeerbergen, 1997; De Meulder et al., 2008:91) tot VGT of een combinatie van voorgaande. De meeste scholen blijken VGT en haar cultuur wel in acht te nemen, maar werken dat dus op verschillende wijzen uit (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 1998:179; Maes et al., 2003:12 e.v.; De Meulder et al., 2008:88-91). De Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal (2013:15) merkt op dat ‘zelfs in het buitengewoon onderwijs [...] VGT [echter] nauwelijks structureel als instructietaal [wordt] gebruikt’. Een knelpunt daarbij is de beperkte beschikbaarheid van leerkrachten met voldoende kennis van VGT (De Meulder et al., 2008:90).

Eén school binnen het Vlaamse dovenonderwijs, Kasterlinden, biedt een bilinguaal-biculturele aanpak aan (De Meulder et al., 2008:94-95). Het Nederlands, VGT en de beide daarbij horende culturen krijgen er een evenwaardige plaats ‘vanuit een sociaal-culturele visie op Doofheid’. Kinderen onderwijzen opdat ze ‘volwaardig kunnen deelnemen aan de maatschappij’, is het hoofddoel van de school (Kasterlinden, 2011). Onder andere de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal pleit voor ‘een structureel uitgebouwd tweetalig [...] basisonderwijs [...] zodat alle dove kinderen, ongeacht hun achtergrond, VGT kunnen verwerven’ (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:17) alsook kennis kunnen nemen van de Dovencultuur. Dat gerichte aanbod is des te meer van belang voor dove kinderen van horende ouders, daar het niet vanzelfsprekend is dat zij er thuis mee in aanraking komen (Soetemans, 2014:10).

1.1.4.4 DOVENCULTUUR EN VRIJETIJSBESTEDING

De dovenclubs die in Fevlado hun overkoepelende organisatie vinden, zijn een voorname pijler binnen de Vlaamse Dovencultuur. Elke grotere dovenclub heeft tevens een kinderclub waar dove kinderen vanaf zes jaar terecht kunnen om andere dove kinderen (en volwassenen) te ontmoeten en samen met hen te communiceren in VGT. De dovenclub is vaak ook een plek waar horende ouders van dove kinderen terecht kunnen om kennis te maken met de Dovengemeenschap, haar cultuur en VGT (De Meulder et al., 2008:50).

Binnen de Dovengemeenschap neemt sport een belangrijke plaats in (De Meulder et al., 2008:53-54) en er zijn ook interessante initiatieven op cultureel vlak (De Meulder et al., 2008:61-66). Specifiek voor kinderen is er bijvoorbeeld het Dove KinderTheater waarbij dove acteurs samen met een handpop verhalen brengen in VGT (Fevlado, 2013e), alsook enkele literatuurprojecten:

- *15 vingers en 1 hoofd*: originele poëzie in VGT voor kleuters
- *Van bollebuik tot piraten*: Nederlandstalige kinderverhalen die vertaald werden naar VGT
- *Gebarentaal redt!*: een tweetalig kinderboek in (en over) VGT en het Nederlands

Ook is er het initiatief *VGT Doe Mee!* (www.vgtdoemee.be) dat werd opgericht vanuit Fevlado-Diversus en zich voornamelijk richt op dove kinderen tussen zes en twaalf jaar die naar een horende school gaan. Het initiatief dient immers om net die doelgroep de mogelijkheid te geven om met dove leeftijdsgenoten te gebaren, vanuit de idee dat ze daar elders slechts beperkte mogelijkheden toe hebben (De Durpel, persoonlijke communicatie, 2013). De Durpel wijst er wel op dat ‘de ouders die

naar *VGT Doe Mee* komen, [...] zo'n visie [hebben waarin VGT] enkel meer als aanvullend, [als] hulpmiddel [wordt gezien]'. Naast dove geïntegreerde kinderen, zijn ook horende broers en zussen, hun ouders en dove kinderen uit het buitengewoon onderwijs welkom. Elke activiteit van het project – er zijn er gemiddeld zo'n zes à acht per jaar, biedt de kinderen de mogelijkheid om spelenderwijs gebruik te maken van VGT onder leiding van een grotendeels dove, volledig gebarentalige leiding. Voor de ouders is er steeds een aparte vorming: een getuigenis, een lezing, enz. Tijdens de zomer van 2014 organiseerde *VGT Doe Mee!* samen met de kinderclub Kedokids uit Turnhout een zomerkamp.

Fevlado-Diversus staat tevens in voor de organisatie van WereldDovenDag (WDD): een jaarlijks evenement 'waarop de Vlaamse Dovengemeenschap zichzelf en haar taal in de kijker zet' aan de hand van een centraal thema (De Meulder et al., 2008:60).

Behalve de hierboven vermelde culturele projecten en *VGT Doe Mee!*, met inbegrip van het plan om dit uit te breiden naar peuters en kleuters in het kader van het participatieproject, zijn er specifiek voor jonge dove kinderen niet veel vrijetijdsvoorzieningen beschikbaar waar er een plaats is voor VGT. De Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal (2013:13) formuleerde dan ook deze wens:

Een optimale verwerving van VGT en identiteitsvorming voor dove kinderen en jongeren moet worden ondersteund door een structureel vrijetijdsaanbod waarin VGT en Dovencultuur een gelijkwaardige plaats innemen en waarbij dove kinderen en jongeren in contact komen met Vlaamse gebarentalige rolmodellen.

1.1.4.5 MEDIA

Momenteel zijn er voor dove kinderen vier langdurige mediaprojecten waarbij VGT gebruikt wordt (Debeerst, 2013):

1. de dagelijkse vertolking naar VGT van het kinderjournaal *Karrewiet* op Ketnet door een dove tolk (te bekijken op televisie en online)
2. de vertolking naar VGT van de jaarlijkse intrede van Sinterklaas op Ketnet
3. de webpagina van het Ketnet-personage Kaatje waar dove en horende kinderen spelenderwijs kennis kunnen maken met VGT (www.ketnet.be/kaatje-voor-ouders/kaatje-leert-vlaamse-gebarentaal)
4. het gemeenschapsmedium Eyeopener, i.e. het gemeenschapsmedium (media van, door en voor dove (en horende) mensen in VGT) van de organisatie Visual Box, dat werd bedacht door dove gebarentaligen; het betreft het online kinderprogramma *Professor Doof & (S)tom* waarin de hoofdpersonages dromen van dove kinderen trachten waar te maken

Het aanbod is dus uitermate beperkt. Daarbij moeten tevens twee zaken worden opgemerkt. Vertolkingen van programma's met kinderen als doelgroep, zoals *Karrewiet*, zijn vaak niet toegankelijk voor hele jonge dove kinderen noch voor wat oudere kinderen met een onvoldoende kennis van VGT (Callewier, 2008:323). Dove kinderen die slechts in beperkte mate VGT krijgen aangereikt van hun ouders zijn vaak niet in staat de dove tolk te begrijpen. De media geven daarenboven ook op informatief vlak een vertekend en onvolledig beeld over VGT, doofheid en het CI. Niet zelden wordt elk van die thema's op een eenzijdige manier in beeld gebracht (De Meulder et al., 2008:184-185). Dat is niet bevorderlijk voor de moeilijke situatie waarin horende ouders van dove kinderen terechtkomen.

1.1.4.6 ANDERE

Sinds enkele jaren is er – voor zover de onderzoeker weet – één opvanginitiatief waar het personeel VGT gebruikt in de omgang met de aanwezige (dove en horende) kinderen: het kinderdagverblijf Blydhove in Assebroek (Dovennieuws, 2013:5-6). In de toekomst zal Blydhove mogelijk zelf een basisopleiding VGT inrichten voor ouders wiens kinderen daar worden opgevangen. Ook wordt er

gewerkt aan de aanwezigheid van dove volwassenen in het kinderdagverblijf als dove rolmodellen voor de kinderen.

1.2 EEN TEGENSTRIJDIGE MAATSCHAPPELIJKE EVOLUTIE

Vanuit bovenstaand overzicht kan gesteld worden dat VGT reeds een hele weg aflegde. Dove mensen worden zich ook stilaan bewust van haar volwaardigheid (De Meulder et al., 2008:60) in een maatschappij die algemeen meer openstaat voor diversiteit (Vermeerbergen, 2011e:4). VGT leeft. Die slagzin moet echter wel bekeken worden vanuit de jarenlange onderdrukking van gebarentalen (Vermeerbergen, 2013); nog al te vaak wordt VGT gezien als louter een hulpmiddel. Het is dan ook niet de enige evolutie die zich de laatste decennia ontplooidde binnen de Vlaamse context (Van Herreweghe et al., manuscript). Ondanks het Dovenactivisme en de strijd die de Dovengemeenschap leverde ten voordele van haar taal, wordt het 'voortbestaan van de Dovengemeenschappen [en gebarentalen] op verschillende fronten bedreigd' (Doggen, 2011). Doggen verwijst daarbij naar het CI en een toenemend aantal dove kinderen die integreren in het reguliere onderwijs. 'Horen' lijkt wederom de absolute norm te worden. De opkomst van het medische discours heeft dan ook een aanzienlijke invloed op het perspectief dat ouders handhaven en de keuzes die ze maken m.b.t. hun kind. Daaronder valt ook de rol van VGT en de Dovencultuur in het huidige en toekomstige leven van het dove kind (De Raeve & Loots, 2008:147/165; Hardonk, 2011:369).

Het stijgende gebruik van het CI gaat samen met het medische discours dat zich de laatste decennia ontwikkelde, naast het cultureel-linguïstische discours. Mouvet (2013:2-3) biedt een heldere beschrijving van deze twee concepten. De auteur verbindt beide concepten bovendien aan de situatie waarin horende ouders van dove kinderen zich bevinden:

The medical model, also known as the deficit model, frames hearing loss as non-perfect hearing leading to non-functional development. Because of this, a focus on auditory perception and speech production by means of implementing auditory rehabilitation technologies such as cochlear implantation [...] is often proposed as the best option for hearing impaired infants to develop in a way comparable to normally hearing children. This is evidenced in [a] preference towards normalization of the deaf infant and its integration in the dominant hearing culture is implied. [...] it is the model hearing parents of deaf children are confronted with almost immediately [...].

[The cultural linguistic model] sets up cultural capital in [an] individual which differs from the dominant hearing culture. [This model] emphasizes the positive aspects of a person's deafness, i.e. the development of a signed language, Deaf community and Deaf culture [...]. [...] Though strong within existing Deaf communities, the cultural linguistic model is not as widespread among hearing parents of deaf infants as the medical model. New hearing parents of deaf infants are typically unfamiliar with visual communication (including sign language) [...].

Beide evoluties zijn in strijd met elkaar en dat kan 'leiden tot uiteenlopende standpunten inzake het gebruik van gebaren[(taal)]' (Kind en Gezin, 2012). Het medische discours ziet de mogelijkheid om doofheid tot op een bepaalde hoogte weg te werken en zo een doof kind potentieel om de gesproken taal te verwerven, te optimaliseren. Het cultureel-linguïstische discours daarentegen beschouwt doofheid als een rijkdom omwille van de cultuur en de taal, in dit geval VGT, die ermee verbonden zijn. Vanuit die tegenstelling tracht ik in dit onderzoek te ontdekken hoe horende ouders daar tegenover staan – horende ouders die voorheen zelden of nooit in contact kwamen met de cultureel-linguïstische visie, die ontdekken dat hun kind doof is en daarbij vooral te maken krijgen met het medische discours, maar die VGT uiteindelijk toch een plaats (wensen te) geven in het leven van hun kind.

2. METHODOLOGIE

Deze masterproef omvat een kwalitatief onderzoek waarin de bijdragen van de respondenten¹³ hoofdzaak zijn (De Boer & Evers, 2012:14). Het onderzoek is in overeenstemming met Boeije's definitie van kwalitatief onderzoek (in De Boer & Evers, 2012:11):

qualitative research aims at topics that can help understand how people give meaning to their social environment and how they act as a result of that. The research methods chosen enable the researcher to describe and – if possible – explain the topic from the perspective of the individuals studied.

Zoals eerder aangegeven, bestaat het verzamelde en geanalyseerde corpus uit twee delen: enerzijds zijn er elf interviews met ouders van jonge dove kinderen, anderzijds is er het focusgroepsgebesprek met ouders van oudere dove kinderen. De doelpopulatie van dit onderzoek betreft in principe horende ouders van prelinguaal¹⁴ dove kinderen in Vlaanderen, kinderen die respectievelijk geboren werden na en voor het jaar 2001. Er werd voor die grens gekozen vanwege de opmerkelijke 'generatiewissel' die toen plaatsvond (Bulckaert et al., 2008:253). De drie onderdelen van de methodologie ondersteunen en vullen elkaar inhoudelijk aan. In de volgende paragrafen wordt de toegepaste methodologie in meer detail besproken.

2.1 LITERAATUURSTUDIE

De literatuurstudie kent twee doelstellingen. Ten eerste werd getracht een beschrijving te bieden van de huidige maatschappelijke en taalgebonden situatie waarin Vlaamse horende ouders van dove kinderen zich bevinden (zie 1), alvorens er met enkelen van hen in gesprek getreden werd. Vervolgens diende de kennisname van de literatuur als een kader waardoor daarna naar de verzamelde data gekeken werd (zie 4.3). Dit onderzoeksverslag biedt immers ook een vergelijking van de literatuur en de eigen bevindingen om zo tot een dieper inzicht te komen betreffende de betekenis en het belang van de bijdragen van de verschillende respondenten.

2.2 DATAVERZAMELING

2.2.1 INTERVIEWS

2.2.1.1 AANPAK EN KENMERKEN

Het eerste luik van de dataverzameling bestond uit elf diepte-interviews met horende ouders van dove kinderen die VGT een plaats hebben gegeven in het leven van hun kind, vanuit het idee dat '[the] aim of conducting interviews is to gain information on the perspectives, understandings and meanings constructed by people regarding the events and experiences of their lives' (De Boer, 2012:34). Bij individuele interviews kunnen persoonlijke verhalen in hun specifieke context worden uitgediept (De Boer & Evers, 2012:39; Baarda et al., 2007:16). Meer specifiek betreft het diepte-interviews, waarbij respondenten de onderzoeker in detail en volgens hun eigen, vrije inbreng op de hoogte kunnen stellen van hun perspectief tegenover het onderwerp (Powell en Single, 1996:502-503). In elk interview werd namelijk getracht te achterhalen welke visies er bij de ouders leven omtrent VGT en gebarentaaltolken in een maatschappij waarin de houding ten opzichte van die twee zaken in

¹³ Uit respect voor en ter bescherming van de privacy van alle mensen die aan deze studie deelnamen, worden er in dit onderzoeksverslag enkel codenamen gebruikt om naar hen te verwijzen.

¹⁴ Prelinguale doofheid treedt op wanneer een kind doof wordt in de periode voordat het de gesproken taal heeft kunnen verwerven. Scheiris (2002:9) stelt het derde levensjaar als grens voorop.

beweging lijkt te zijn. De focus van de getuigenissen waren de persoonlijke ervaringen van elk deelnemend gezin op vlak van taalaanbod en -voorzieningen.

De deelnemers aan de interviews, i.e. in totaal veertien ouders die elf gezinnen vertegenwoordigen, werden op diverse manieren gecontacteerd.

- Ten eerste werden er via vrienden en kennissen van de onderzoeker contacten gelegd met mogelijke respondenten. De eerste respondent die met succes werd aangesproken en met wie tevens het pilootinterview werd afgenomen (cf. infra), was reeds voor de start van het onderzoek een goede kennis van de onderzoeker. Een tweede respondent werd door de onderzoeker persoonlijk uitgenodigd voor deelname tijdens de WereldDovenDag van 2013 te Oostende, dit op aangeven van Liesbeth Matthijs (zij werkt aan een doctoraat over visuele communicatie tussen moeders en kinderen met een CI en is nu actief betrokken bij het participatieproject). Die laatste verspreidde tevens de oproep bij de lesgevers van de cursus *Leren visueel communiceren in VGT met dove baby's en peuters*. Vervolgens maakte Hannes De Durpel de oproep kenbaar bij deelnemende gezinnen aan het project *VGT Doe Mee!*. Ook Kimberley Mouvet, die in 2013 een doctoraat afrondde rond taalverwerving bij dove kinderen, en Jorn Rijckaert, die actief betrokken is bij het project *Mijn Baby Is Doof*, werden gecontacteerd. Tot slot werd er ook een afzonderlijke e-mail verstuurd naar Diane Boonen die als dove opvoedster werkt in de dovenschool KIDS te Hasselt. Op die laatste initiatieven kwamen geen rechtstreekse reacties.
- In tweede instantie kregen alle grote dovenclubs in Vlaanderen (i.e. Piramime in Turnhout, Nowedo in Brugge, Madosa in Antwerpen, De Haerne Club in Kortrijk, Limburgia in Hasselt en GTG in Gent) de oproep voor respondenten via e-mail, inclusief de vraag om de oproep verder te verspreiden onder hun leden en afdelingen. Op die manier bereikte het bericht – bij weten van de onderzoeker – ook de kinderclubs van Madosa en Piramime. De contactpersonen van die twee clubs alsook van Nowedo lieten echter weten dat ze nauwelijks tot geen horende ouders als lid hebben. Ze gaven echter wel enkele nuttige tips omtrent andere schakels naar potentiële deelnemers. Zo kwam er vanuit Antwerpen en Turnhout het voorstel om de dovenscholen te e-mailen.
- Dan werd er een bericht verzonden naar de dovenscholen Sint-Lievenspoort in Gent, Sint-Gregorius in Gentbrugge, Koca in Antwerpen, Kasterlinden in Sint-Agatha-Berchem, KIDS in Hasselt, het Koninklijk Instituut in Woluwe en Spermalie in Brugge. Vanuit Sint-Lievenspoort in Gent kwam de vraag om een brief te mogen verspreiden aan de ouders met daarin de oproep en wat meer uitleg over het onderzoeksproject. De onderzoeker ging daarop in. Dat had mogelijk een effect op het aantal aanmeldingen van ouders verbonden aan de betreffende onderwijsinstelling.
- Tenslotte werd ettelijke weken later, op aanraden van één van de respondenten die toen reeds een bijdrage had geleverd, ook een e-mail verstuurd naar de contactouders van VLOK-CI. Die laatsten mailden op hun beurt hun leden en plaatsten de oproep op hun website en Facebookpagina.

Samenvattend werden informanten opgeroepen door het toepassen van de sneeuwbal methode (Baarda et al., 2007:38; De Boer & Evers, 2012:52-53) en het benaderen van bepaalde instanties en zogenaamde 'gatekeepers', i.e. 'people who monitor [and provide] access to the actual target group' (De Boer et al, 2012:52).

Wat de oproep zelf betreft, dient één opmerking te worden gemaakt. Oorspronkelijk stond er in het bericht: 'Voor mijn onderzoek ben ik op zoek naar horende ouders van dove kinderen die VGT een belangrijke plaats hebben gegeven in het leven van hun kind'. Na een vraag vanuit één van de gecontacteerde dovenscholen ("Wat is 'een plaats geven'?") en gelijkaardige opmerkingen vanwege enkele anderen waarin gesteld werd dat VGT vaak wel een plaats krijgt, maar daarom geen voorname

plaats inneemt, werd die formulering gewijzigd naar ‘wanneer VGT een rol speelt in het leven van hun kind’. Deze wijziging in de loop van het zoeken naar informanten heeft mogelijk de respons van ouders beïnvloed.

In totaal meldden vijftien gezinnen zich aan voor medewerking aan de eerste onderzoeksfase (de beperkte grootte van de doelpopulatie in acht nemend, is dat een hele hoge respons), maar werd er slechts met elf van hen effectief gewerkt. Een vader met wie enige tijd gemaïld werd, nam uiteindelijk niet deel omdat de communicatie plots eerder stroef begon te verlopen en er inmiddels al voldoende ouders zich hadden aangemeld. Twee moeders meldden pas dat ze interesse hadden om deel te nemen nadat de eerste fase al was afgerond. Tot slot liet een andere vader weten dat hij ook geïnteresseerd was, maar uit verder contact bleek dat VGT geen enkele plaats innam in het leven van zijn dove zoon.

Alvorens van start te gaan met de eigenlijke dataverzameling, vond er een pilotinterview plaats met een moeder die de onderzoeker reeds voor aanvang van het onderzoek kende. Dat pilotinterview bestond uit een inhoudelijk breed uitlopend gesprek, waarbij de interviewer slechts enkele algemene thema's in het achterhoofd hield, met name: wat is de realiteit, hoe wordt die, in combinatie met de duale evolutie, ervaren, en voelt men zich gesteund door anderen en/of de maatschappij? ‘Als interviewer exploreer je [zo] hoe de geïnterviewde tegen bepaalde dingen en/of personen aankijkt. Daarbij respecteer je over het algemeen de wijze waarop de geïnterviewde het antwoord vorm geeft’ (Baarda et al., 2007:15). In tegenstelling tot de tien daaropvolgende interviews, was het pilotinterview dus een open interview. Door het open karakter van het gesprek kon de onderzoeker de voorbereiding van de volgende interviews toetsen. Ervaringen vanuit het pilotinterview vormden de basis voor de verdere uitwerking van de hoofdvragen voor de volgende interviews (Baarda et al., 2007:47).

Het pilotinterview gebeurde in november 2013, de volgende tien interviews in de loop van de daaropvolgende vier maanden. De lengte van de interviews varieerde tussen één uur en een uur en drie kwartier. Alle interviews, behalve één, vonden plaats bij de respondenten thuis, dit om de respondenten zich meer op hun gemak te laten voelen. Slechts één interview ging, vanuit praktische overwegingen, door op een neutrale locatie.

Zoals hierboven reeds vermeld staat, ging het om semigestructureerde interviews. De onderzoeker had enkele onderwerpen voorbereid – geformuleerd als vragen – die zeker aan bod moesten komen, maar verder was er voldoende ruimte voor elke specifieke situatie, nieuwe invalshoeken en eigen inbreng van de ouders, waarop de interviewer dan inging (De Boer & Evers, 2012:69). De voorbereide onderwerpen en subtopics (Baarda et al., 2007:45) vormden de basis voor het interviewschema (Tabel 1).

Tabel 1: Eerste onderzoeksfase: Interviewschema

Topics	Subtopics
1. Wat is de rol van VGT in het leven van uw kind?	
2. Hoe kwam u tot de beslissing om VGT te integreren in het leven van uw kind?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ steun van anderen ➤ visie op VGT ➤ thuisbegeleiding ➤ twijfel
3. Hoe heeft u die beslissing tot nu toe aangepakt; biedt de maatschappij daar voldoende kansen toe?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ communicatie/talig; VGT verwerven ➤ contact met de dovenwereld en/of met andere dove/horende ouders en/of kinderen ➤ onderwijs ➤ hobby's ➤ initiatieven voor ouders van dove kinderen

4. Welke rol ziet u weggelegd voor gebarentaaltolken in het leven van uw kind?	<ul style="list-style-type: none">➤ op school➤ later op het werk➤ in het dagelijkse leven
5. Loopt u/uw kind ergens tegenaan in de uitwerking van uw keuze?	<ul style="list-style-type: none">➤ sociaal➤ communicatie➤ maatschappelijk➤ praktisch, enz.
6. Hoe ziet u de toekomst; wat zijn uw wensen?	<ul style="list-style-type: none">➤ ergens nood aan➤ gebarentaal/tolken voor dove kind

Er werd steeds begonnen met een brede beginvraag (1.), waarop nadien dieper werd ingegaan door middel van de daaropvolgende vragen (Baarda et al., 2007:30; De Boer & Evers, 2012:65-67). De volgorde waarin vragen 2 tot 5 aan bod kwamen, werd bepaald door het verloop van elk individueel interview. Elk gesprek werd afgesloten met vraag 6. De manier waarop het interviewschema gebruikt werd door de onderzoeker, gaat terug op de beschrijving van De Boer et al. (2012:69/77).

Bij aanvang van elk interview werd de bedoeling ervan telkens kort toegelicht en vulden de ouders een formulier in waarop ze enkele gegevens ter identificatie noteerden. Bovendien gaven ze via dat formulier hun schriftelijke toestemming voor het gebruik van de data en voor een audio-opname van het interview. Elk interview werd via een laptop opgenomen, zodat de dataverwerking achteraf makkelijker zou zijn. Om het structurele verloop van het interview in goede banen te leiden, werden er op de topiclijst af en toe aantekeningen gemaakt. Enige tijd na afloop van het interview ontvingen de respondenten een e-mail met daarin als bijlage een kopie van hun identificatieformulier. In de e-mail werd hen ook gevraagd of ze nog even concreet konden laten weten of hun kind al dan niet een CI en/of een hoorapparaat droeg aan het rechter- en linkeroor en sinds wanneer. Die informatie was immers eerder niet opgenomen op het identificatieformulier, maar bij nader inzien bleek dit wel belangrijk. Bij het laatste interview en voor de focusgroep werd die vraag wel opgenomen in het formulier.

2.2.1.2 VOORSTELLING RESPONDENTEN

De veertien deelnemende ouders vormen een gevarieerde groep. Die heterogeniteit vertaalt zich reeds in de manier waarop de respondenten de oproep tot deelname ontvingen: één ouder vernam de oproep via een dovenclub, twee personen werden rechtstreeks aangesproken door de onderzoeker, eenzelfde aantal deelnemers ontving de oproep van hun contactpersoon bij VLOK-CI en de andere zes respondenten werd op de hoogte gebracht van het onderzoek door de dovenschool waaraan hun kind verbonden is. Het betreft hier de onderwijsinstellingen in Brugge en Gent. Er is een mooie geografische spreiding: er zijn respondenten uit elke Vlaamse provincie behalve Limburg. Dat laatste wordt deels goed gemaakt door het feit dat één van de gezinnen die in de provincie Antwerpen woont, opgevolgd wordt vanuit de dovenschool KIDS in Hasselt (i.e. Frederik, Marie en hun zoon Simon). Simon is ook het enige dove kind uit de respondentengroep dat gebruik maakt van een tolk VGT in het reguliere onderwijs, meer bepaald in de kleuterklas. Wat de culturele achtergronden en familiesituaties betreft, is er eveneens een zekere diversiteit.

Daarnaast is er een goede spreiding wat de leeftijd van de kinderen betreft: het jongste kind is anderhalf jaar oud en het oudste elf. Op het moment van de dataverzameling gingen twee kinderen nog niet naar school, zes kinderen liepen school in het buitengewoon onderwijs (drie in de kleuterschool, één in de brugklas en twee in de lagere school) en drie in het reguliere onderwijs (één kind in de kleuterschool, twee in de lagere school). Het gaat om drie meisjes en acht jongens. Allen

zijn ze binnen het gezin de enigen die doof zijn. Twee van de kinderen hebben bijkomende beperkingen in het kader van het CHARGE-syndroom¹⁵. Een derde kind heeft een motorische achterstand. Wat het gebruik van hulpmiddelen betreft, is er één kind dat zowel een CI heeft als een hoorapparaat. Drie kinderen dragen elk twee hoorapparaten en de overige zeven zijn bilateraal geïmplanteerd. Alle kinderen, behalve één, zijn prelinguaal doof. Enkel Milan werd pas rond de leeftijd van zeven jaar volledig doof. Hoewel hun zoon het Nederlands heeft verworven als eerste taal, zien zijn ouders nu toch een rol weggelegd voor VGT in het leven van hun kind. In dat kader bleek de deelname van dat gezin ook waardevol en interessant.

Momenteel wordt er in twee van de gezinnen geen VGT meer gebruikt in de communicatie tussen het dove kind en de ouders (i.e. in het gezin van Roxane en Anna). In het verleden was dat echter wel zo, maar omdat de betrokken kinderen nu zodanig goed Nederlands spreken, wordt thuis geen VGT meer gebruikt. Ook de ouders van deze gezinnen werden bewust toch wel opgenomen in de respondentengroep om te achterhalen hoe ze het achterwege laten van VGT ervaren.

Hieronder is er een overzicht van de belangrijkste gegevens van de deelnemende ouders en hun dove kinderen in een arbitraire volgorde (Tabel 2). Het cijfer tussen haakjes volgend op de naam van elk kind duidt aan de hoeveelste geborene een kind is in zijn gezin. Ouders bij wie er geen asterisk volgt op hun naam, namen niet actief deel aan het interview. De afkortingen L en R staan respectievelijk voor 'linker-' en 'rechteroor'. 'HA' is een afkorting voor 'hoorapparaat'. De verschillende regio's werden als volgt afgekort: 'A'pen' voor Antwerpen, 'VI.-Br.' voor Vlaams-Brabant, 'O.-VI.' voor Oost-Vlaanderen en tot slot 'W.-VI.' voor West-Vlaanderen.

Tabel 2: Eerste onderzoeksfase: voorstelling respondenten huidige generatie

Codenamen	o	Kind: aanvang doofheid	Kind: oorzaak doofheid	Kind: mate gehoorverlies	Kind: hulpmiddel	Regio
kind: Nathan (1) moeder: Leen* vader: William	2002 1973 1964	geboorte	connexine 26 (genetische aandoening)	[L] 70 dB [R] 80 dB	[L] HA (2002) [R] CI (04-05)	A'pen
kind: Milan¹⁶ (1) moeder: Hannelore* vader: Arne	2004 1977 1974(+)	2011	CMV-infectie	progressief; > 90 dB	[L] CI (2011) [R] CI (2012)	O.-VI.
kind: Roxane¹⁷ (1) moeder: Lena vader: Andreas*	2006 1982 1971	geboorte	genetisch	> 90 dB	[L] CI (2010) [R] CI (2007)	O.-VI.
kind: Daan¹⁸ (4) moeder: Geertrui* vader: Ben*	2007 1967 1972	2007 (0;5)	hersenvlies- ontsteking	> 90 dB	[L] CI (3;10) [R] CI (5;6)	W.-VI.
kind: Anna¹⁹ (2) moeder: Sophie* vader: Lukas	2007 1972 1974	geboorte	misvormde slakkenhuizen	> 90 dB	[L] CI (2007) [R] CI (2011)	O.-VI.

¹⁵ Het 'CHARGE-syndroom is een aandoening waarbij verschillende aangeboren afwijkingen aan het oog, het hart, de neus, de hersenen, de geslachtsorganen en de oren voorkomen. [...] De E staat voor Ear [...] Vaak zijn er gehoorproblemen' (www.kinderneurologie.eu/ziektebeelden/syndromen/CHARGE.php).

¹⁶ De biologische vader van Milan, Arne, stierf in 2007. In haar getuigenis vermeldt Hannelore daarom haar huidige partner als vaderfiguur.

¹⁷ Roxane heeft een Belgische vader en een Ghanese moeder.

¹⁸ Geertrui en Ben zijn Daans adoptieouders. Daan is afkomstig uit Ethiopië.

¹⁹ Anna's ouders zijn gescheiden, maar hebben wel nog contact met elkaar.

kind: Bas (2) moeder: Vicky* vader: Erik	2008 1968 1971	2009	stofwisselings- ziekte	progressief; > 90 dB	[L] CI (2010) [R] CI (2009)	A'pen
kind: Casper²⁰ (1) moeder: Marjolein* vader: Koen	2010 1992 1989	(niet vermeld)	cryptogeen	[L] 80 dB [R] 81,25 dB	[L] HA (2012) [R] HA (2012)	O.-VI.
kind: Simon (1) moeder: Marie* vader: Frederik*	2010 1984 1984	geboorte	cryptogeen	> 90 dB	[L] CI (2011) [R] CI (2012)	A'pen
kind: Lennert (1) moeder: Saskia* vader: David	2011 1980 1976	geboorte	CHARGE- syndroom	[L] 67,5 dB [R] 90 dB	[L] HA (2012) [R] HA (2012)	O.-VI.
kind: Thomas (2) moeder: Maaïke* vader: Niels*	2011 1981 1982	geboorte	CMV-infectie	> 90 dB	(2x HA (2012)) [L] CI (2012) [R] CI (2014)	W.-VI.
kind: Femke (3) moeder: Esther* vader: Dennis	2012 1973 1968	geboorte	CHARGE- syndroom	[L] > 99 dB [R] > 90 dB	[L] HA (2012) [R] HA (2012)	VI.- Br.

2.2.1.3 ANALYSE

In navolging van De Boer & Evers (2012:76) werden in het kader van dit onderzoek eerst alle interviews afgenomen en verbatim getranscribeerd alvorens over te gaan tot de analyse ervan. Fragmenten in een interview die bij het uittypen ervan onverstaaanbaar bleken, werden gemarkeerd als '(onverstaaanbaar)'. De audio-opnames van alle interviews werden door de onderzoeker zelf uitgetypt om de analyse van de inhoud en het kiezen van citaten voor dit onderzoeksverslag te vergemakkelijken. Aangezien dat de voornaamste redenen waren voor het uittypen van de opnames – en tevens omdat de uitgetypte versies een aanzienlijke lengte hebben – zijn ze niet opgenomen in dit onderzoeksverslag.

Elk interview werd thematisch geanalyseerd (Vermeerbergen, persoonlijke communicatie, 2014) op basis van de vijf vooraf vastgelegde hoofdthema's (Tabel 1). De deelthema's en verdere vertakkingen (zie Tabel 4 op p. 30-32) zijn gebaseerd op wat de respondenten zelf aangaven. Bij de analyse werd er gebruik gemaakt van verschillende kleuren in de uitgetypte interviews om zo aan te duiden welke (deel)antwoorden bij welk thema en/of deelthema horen. Nadien werden alle citaten en fragmenten behorende tot één thema ondergebracht in een schematisch overzicht, waarop de resultaten en discussie in deze verhandeling gebaseerd zijn.

Ik wil hier nog even vermelden dat er is nagedacht over de vorm waarin de citaten in dit onderzoeksverslag zouden worden opgenomen. Dat kan namelijk op twee manieren. De weergave van een citaat kan waarheidsgetrouw zijn, i.e. met vermelding van alle aarzelingen, incorrect opgebouwde zinnen, gesproken taalkenmerken et cetera. Een citaat kan echter ook in grammaticaal correcte zinnen worden "omgezet". Het voordeel van die laatste wijze is een hogere leesbaarheid. Beide vormen werden overwogen, maar uiteindelijk werd voor deze dissertatie gekozen voor de tweede. Tijdens het focusgesprek waren de uit de interviews geselecteerde citaten (zie 7.2) immers

²⁰ Bij het invullen van het identificatieformulier gaf Marjolein als vader van de jongen haar huidige partner Koen op, en niet Caspers biologische vader.

weergegeven volgens de eerste methode, waarop een respondent opmerkte dat de leesbaarheid ernstig schaadde.

2.2.2 FOCUSGESPREK

2.2.2.1 AANPAK EN KENMERKEN

Als tweede luik van het eigen onderzoek vond er een focusgesprek plaats met enkele horende ouders van dove kinderen die geboren zijn vóór 2001. Bij dat gesprek werden opvallende bevindingen uit de interviews met de ouders van de jongere kinderen voorgelegd en zo dus geconfronteerd met ervaringen van ouders die enkele decennia geleden een doof kind grootbrachten (cf. De Boer & Evers, 2012:110). Tijdens deze fase kon de mening van de vroegere generatie ouders achterhaald worden, wat ten dele ook een licht wierp op hun persoonlijke situatie (cf. Kitzinger, 1995:301), al was dat niet het hoofddoel (cf. Powell en Single, 1996:503). Het focusgesprek zette, met andere woorden, twee verschillende leefwerelden naast elkaar. Zo werd een veranderende tijdsgeest zichtbaar (gemaakt). Hierbij vermeld ik graag dat het gesprek met de focusgroep een grote meerwaarde had, aangezien 'the group is collectively 'powerful' in that they have access to shared knowledge of which the moderator is ignorant' (Smithson, 2000:112). Door als onderzoeker aanwezig te zijn bij het gesprek (als moderator), kon ik inzicht krijgen in die gedeelde kennis.

De keuze voor een focusgesprek is gebaseerd op enkele argumenten van onder andere Lewis (2004) en Morgan (1998a) zoals vermeld in De Boer & Evers (2012:39/106), alsook van Kitzinger (1994:103 e.a.; 1995:299/302) en Smithson (2000:114). In een focusgesprek kan immers:

- een waaier aan visies en ervaringen met betrekking tot het te bespreken onderwerp aan bod komen en mogelijk beïnvloed worden door de groepsinteractie,
- interactie ontstaan tussen informanten met een gelijkaardige achtergrond waarin gelijkenissen en verschillen in meningen op de voorgrond kunnen treden,
- meer dan tijdens interviews inzicht worden verworven in het onderwerp aangezien informanten met elkaar in gesprek treden over het waarom van ieders visie, en zo een meer kritische houding aannemen ten opzichte van het gezegde.

Enkele nadelen verbonden aan focusgesprekken die bij de verwerking ervan in acht genomen moeten worden, zijn het gevaar op sociaal wenselijke antwoorden (Hart et al., 2009:149) en de mogelijke invloed van groepsdruk of van het zich onwennig voelen binnen de groep op wat er gezegd wordt. Ook met de onbetrouwbaarheid van het geheugen van respondenten dient rekening gehouden te worden, aangezien er gepeild wordt naar ervaringen, keuzes en dergelijke in het verleden (Baarda et al., 2007:20-21; Hardonk, 2011:197; De Boer & Evers, 2012:48). Dat geldt evenwel ook voor interviews.

Respondenten voor de focusgroep werden gecontacteerd via sneeuwbalselectie – deze methode werd op dezelfde wijze toegepast als beschreven in 2.2.1.1 – met uitzondering van één moeder die in een Vlaamse dovenschool werkt en daar van de oproep hoorde. Reeds in het najaar van 2013 meldden enkele ouders zich aan, maar aangezien het groepsgesprek pas kon worden georganiseerd na een eerste analyse van de diepte-interviews, werd het gesprek pas georganiseerd in het voorjaar van 2014. Drie ouders beslisten om alsnog niet deel te nemen. Het gesprek ging door op zaterdagvoormiddag 29 maart 2014 op de campus waar de onderzoeker studeert.

De onderzoeker was tevens de moderator van het gesprek. Algemeen gezien trachtte de moderator zo min mogelijk op de voorgrond te treden tijdens het gesprek (Powell en Single, 1996:502). In een beschrijving van enkele kenmerken eigen aan een focusgroeps gesprek waarin de graad van structuur beperkt is (De Boer & Evers, 2012:106), meldt Morgan bovendien dat de moderator de drempel om tot interactie over te gaan, verlaagt voor de respondenten, en dat die laatsten aangespoord worden zich tot elkaar te richten en niet zozeer tot de moderator, wanneer ze zich buigen over het te bespreken

thema (Kitzinger, 1995:301; De Boer & Evers, 2012:128; Smithson, 2000:109). Voornamelijk wat de informanten van belang achten, kwam aan bod (cf. Kitzinger, 1995:299; Smithson, 2000:114-116; Powell en Single, 1996:504). Daarnaast trachtte de moderator af en toe een beknopte samenvatting te formuleren van wat er voorheen door de informanten was besproken, alsook verduidelijking te bieden bij de citaten die als insteek werden gebruikt bij het gesprek.

Het focusgesprek, dat zo'n twee uur duurde, was als volgt opgebouwd. Bij aankomst vulden de respondenten een identificatieformulier in. Dat formulier was vergelijkbaar met het formulier dat werd gebruikt bij de diepte-interviews (inclusief de later toegevoegde vraag naar het gebruik van CI en hoorapparaat), met die uitzondering dat de respondenten nu ook verklaarden het privé-karakter van het gesprek te erkennen en te respecteren (Powell en Single, 1996:502). Voor de respondenten was er gedurende het hele gesprek drank en een versnapering aanwezig om voor een ontspannen sfeer te zorgen in de ietwat onpersoonlijke setting (De Boer & Evers, 2012:115; Powell en Single, 1996:501-502). De aanwezigen namen plaats op stoelen die in een halve cirkel waren opgesteld, opdat iedereen elkaar en de geprojecteerde citaten op de muur goed kon zien (Powell en Single, 1996:502). Vervolgens legde de onderzoeker, die ook de moderator van het gesprek was, de bedoeling van het geheel uit (De Boer & Evers, 2012:127). In deze fase werd onder meer uitgelegd dat de respondenten voornamelijk met elkaar in interactie mochten treden. Ook werd aangehaald dat elke aanwezige de ruimte kreeg om zijn mening te geven over de geselecteerde citaten uit de diepte-interviews. Dit werd gevolgd door een kennismakingsronde waarin de aanwezigen zichzelf en hun eigen gezinssituatie kort voorstelden met een focus op de opvoeding van hun dove kind(eren). In een volgende stap werd tijd gemaakt voor het eigenlijke focusgesprek. Daarvan werd een video-opname gemaakt. Een medestudent hielp om de opname in goede banen te leiden (Powell en Single, 1996:501). Onderverdeeld in vijf thema's, i.e. 'Kiezen voor gebarentaal', 'VGT een plaats geven', 'De rol van gebarentaaltolken', 'Knelpunten' en 'Een blik op de toekomst', werden de respondenten geconfronteerd met in totaal veertien citaten uit de eerste onderzoeksfase. Bij elk citaat stelde ik dezelfde vraag: welke bedenkingen/aanvullingen heeft u bij dit citaat? Tussen de bespreking van het derde en vierde thema was er een korte pauze. Na afloop van het gesprek werd voor de respondenten de mogelijkheid gecreëerd om persoonlijke feedback en/of aanvullingen op te schrijven voor de onderzoeker (Kitzinger, 1995:301; Smithson, 2000:112), maar daar ging niemand op in.

Enige tijd na het gesprek kregen de respondenten een kopie van hun identificatieformulier toegestuurd via e-mail. Ook werd opnieuw een kans geboden voor feedback e.d., maar op die herhaalde vraag kwam evenmin respons.

De focusgroep bestond slechts uit twee ouderparen. Zoals gezegd, zegden enkele van de oorspronkelijk geïnteresseerden hun medewerking op toen bleek dat het om een groeps gesprek zou gaan. Twee van de overige drie ouders die zich hadden opgegeven, konden niet aanwezig zijn op de dag van het focusgesprek zelf. Een laatste ouder zag het groepsaspect ook niet zitten, maar wilde wel deelnemen. Daarom werd er beslist alle afwezige ouders nadien op de hoogte te brengen van de inhoud van het gesprek en dit aan de hand van de PowerPointpresentatie van de citaten die gebruikt werd tijdens het gesprek. Via e-mail konden ze dan alsnog hun bevindingen melden. Deze drie ouders kregen ook een aan de omstandigheden aangepast identificatieformulier toegestuurd. Alle drie e-mailden ze hun bijdrage naar de onderzoeker.

Wat de selectie van de citaten betreft, moet rekening gehouden worden met het volgende: de hoeveelheid geselecteerde citaten bleek te omvangrijk om volledig besproken te worden binnen de voorziene tijd. Daardoor moest de moderator tijdens het gesprek zelf nog een selectie maken. Dat gebeurde zo veel mogelijk op basis van wat de aanwezige ouders al dan niet vertelden en/of zelf aangaven, maar in die omstandigheden beslisten welke citaten meer en welke minder relevant zijn, is uiteraard niet evident.

2.2.2.2 VOORSTELLING RESPONDENTEN

De respondentengroep binnen dit luik was dus merkkelijk kleiner. Het betreft namelijk zeven ouders die samen vijf gezinnen representeren. De groep dove kinderen op wie de getuigenissen betrekking hebben, bestaat uit drie meisjes en vijf jongens.

De betrokken kinderen werden geboren tussen 1975 en 2000. In de gezinnen van wie de ouders aanwezig waren bij het groepsgesprek, waren er telkens twee dove kinderen in het gezin. Wat daarbij opvalt, is dat Lise en Kwinten geen hoorapparaat of CI gebruiken, daar waar Rik en Jana beiden bilateraal geïmplanteerd zijn. Dat zorgde voor een interessant contrast binnen de focusgroep. Wat de kinderen betreft van de ouders die niet aanwezig waren tijdens het eigenlijke gesprek, maakt het hoorapparaat het voornaamste hulpmiddel uit. Leonard maakt enkel gebruik van twee hoorapparaten. Hannes heeft zo'n vijftien jaar lang uitsluitend hoorapparaten gebruikt. In 1997 werd hij geïmplanteerd aan zijn rechteroor, maar zijn moeder liet weten dat hij het na enkele jaren niet meer wilde dragen, omdat het niet hielp. In 2014 werd het CI-toestel vervangen. Daar Hannes de kwaliteit nu beter vindt dan voorheen, draagt hij zijn CI een deel van de tijd (Eva, persoonlijke communicatie, 2014). Betreffende de opvoeding van Leonard en Hannes merkt Eva op dat ze vroeger niet voor VGT gekozen heeft, omdat die optie er eigenlijk ook niet was. Haar kinderen kregen met andere woorden een orale opvoeding. Pas later koos Eva voor een integratie van VGT. Matthias heeft een hoorapparaat voor zijn linkeroor, maar draagt het zelden (Fiona, persoonlijke communicatie, 2014). Aan zijn rechteroor draagt hij een CI sinds 2007. Joke maakte lange tijd gebruik van twee hoorapparaten. Tussen haar zestiende en twintigste levensjaar droeg ze ze echter nauwelijks. Sinds haar twintigste draagt ze enkel nog aan haar linkeroor een hoorapparaat. Het gaat in alle gevallen om prelinguaal dove kinderen.

In tabel 3 staat een arbitrair gerangschikt overzicht van de belangrijkste gegevens van de deelnemers aan het tweede luik. De ouders die aanwezig waren tijdens het gesprek, zijn herkenbaar aan de asterisk die bij hun naam staat. De gegevens van Leonard en Hannes' vader werden niet toegevoegd, uit respect voor de vraag van hun moeder daaromtrent. In tegenstelling tot de voorstelling van de respondenten uit het eerste luik zijn de regio's van de respondenten uit het tweede luik hier niet opgenomen, omdat dit niet relevant is (en bovendien niet steeds gekend). De focus ligt immers eerder op hun visie ten opzichte van de resultaten uit het eerste luik dan op hun eigen situatie.

Tabel 3: Tweede onderzoeksfase: voorstelling respondenten vroegere generatie

Codenaamen	o	Kind: aanvang doofheid	Kind: oorzaak doofheid	Kind: mate gehoorverlies	Kind: hulpmiddel
kind: Leonard	1975	geboorte	genetisch	> 90 dB	[L] HA (1976) / [R] HA (1976)
kind: Hannes	1980	geboorte	genetisch	> 90 dB	[L] HA (1981) / [R] HA (1981) + CI (1997/2014)
moeder: Eva	1952				
kind: Kwinten	1981	geboorte	recessief-genetisch	> 90 dB	(n.v.t.)
kind: Lise	1983	geboorte	recessief-genetisch		
moeder: Ingrid*	1954				
vader: Tim*	1956				
kind: Joke	1983	geboorte	onbekend	90 dB	[L] HA (0;10-15;0 à 16;0 + vanaf 20;0)
moeder: Annick	1955				[R] HA (0;10-15;0 à 16;0)
vader: Werner	1952				
kind: Matthias	1988	geboorte	onbekend	110 dB	[L] (HA)
moeder: Fiona	1959				[R] CI (2007)
vader: Mark	1958				

kind: Rik	1994	geboorte	connexine 26	> 120 dB	[L] CI (2004) / [R] CI (1996)
kind: Jana	2000	geboorte	connexine 26	> 130 dB	[L] CI (4;0) / [R] CI (0;6)
moeder: Christina*	1965				
vader: Nicolas*	1965				

2.2.2.3 ANALYSE

Net zoals dat het geval was bij de diepte-interviews, werd ook de opname van het focusgesprek volledig verbatim uitgetypt ter vergemakkelijking van de analyse ervan. Fragmenten in een interview die bij het uittypen ervan onverstaanbaar bleken, zijn gemarkeerd als '(onverstaanbaar)'. Ook deze neerslag werd niet opgenomen in de bijlagen achteraan, vanwege de beperkte meerwaarde daarvan.

Het focusgesprek werd op eenzelfde manier geanalyseerd als de diepte-interviews, i.e. in de vorm van een thematische analyse (voor de details hieromtrent zie 2.2.1.3). De later vergaarde reacties van Eva, Fiona en Joke werden mee opgenomen in de analyse. Hierbij moet wel in acht worden genomen dat zij geen deel uitmaakten van het focusgesprek en dat hun reacties daarom losstaan van en niet beïnvloed werden door de groepsdynamiek tijdens het gesprek. De citaten uit de eerste onderzoeksfase werden niet alleen als basis gebruikt voor de tweede fase, maar ook als leidraad bij de analyse ervan.

3. RESULTATEN

De analytische neerslag van de resultaten van het eigen onderzoek, i.e. de getuigenissen van in totaal 21 horende ouders die 16 gezinnen vertegenwoordigen, is gebaseerd op de vijf vooraf vastgelegde thema's. Tabel 4 geeft een overzicht van de volledige thematiek die in de verzamelde data aan bod kwam; het overzicht bevat alle thema's (kolom 1), deeltthema's en verdere vertakkingen (kolom 2) en het aantal diepte-interviews waarin de punten uit kolom 2 tot uiting werden gebracht (kolom 3). De diepte-interviews vormen het voornaamste en grootste onderdeel van dit onderzoek, de verzamelde data uit de tweede onderzoeksfase zullen enkel getoetst worden aan de thematiek uit de eerste fase en worden dus enkel in functie daarvan beschreven.

Tabel 4: Overzicht van alle thema's uit de diepte-interviews

Thema's	Deeltthema's en verdere vertakkingen	#
1. Kiezen voor VGT	* A. <i>Waarom kiezen ouders voor VGT?</i>	11
	I. communicatie vergemakkelijken	10
	II. frustratie voorkomen	2
	III. het is een verrijking	7
	IV. het is natuurlijker voor het kind	4
	V. het is een logische keuze	4
	VI. het vergemakkelijkt de overstap naar het Nederlands	1
	VII. onder invloed van anderen	6
	VIII. vanuit een onzekerheid over de toekomst	1
	* B. <i>Worden ouders gesteund in hun keuze?</i>	6
2. VGT een plaats geven	A. <i>VGT in het gezin en de nabije omgeving</i>	11
	I. als ouder VGT leren	11
	* II. de vorm die VGT thuis aanneemt	11
	III. communicatie met de nabije omgeving van het kind	10
	B. <i>Onderwijskeuze</i>	9
	C. <i>Contact met de ruimere omgeving</i>	11
	I. contact met andere ouders	11

	II. contact met de Dovengemeenschap, Dovencultuur en d/Dove mensen	10
	III. contact tussen eigen doof kind en andere dove kinderen	5
	<i>D. Vrijtijdsbesteding</i>	9
	I. hobby's in de horende en/of dovenwereld	2
	II. VGT op televisie en online	8
	<i>E. Rol van de overheid m.b.t. de status van VGT en hoe dat de mogelijkheden van ouders beïnvloedt</i>	2
	<i>F. Houding ten opzichte van VGT, doofheid en de Dovengemeenschap</i>	10
	* I. waarde van VGT als taal	3
	* II. waarde van VGT als hulpmiddel	4
	III. houding ten opzichte van doofheid en gebarentaal	5
3. Tolken VGT	* <i>A. Rol van tolken VGT voor dove zoon/dochter</i>	10
	I. miniem tot geen	4
	II. belangrijk vanwege onzekerheid over goed gehoor	1
	III. niet nodig, maar eventueel wel leuk om VGT te onderhouden eenmaal geïntegreerd	1
	IV. in de vrije tijd	2
	V. afhankelijk van hoe kind verder evolueert	3
	VI. afhankelijk van kinds eigen keuze later	1
	VII. voorkeur voor schrijftolken	3
	* <i>B. Houding ten opzichte van tolken</i>	4
	I. waarde van tolken	1
	II. huidige houding van doof kind ten opzichte van tolken	2
	III. twijfel over nut van tolken	1
	* <i>C. Zelf als ouder tolk worden</i>	3
	* <i>D. Knelpunten</i>	7
	I. met onderwijstolk is kind verloren buiten lesuren	1
	II. het is kostelijk	1
	III. muziektolken niet afgestemd op vraag dove mensen	1
	IV. tolken zijn nooit volledig objectief	1
	V. er ontgaan de tolk altijd bepaalde zaken	1
	VI. voorwaarden om met onderwijstolk te kunnen werken	4
VII. onzekerheid over de beschikbaarheid van tolken	1	
VIII. al dan niet onderwijstolk inschakelen is een moeilijke beslissing omwille van gebrek aan steun, andere verplichtingen die geïntegreerd kind al heeft en bijzondere rol die tolk kan innemen	1	
* <i>E. In de praktijk: een tolk in de klas</i>	1	
4. Knelpunten	* <i>A. VGT in het gezin en de nabije omgeving</i>	11
	I. het zal nooit de moedertaal zijn van noch de ouders noch het kind	5
	II. als horende ouder VGT leren is moeilijk	9
	III. als horende ouder VGT doorgeven aan je kind is moeilijk	7
	IV. VGT onderhouden is moeilijk	5
	V. VGT leren voor horende broers en zussen is moeilijk	1
	VI. de communicatie verloopt stroef	6
	VII. het is een dubbele aanpassing voor de grootouders	1
	* <i>B. Onderwijskeuze</i>	8
	* <i>C. Contact met de ruimere omgeving</i>	8
	I. contact met andere ouders	1
	II. contact met andere dove volwassenen en kinderen	6
	III. de maatschappij kent geen VGT	3
	* <i>D. Hobby's in de horende en/of dovenwereld</i>	5
	* <i>E. Rol van de media</i>	3
	* <i>F. Houding ten opzichte van VGT, doofheid en de Dovengemeenschap</i>	10
	I. onzekerheid over het nut van VGT	2
	II. houding ten opzichte van de Dovengemeenschap en haar activiteiten	8
	III. onwetendheid over het aanbod van de Dovengemeenschap	4

	IV. inleven in doof zijn is moeilijk voor horende ouders	1
	V. houding van het kind ten opzichte van doofheid	1
	VI. houding van ouders ten opzichte van doofheid	3
	VII. het is moeilijk om in te schatten wat goed is voor je kind	1
	VIII. een doof kind vraagt veel aandacht	1
	* G. Aanbod qua VGT en de informatiedoorstroming ervan	7
5. Blik op de toekomst	A. Communicatie en Dovencultuur	10
	I. rol van VGT in het latere leven van ons doof kind	9
	a) wel VGT ter bevordering van de communicatie	2
	b) VGT kan, maar (lieft) niet zonder CI's	1
	c) VGT is goed voor de cultuur, maar niet om te functioneren in de horende wereld	1
	d) VGT en Nederlands naast elkaar of in strijd	3
	e) geen VGT meer nodig omwille van technologische mogelijkheden	4
	f) VGT niet nuttig omwille van beperkte mogelijkheden die het biedt	1
	g) VGT niet meer nuttig omwille van beperkte aanbod	1
	h) afhankelijk van hoe kind verder evolueert	1
	i) indien beide talen en culturen aangereikt, ligt de keuze uiteindelijk bij het kind zelf	4
	II. rol van de Dovengemeenschap in het latere leven van ons doof kind	5
	a) wel contact met de Dovengemeenschap en dove mensen	3
	b) niet onmiddellijk contact met de Dovengemeenschap/deelname aan dovenactiviteiten	1
	c) proberen om VGT en contact met dove mensen te onderhouden eenmaal geïntegreerd	2
	d) de keuze ligt bij het kind zelf, maar als ouder zoek ik het nu niet op	1
	III. impact van de twee evoluties	6
	a) ontwikkeling van de CI-identiteit en impact daarvan op VGT	2
	b) ontwikkeling van de CI-identiteit versus Fevlado	1
	c) onzekerheid over de betekenis van doofheid in het licht van de technologische evolutie	1
	d) als horende ouder VGT leren is niet onmiddellijk nuttig	1
	e) de maatschappij wordt zich bewuster van doofheid en VGT	1
	IV. andere	5
	a) onzekerheid over de impact van VGT, het Nederlands en doofheid op een doof kinds leven	1
	b) onzekerheid over de socio-emotionele ontwikkeling van het kind	1
	c) VGT aanbieden voor later	2
	d) als ouder een goed gevoel over de toekomst	1
e) hoop dat je als ouder al het mogelijke hebt aangeboden	1	
B. Wensen	9	
I. volledige waaier van in het begin opentrekken	1	
II. lessen VGT meer aanpassen aan horende ouders, broers en zussen	1	
III. meer uitleg voor de naaste familie	1	
IV. toegankelijker regulier onderwijs; bereikbaarder en toekomstgerichter buitengewoon onderwijs	2	
V. meer inclusiekribbes	1	
VI. meer informatiedoorstroming over initiatieven	1	
VII. VGT-vrijtijdsaanbod voor kinderen tussen 0 en 6 jaar oud	3	
VIII. meer VGT op de televisie	2	
IX. de maatschappij VGT aanbieden	1	

Bovenstaand overzicht weerspiegelt de rijkdom van het corpus. Dit maakt meteen duidelijk dat het onmogelijk is om binnen het bestek van een masterproef alles even uitvoerig te bespreken. Daarom heb ik beslist om een aantal thema's en subthema's te selecteren en dit in overeenstemming met de oorspronkelijke opzet van deze verhandeling. Die opzet werd reeds beschreven in de inleiding: het gaat om horende ouders' praktische beleving binnen een duidelijk tegenstrijdige maatschappelijke evolutie betreffende de status van VGT. Tot de belangrijkste vooropgestelde vragen behoren de volgende twee: hoe gaan horende ouders van (vroeg)dove kinderen om met die maatschappelijke

dualiteit bij hun keuze om gebarentaal te integreren in het leven van hun kind; welke moeilijkheden ervaren ze daarbij? En hoe zien zij de rol van tolken VGT in het leven van hun kind? Om op die vragen een antwoord te kunnen bieden, zal er vanaf nu gefocust worden op slechts een deel van de thematiek (aangeduid in tabel 4 met een asterisk). De overige data zijn uiteraard eveneens waardevol en interessant, maar dienen dus te worden bewaard voor mogelijk toekomstig onderzoek.

3.1 KIEZEN VOOR VGT IN EEN DUAAL EVOLUERENDE MAATSCHAPPIJ

Zoals reeds gezegd, evolueert de maatschappij anno 2014 wat betreft de status van VGT, op twee tegenstrijdige manieren. De vragen die ik in dit deel zal bespreken, zijn: waarom kiezen ouders voor VGT in een maatschappij waarin de medische evolutie de bovenhand lijkt te halen? Welke vorm neemt de gebarentaal aan in de communicatie met hun kind? Wat is voor de respondenten de waarde van VGT? En ten slotte, ervaren ouders steun van hun omgeving of niet?

3.1.1 REDENEN WAAROM OUDERS KIEZEN VOOR VGT

In de diepte-interviews werden acht mogelijke redenen gevonden waarom horende ouders van jonge dove kinderen voor het gebruik van VGT kiezen; sommige respondenten geven meerdere redenen op. Hierbij moet worden opgemerkt dat het Nederlands in elk van de deelnemende gezinnen ook een (zeer belangrijke) rol speelt. Hier wordt echter niet verder op ingegaan, aangezien het niet de focus van dit onderzoek is.

De eerste reden die enkele ouders aanhalen, is dat VGT de communicatie vergemakkelijkt. Algemeen wordt gemeld dat dit vooral zo is wanneer de taalvaardigheid van het kind in het Nederlands nog niet aanwezig en/of goed is. In twee gezinnen viel de communicatie in VGT grotendeels weg toen het kind het Nederlands goed beheerste. Het gaat in beide gevallen om een bilateraal geïmplanteed doof kind: Roxane en Anna. Voor geïmplanteerde kinderen heeft deze eerste reden vaak ook betrekking op de momenten waarop ze hun CI niet (kunnen) dragen. VGT is een communicatievorm die altijd mogelijk is, ook later, en waarmee ouders hun kind tegemoet kunnen komen als gesproken taal of technologische hulpmiddelen niet voldoen. Esther vat de eerste reden vanuit haar eigen ervaring mooi samen:

Omdat ik goed met haar wil communiceren, ook als haar hoorapparaten eens defect zijn, ze ze niet in heeft, of ze in het zwembad zit of weet ik veel wat. Ik vind het belangrijk dat we niet enkel gaan fixeren op: we proppen daar apparaten of een CI in en ze hoort. Want ze gaat nooit kunnen horen. Daarom eigenlijk. [...] Waarom kan ze niet het beste van alle twee hebben?

Een tweede reden klinkt bij Vicky en Marjolein. Zij kozen voor VGT om onder meer frustraties op vlak van communicatie te voorkomen. Vicky vertelt dat een doof kind immers recht heeft op een volwaardige communicatie met zijn ouders, i.e. een visuele communicatie. Frustratie voorkomen betreft volgens hen zowel het kind, omdat het zich zonder VGT moeilijk kan uiten, als de ouders, omdat ze hun kind zonder VGT moeilijk begrijpen. Vicky haalt ook een andere vorm van frustratie aan, die tot uiting kwam vanuit de tegenstrijdige evolutie betreffende de status van VGT:

Toen zeiden ze ook: nee, gebarentaal is niet zo goed, want je moet opletten, eenmaal ze gebarentaal leren, gaan ze later beginnen praten. Dan dachten wij ook: ja, maar hoe moeten wij dan praten met ons kind, want dat hoort ons niet? [...] Toen hebben we ook heel veel boekjes gekregen: 'Spelenderwijs omgaan met doven en gebaren', ... En toch bleven we zo altijd een negatieve klank krijgen in het begin: nee nee, niet gebaren, niet gebaren. Totdat de frustraties langs beide kanten te groot werden, en toen zeiden we: nee, wij gaan gebarentaal doen, want dit is echt niet meer haalbaar.

Dat het gebruik van VGT ook een verrijking is voor horende ouders en hun dove kind wordt door meerdere respondenten aangehaald, waaronder Hannelore:

Hij is al een buitenbeentje bij de horenden [omdat hij] geïmplanteerd [is]. En ik wou niet dat hij ook nog een keer een buitenbeentje was bij de doven. Ik dacht: zelfs al kan hij praten, zelfs al kan hij Nederlands [...] – toch lijkt mij dat niet onbelangrijk dat hij zich thuis voelt in de Dovengemeenschap. [Ik vind het goed] dat [VGT] gestimuleerd wordt. [Ik] wou dat hij dat leerde. 'k Wou dan natuurlijk, als mijn zoon die taal leerde, dat ik daar ook iets van verstond, want ik dacht: ja, wie weet heeft hij ooit vrienden met dove ouders [en] je wilt toch een beetje basiscommunicatie met die mensen. [...] 't Is een meerwaarde [en] 't geeft ook weer nieuwe mogelijkheden en kansen.

Het aanbieden van VGT, naast het verwerven van het Nederlands, houdt alle deuren voor later open, wat gewenst is daar de toekomst van jonge dove kinderen niet gekend is. VGT wordt door acht respondenten expliciet beschouwd als een meerwaarde: voor dove kinderen is het een kans om vertrouwd te raken met en (later) mogelijk deel uit te maken van de Dovengemeenschap en met andere dove mensen te communiceren. Voor ouders biedt het de kans te communiceren met hun kind maar ook met andere dove mensen, kennis te maken met de Dovencultuur tijdens de lessen VGT en daarbuiten, en die cultuur ook gedeeltelijk door te geven aan hun doof kind.

Ten vierde vinden vier respondenten dat VGT voor hun doof kind “natuurlijker” is dan het Nederlands. Marjolein, Ben en Geertrui geven aan dat respectievelijk Casper en Daan in hun communicatie nood hebben aan VGT als ondersteuning. Gebarentaal speelt voor hen een grote rol. Saskia vertelt dat ze zich niet goed zou voelen bij een volledig orale opvoeding zonder VGT; dat zou ingaan tegen haar gevoel om met een doof kind te communiceren. VGT is voor haar zoon de voornaamste vorm van communiceren en voelt voor hem natuurlijk aan. Dat laatste gevoel had ook Leen, toen ze voor het eerst gebaren gebruikte met Nathan:

Mijn vaste grond was onze Nathan. Ik merkte bijvoorbeeld als ik ertegen gebaarde in bad, zo de eerste keer dat ik dat deed – ik zie dat nog altijd [voor me] – dan gingen [zijn] schoudertjes precies zo heel lichtjes naar beneden. Ja, dat is zo'n beeld dat ik heb van [hem], de eerste keer dat ik dat voelde: natuurlijk.

De vijfde reden sluit daar nauw bij aan: bij vier respondenten kwam naar voren dat een integratie van VGT in de opvoeding een logische keuze was. Ben en Geertrui wisten meteen dat ze gebarentaal zouden moeten gebruiken met Daan en namen dan ook onmiddellijk initiatief. Ook Esther ondernam meteen de nodige stappen om VGT te leren, daar het voor haar een reflex was. Sophie en Saskia vermelden beiden dat hun keuze voor VGT van bij het begin ‘de logica zelve’ was.

Frederik en Marie vertellen vervolgens dat ze VGT integreren in de opvoeding van Simon, omdat ze via het KIDS vernamen dat het de omschakeling naar het Nederlands later zou vergemakkelijken. Voornamelijk om die reden leerden zij als ouders VGT. Eerst vormde VGT de basis van hun communicatie met Simon, waarna het een opstap werd naar Simons verwerving van het Nederlands.

De zevende reden die door vijf respondenten werd vermeld, is dat ze voor VGT kozen onder invloed van anderen. Hoewel Esther expliciet meldt dat haar thuisbegeleider weinig tot geen invloed had op haar keuze voor VGT, had de thuisbegeleiding voor sommige anderen wel een doorslaggevende rol. Vicky's thuisbegeleider introduceerde SMOG (i.e. Spreken met Ondersteuning van Gebaren) in haar gezin, ondersteunde haar in haar keuze voor VGT en leerde haar vervolgens enkele eenvoudige gebaren aan. Hannelore vernam van haar thuisbegeleider het relaas over een dove vrouw die voornamelijk in de horende wereld leeft, maar dankzij VGT toch af en toe met haar dove vrienden kan communiceren – iets waar ze erg veel deugd van heeft. Nadat Hannelore dat verhaal had gehoord, vond ze dat ze Milan zulk contact met de dovenwereld niet mocht ontnemen. Daarom besliste ze om haar zoon thuis en via school VGT aan te bieden. Ben en Geertrui hadden zelf contact met dove volwassenen en tieners:

We hebben ook [hierom] de beslissing genomen om dan toch gebarentaal aan te bieden. Tijdens gesprekken met ouders of met tieners die implantaten hadden, zeiden ze ook: in zijn tienerjaren wordt 't echt wel moeilijk om in een sociale groep te fungeren [...] En er zijn heel veel kinderen die dan toch overgestapt zijn naar de dovenwereld, om het uitgaansleven [...]. Dus ik [dacht:] ja, we kunnen wel die opties openlaten en ervoor zorgen dat hij ook die gebarentaal kent.

Een laatste bron van invloed die Andreas, Hannelore en Marjolein aanhaalden, is het onderwijs. Andreas vertelde dat hij besliste VGT te leren, omdat zijn dochter er via school mee bezig was en de taal zo mee naar huis bracht. Ook bij Hannelore kwam VGT binnen in haar leven, toen Milan de overstap maakte naar het buitengewoon onderwijs in Sint-Lievenspoort te Gent. Enkele begeleiders van datzelfde instituut waren voor Marjoleins keuze van belang nog voordat Casper er schoolging:

Eigenlijk [was het] door de begeleiders van Sint-Lievenspoort. Die zeiden ook tegen mij dat dat enorm belangrijk is, dat 't hem ook enorm [zou] helpen. Zeker in 't begin.

Niels en Maaïke beschrijven de achtste en laatste reden. Vanuit een onzekerheid over de talige toekomst van Thomas, i.e. in welke mate hij naast het Nederlands nood zal hebben aan VGT ter ondersteuning, gebruiken zij de gebarentaal met hun zoon.

3.1.2 DE VORM DIE VGT AANNEEMT IN DE COMMUNICATIE TUSSEN OUDERS EN HUN KIND

Van zodra ouders beslist hebben om VGT te integreren in de opvoeding van hun dove kind, kunnen ze die keuze op verschillende manieren uitwerken, waarbij de inbreng van zowel de ouders als het kind een rol speelt. Hoe de respondenten de integratie van VGT precies aanpakken, varieert. Wel blijkt dat geen enkele respondent een zuivere vorm van VGT gebruikt met zijn kind. Enkel Esther geeft expliciet aan dat ze tracht om Nederlands en VGT niet tegelijkertijd te produceren, al vindt ze dat wel moeilijk. Ze is nog niet in staat om volledige zinnen te produceren; het blijft voorlopig bij korte uitingen in VGT. Esther acht het van groot belang dat Femke, naast het Nederlands, VGT zo spontaan mogelijk meekrijgt als een aparte taal. In de meeste andere gezinnen wordt de vorm van VGT sterk beïnvloed door de mate waarin het dove kind de gesproken taal machtig is en/of de mate waarin het hoort met een CI of hoorapparaat. Frederik en Marie grijpen zo vooral terug naar VGT als Simon zijn CI niet kan gebruiken, zoals in bad. Maaïke vertelt dat ze niet al te veel gebaren tracht te gebruiken met Thomas, omdat het zijn spraak zou kunnen belemmeren. In uitingen van Andreas, Niels en Maaïke valt op dat het voor ouders moeilijk is überhaupt een beslissing te nemen over de communicatievorm die ze met hun kind gebruiken:

Je zit met de eerste generatie waarschijnlijk die én perfect kan praten én op dat moment met gebaren bezig [is]. Dus hoe het één het ander beïnvloedt, wie kan er daar nu- wij zijn er vanuit gegaan [dat] er niemand [is] die daar iets zinvol over kan zeggen. [...] Dus kan je daar ook geen beslissing in nemen. (Andreas)

De wereld is gesproken taal. [...] Wij kunnen niet kiezen, dat is ook al een heel belangrijk aspect van 't spel. Wij zijn [en blijven] een horend gezin. Iedereen die zegt [dat] je kunt kiezen... [...] We kúnnen dat niet. Da's onmogelijk. [...] Als je [bijvoorbeeld] verhuist naar China met je kinderen, daar spreekt iedereen Chinees. Da's al een verschil. En dan gaan ze [de taal] ook wel leren. [Wij] zitten in een nog beperktere situatie. [...] We kunnen wel een VGT-vriendelijke omgeving creëren en dat doen we ook wel, maar we kunnen geen VGT-omgeving creëren. [...] Dat gaat eenvoudigweg niet. Dus op zich hebben we die keuze niet. (Niels en Maaïke)

Dat VGT vaak simultaan gebruikt wordt met het Nederlands, is onder meer een gevolg van de vaak beperkte vaardigheid van horende ouders:

In de situaties waarin je met elkaar kon praten, daar is het altijd 100% praten geweest plus 50% ondersteuning – niet meer dan 50 omdat wij [er] beperkt in waren. In de gevallen waarin [het] niet mogelijk was om te praten, hebben we dat heel lang met gebaren gedaan, maar toch altijd blijven verder praten eigenlijk. (Andreas)

Nederlands ondersteund met gebaren, dat doen wij eigenlijk ook. Zo echt al de VGT-structuur dat doen wij niet, maar alles wat we kunnen, dat bieden we hem aan, ja. [We] doen ook al MORGEN en GISTEREN, [alles] wat we zelf ook kunnen. [En] zo communiceert [Lennert] eigenlijk [ook:] met zijn gebaartjes en met zijn geluidjes. 'Uiw' gaat hij bijvoorbeeld zeggen en dan doet hij ook het gebaartje van 'uil'. (Saskia)

Sophie, die overigens nooit zelf deelnam aan een cursus VGT, maar de taal grotendeels leerde via haar thuisbegeleider, vermeldt eveneens de beperking die ze ervoer. Mogelijk door een gebrek aan vorming, vervulde VGT voor haar geen volwaardige rol als communicatiemiddel:

Dat vond ik het moeilijkste, dat die gebarentaal eigenlijk heel simpel was en zich beperkte tot die hele fundamentele dingen: eten, drinken, vliegtuig, telefoon. Want wij kenden natuurlijk ook niet zoveel, hé.

Geertrui geeft aan dat zij steeds tegelijkertijd de gesproken en gebarentaal combineert. Dat is de vorm waarin VGT meestal ook bij Marjolein voorkomt. Zij maakt er bovendien een punt van VGT zo vaak mogelijk te gebruiken. Esther haalde aan dat ze binnen haar gezin soms eigen gebaren uitvindt. Dit fenomeen is mogelijk een bepaalde vorm van home signing²¹.

Ook het dove kind lijkt in zekere mate te bepalen hoe VGT thuis aan bod komt. Casper bijvoorbeeld kiest ervoor om thuis meestal te gebaren, aldus Marjolein. Ben en Geertrui laten weten dat Daan zelf vlugger naar gebarentaal zou grijpen dan naar het Nederlands. Voor Anna nam VGT een belangrijke plaats in tijdens haar eerste levensjaren. Sophie meldt dat haar dochter vooral basisgebaren zoals ETEN en NOG gebruikte om zich te uiten. Frederik en Marie vertellen daarentegen dit:

[Simon] zou er hier thuis voor kunnen kiezen om in gebarentaal te communiceren, maar die doet dat eigenlijk niet. Die wilt zelf altijd praten.

Daarnaast blijkt dat een doof kind een rol kan spelen in de gebarentaalverwerving van zijn ouders. Aangezien een doof kind, indien het schoolgaat in het buitengewone onderwijs en zo op dagelijkse basis actief met VGT bezig is, dikwijls een ruimere kennis en vaardigheid heeft van en in VGT, blijkt dat kind vaak de ideale persoon om thuis kennis door te geven aan de ouders. Dit kwam naar voren bij Andreas, Ben en Geertrui, Sophie, Esther en Marjolein.

Meerdere respondenten melden dat hun kind zich aanpast aan de gesprekspartner. Wanneer het aanvoelt dat een gesprekspartner een goede gebarentaalvaardigheid heeft, zal hun kind sneller (volledig) in VGT communiceren dan wanneer hun gesprekspartner weinig tot geen kennis heeft van gebarentaal. Dit komt onder meer naar voren in de gezinnen van Vicky, Esther, Leen en Geertrui waar de moeders zich (veel) meer (actief) hebben toegelegd op VGT dan hun partner. Hannelore vertelt eveneens dat Milan zelf lijkt te bepalen met wie hij VGT gebruikt, en dat zijn keuze tevens lijkt af te hangen van de communicatievorm die zij als moeder hanteert:

Voor hem is [VGT] een tweede taal. [...] Nu op school zijn ze er wel vrij intensief mee bezig. Dus hij kan dat eigenlijk vrij goed. Maar bijvoorbeeld thuis gaat hij dat nooit doen. Hij zal een keer vanop een afstand gebaren en zoals als [...] hij gaat slapen [...]. Ik moet toegeven van mezelf, 't moment dat ik met de opleiding bezig was, gebruikte ik het ook meer. En dan merkte ik dat Milan dat ook veel meer deed naar mij toe. [Nu] gebruik [ik] dat zelf ook niet zo veel

²¹ 'Home signing is een zeer eenvoudige communicatievorm, waarbij de dove persoon met een kleine groep mensen, meestal directe familie, zelfbedachte gebaren gebruikt' (Baker et al., 2008:77).

meer en dan gaat hij daar ook niet echt voor kiezen. Hij stemt zich een beetje af op de luisteraar. [In] ons gewone gezinsleven zit het weinig.

Bij Niels en Maaike valt op dat Thomas, die af en toe woorden en gebaren combineert, meestal in het Nederlands reageert op een uiting van zijn ouders in VGT, die hij dus passief wel begrijpt. Dit komt ook voor bij Simon. Dat hij en Thomas zich aanpassen aan de primaire taal van hun ouders als gesprekspartner, is een mogelijke verklaring.

Zoals beschreven staat in de methodologie, gebruiken Andreas en Sophie momenteel weinig tot geen VGT met hun kind. Hoewel Sophie's dochter, Anna, VGT krijgt aangeboden en gebruikt op school, lieten haar ouders de taal thuis grotendeels achterwege nadat Anna dat daar ook begon te doen. Andreas vertelt dat het aandeel van VGT bij hen thuis verminderde eenmaal Roxane's gesproken taalvaardigheid verbeterde en ze naar het reguliere onderwijs overstapte:

Mocht zij veel minder goed gepraat hebben, dan zou zij de facto veel langer op die school gezeten hebben, en zou ze veel langer met die gebaren naar huis gekomen zijn en zouden wij waarschijnlijk ook veel langer met die gebaren bezig geweest zijn.

Saskia, die VGT vooral spontaan wil integreren in de communicatie met Lennert, getuigt dat het omgekeerde eveneens waar blijkt te kunnen zijn:

Hij ziet het ook al genoeg, hij krijgt ook VGT op school, er komt zo [...] donderdag of vrijdag [echt iemand] een uurtje een verhaaltje doen in VGT, dus we [denken]: ja, hij krijgt het ook wel al genoeg aangeboden, dus heb ik niet iets van, ja, we gaan dan nog een keer als hij thuis is [extra de nadruk op gebaren leggen]. 'k Denk wel dat we dat meer gaan doen als hij dan ooit naar het gewone onderwijs zou gaan.

3.1.3 WAARDE VAN VGT VOLGENS DE RESPONDENTEN: TAAL OF HULPMIDDEL?

Kiezen voor VGT en de mate waarin die keuze wordt uitgewerkt, wordt mogelijk mede bepaald door de waarde die ouders aan die taal hechten. Doorheen de getuigenissen zijn uitingen te vinden die betrekking hebben op VGT als taal enerzijds en als hulpmiddel anderzijds.

Wat daarin als eerste opvalt, is dat er bij Esther, Leen en Sophie een evolutie te zien is in hoe ze naar VGT kijken. Leen vertelt hoe ze VGT vroeger nooit meteen in verband gebracht zou hebben met dove mensen, daar ze geen dove mensen kende. Nu ze een dove zoon heeft, is dat anders:

Gebarentaal is een taal van een doof kind, dus ook – voor een gedeelte – van onze Nathan.

Niet alleen op persoonlijk vlak, maar ook in een ruimere context merkt Leen dat er qua gebarentaal al veel veranderd is. Ze is er bijvoorbeeld niet van overtuigd dat gebaren, als taal, gesproken taal in de weg staan en biedt ze daarom beide aan. Ook voor Esther staan VGT en het Nederlands min of meer op hetzelfde niveau; 'min of meer', omdat ze toch in eerste instantie lijkt te kiezen voor de gesproken taal en voor VGT als 'back-up':

[Ik zie ze] eigenlijk op gelijk niveau. [...] wij hebben een doof kind en [...] je kan daar toestelletjes in plaatsen, maar dat blijft een doof kind. [...] Het zou fijn zijn dat ze met haar apparaten toch iets kan horen, maar ik vind dat we een back-up moeten hebben, omdat [VGT] zeker niet onder de Nederlandse taal staat.

Elders in haar getuigenis stelt Esther duidelijk dat ze VGT nu als volwaardig communicatiemiddel beschouwt, daar waar het vroeger eerder als hulpmiddel bedoeld was. Sophie vertelt dat ze er vroeger niet meteen bij zou hebben stilgestaan, maar dat ze nu het belang van de taal wel inziet. Hoewel VGT momenteel niet meer aan bod komt in Anna's dagelijkse leven, vindt Sophie het wel belangrijk om mee te nemen voor later: het is voor Anna een manier om aansluiting te vinden bij andere doven en om zich niet alleen te voelen.

Toch wordt VGT vaak beschouwd als hulpmiddel, ook door ouders die ervoor gekozen hebben. Dat blijkt onder meer uit volgende citaten waarin respondenten duidelijk stellen dat VGT een goede ondersteuning is bij de verwerving, het begrip en gebruik van het Nederlands.

Omdat het geopereerd is met de bedoeling van het te leren praten, is er daarachter vaak ook wel een gedachte: ik ga niet alles in gebarentaal zeggen, want dan leert hij inderdaad niet praten, maar het is wel een hulpmiddel dat je nodig hebt om te communiceren. (Vicky)

[Het is] 'n enorme steun voor hem. [...] Als je [iets] samen met gebaren doet, dan [...] weet die perfect wat je wilt vragen of doen. (Geertrui)

't Is wel [een tijd] geweest dat ie het gebaar gebruikte, toen dat hij de woorden nog niet kende. En we hebben dan gemerkt dat, wanneer [hij] de woordjes kende voor wat hij wilde bedoelen, dat ie het woord ging gebruiken en dan niet meer het gebaar. [Maar] als hij 't niet goed verstaat [of zo, kan je er] heel gemakkelijk een gebaar bij doen, waardoor dat ie het dan toch direct wel begrepen heeft. (Niels en Maaïke)

Een andere uiting die bij meerdere respondenten terugkomt, is dat VGT handig is, 'een extra luxe', wanneer het CI of hoorapparaat niet gedragen kan worden (bv. omdat het defect is). Dit komt expliciet naar voren bij Vicky, Leen, Ben en Geertrui, Niels en Maaïke.

Waar Leen stelt dat zij enkel VGT gebruikt met Nathan als het echt noodzakelijk is, benadrukken sommige ouders het belang (en de noodzaak) van VGT in de dagelijkse communicatie met hun kind. Vicky maakt bovendien een vergelijking met het verleden:

Daarom mogen ze [...] die gebarentaal niet wegnemen en dat is [vroeger] een groot hiaat geweest [...] Dat kinderen vroeger hun handen onder de bank moesten steken om toch maar te liplezen. [...] Ik vind dat zo belangrijk, die allebei. [...] Hoe belangrijk is dat nu niet dat hij dat gebaar kent en dat ik dat gebaar ken om te weten wat dat kind wilt zeggen tegen mij.

3.1.4 STEUN VAN NABIJE OMGEVING

Het merendeel van de respondenten sprak zich uit over de steun die ze al dan niet van hun omgeving krijgen bij hun keuze voor gebarentaal; steun is immers een factor die een belangrijke impact kan hebben op die keuze en op wie ze maakt (Calderon & Greenberg, 1999:9; Hardonk, 2011:358). Ben en Geertrui vertellen dat anderen geboeid en verwonderd zijn, wanneer ze zien hoe Daan in gebaren met zijn moeder communiceert. Hannelore ervaart veel steun vanuit Milans school. Sinds hij volledig doof werd en overschakelde naar Sint-Lievenspoort, neemt de school het grootste deel van de begeleiding voor haar rekening. Ook als ouder kan Hannelore er terecht met haar vragen. Esther ervaart een gematigdere steun:

Er is eigenlijk niemand die ertegen is, maar niet iedereen springt mee op de boot.

Leen en Saskia krijgen weinig tot geen begrip vanuit hun omgeving. Saskia beschrijft hoe velen haar keuze voor VGT niet begrijpen, omdat Lennert 'toch klank [begint] te maken [...] en eigenlijk met zijn hoorapparaatjes nagenoeg normaal [hoort]'. Ook Leen vertelt dat er in de horende wereld niemand overtuigd lijkt te zijn van het belang van VGT in de opvoeding van een doof kind, hoewel sommigen zoals haar moeder en twee vrienden er wel enigszins kunnen inkomen. Anderen in haar omgeving vinden dat VGT het enkel moeilijker maakt. Ze tonen geen begrip voor Leens keuze vanuit het idee dat Nathan voldoende kan communiceren in het Nederlands en daarom geen VGT nodig heeft. Voor Nathans vader is VGT erg confronterend, aldus Leen, die met deze woorden besluit:

Maar instinctief voelde ik: dit is een goede beslissing. En dat was ook een beetje mijn drijfveer, want anders had ik dat nooit volgehouden.

Niet alleen in de horende wereld, maar ook in de dovenwereld kan Leen niet op steun rekenen. Hoewel Leen gebaart met haar zoon, begrijpen de dove mensen met wie ze contact had niet waarom

Leen haar zoon tevens eenzijdig liet implanteren en ook gesproken taal met hem gebruikte. Dit gebrek aan een achterban in beide werelden, heeft een grote invloed op haar:

Want als je er alleen in staat en iedereen is zo tegen u... [Soms] voelde ik mij heel verloren.

Ook Niels en Maaïke ervaren dikwijls tussen twee partijen in te zitten. Dat ze op die tweesprong staan, verklaren ze als volgt:

Da's ook omdat we verschillende visies consulteren. Als je maar één piste volgt, ja, dan ga je dat probleem niet hebben. Je wilt [gewoon] een goede basis hebben [om] een beslissing te kunnen nemen.

3.1.5 KIEZEN VOOR VGT: EEN VROEGERE GENERATIE VERTELT

Het hoofdidee dat haast unaniem naar voren lijkt te komen bij de respondenten uit het tweede luik, is dat communicatie prioritair is:

Wij merkten ook de frustraties bij onze kinderen. Ze wilden van alles vertellen en ze konden het niet. En wij wilden ook van alles vertellen aan ons kind, en wij konden het niet. [Maar] je moet kunnen communiceren met je kind. [...] Daar ben ik van overtuigd, dus ik zou niet bang zijn om gebaren te gebruiken. Integendeel. (Ingrid)

Communicatie was en is voor ons het allerbelangrijkste, wij wilden Joke nú begrijpen, want zonder communicatie is er zeker ook geen educatie. (Annick)

Het is erg belangrijk dat kinderen zich op jonge leeftijd al kunnen uiten en hun omgeving begrijpen. Dit geeft een gevoel van veiligheid en vertrouwen; hetgeen ik misschien te weinig heb kunnen bieden. (Eva)

Voor de meesten was dat idee dan ook de voornaamste reden om toch voor gebaren²² te kiezen, hoewel het dovenonderwijs het hen afraadde, dit vanuit de overtuiging dat het gebruik van gebaren een negatief effect heeft op de gesproken taalvaardigheid van dove kinderen. Christina en Annick reageerden op het heersende oralisme in het dovenonderwijs:

De oraliteit was toen echt wel volop in opmars; gebaren was not done. Maar wij wilden ook wel communiceren met dat kind. [Samen met enkele andere kinderen, is Rik] naar de dovenschool geweest [op] voorwaarde dat ze een gebarenklasje kregen. (Christina)

We voelden wel de onwil van de dovenschool vanwege onze keuze [voor gebarentaal] en besloten daarom om Joke daar weg te halen. (Annick)

Voor Christina, alsook voor Tim en Ingrid, was het een logische keuze om zelf gebarentaal te leren, omdat ze voorbereid wilden zijn op de toekomst. Alle deelnemers aan het focusgesprek zijn het erover eens dat gebarentaal, als eerste vorm van communicatie, voor dove kinderen de noodzakelijke basis is om verder te kunnen ontwikkelen:

(Tim) Uiteindelijk is het hun moedertaal. En vanuit je moedertaal kun je gemakkelijker een tweede taal leren. (Christina) [Om te lezen, mailen, chatten, e.d.] hebben ze eerst taal nodig, (Nicolas) Ja, dat bedoel ik: [met die eerste] taal kunnen ze verder. (Christina) Als die basis niet gelegd [is], je hebt die basistaal [...] nodig. (Tim en Ingrid knikken)

Ze stellen dat taal immers erg belangrijk is om een open houding te creëren tussen het dove kind, zijn ouders, leerkrachten, medeleerlingen etc. Beide ouderparen bevestigen dat communicatie met het gezin en de nabije omgeving noodzakelijk is om dove kinderen weerbaar te maken in de horende maatschappij; gebaren zijn daartoe de sleutel. Tim en Ingrid merken echter een verschil op tussen

²² Soms is het onduidelijk naar welke vorm van gebaren(taal) de respondenten verwijzen.

dove kinderen zonder en dove kinderen met een CI, daar die laatsten door hun CI dichter bij horende kinderen staan. Hun keuze voor het gebruik van gebaren werd bevestigd nadat ze op eigen initiatief samen met hun kinderen naar een dovenclub waren geweest en zich er verbaasden over de manier waarop dove volwassenen communiceerden met hun kinderen.

Alle respondenten, behalve Eva, besloten gebaren te integreren in de opvoeding, maar kenden het Nederlands zeker ook een (grote) rol toe, daar beide belangrijk worden geacht. Fiona legt uit waarom dat zo is:

Op die manier lijkt het zo natuurlijk mogelijk voor het kind en zijn omgeving. Het is ook zo dat jonge kinderen heel ontvankelijk zijn en snel de beide talen integreren.

De ontvankelijkheid die ze beschrijft, wordt bevestigd door Tim en Ingrid. Christina, Tim en Eva stemmen ook in met het belang van dit verrijkende en-en-verhaal dat dove kinderen de kans geeft later zelf te beslissen welke taal ze willen gebruiken. Betreffende de vorm die gebarentaal aanneemt binnen het gezin gaat het meestal om een combinatie van de gesproken en gebarentaal, waarbij beide tegelijkertijd geproduceerd worden. Het zorgt er bovendien voor dat het dove kind van beide werelden kan genieten, aldus Fiona, die expliciet kiest voor een combinatie van de twee talen in de vorm van NmG, zeker in het onderwijs:

Ik vind NmG in een school een betere optie dan VGT. De zinsbouw wordt in NmG gerespecteerd zoals in de gesproken en geschreven taal. Daardoor herkennen [dove kinderen] ook beter de geschreven taal. Die VGT passen ze automatisch toe onder elkaar: de taal gaat vlugger en dus makkelijker.

Nicolas en Christina bevinden zich in een gelijkaardige situatie als Esther, Geertrui, Leen en Vicky. Daar Nicolas het nut van gebarentaal niet meteen inziet, is het vooral Christina met wie hun kinderen gebarentaal gebruiken. Al merkt ze tussen Rik en Jana wel een verschil op:

[Met] Rik kan ik een gans [gesprek] hebben in gebaren. Hij heeft ook nog wel dove vrienden, maar [Jana] niet. Wij hebben haar nooit ontnomen van gebaren te leren, maar ze heeft er nooit interesse voor gehad, omdat ze 't ook nooit... nodig heeft gehad. Ze is [vroeg] geïmplant, dus daar zie je al het verschil. [Ze] kan de basisgebaren, maar ik kan geen conversatie doen met haar in gebaren. (Ingrid schudt het hoofd) Ze heeft wel dove vrienden, maar geen vrienden die gebaren doen. Rik wel.

Ingrid reageert op Christina's uiting:

Je moet naar ieder [kind] apart kijken, want als ik kijk naar onze tijd was [het gebruik van gebaren met onze kinderen] echt wel nodig.

In het gezin van Ingrid en Tim passen alle gezinsleden zich aan elkaar aan, zodat steeds iedereen betrokken is in een gesprek. Annick meldt dat Joke zich nooit een uitzondering heeft gevoeld in het gezin, omdat haar broer, zussen en ouders een voldoende tot zeer goede gebarentaalkennis hebben om met haar te communiceren. Ook Matthias' familie leerde gebaren. Eva vertelt echter dat het voor horende ouders geen optie was om gebarentaal aan te leren aan het kind:

Gebarentaal zouden de kinderen vanzelf leren als ze wat ouder zijn en in contact kwamen met andere doven. Het gelijktijdig aanleren van gebarentaal en gesproken taal [was geen] optie. Wel werden onze kinderen gestimuleerd om zich zo veel mogelijk te uiten op andere manieren: o.a. door te tekenen.

Christina, wiens kinderen zo'n 20 jaar jonger zijn dan Leonard en Hannes, voegt daaraan toe dat er in de jaren 1990 nauwelijks horende ouders waren die gebarentaal wilden. Dat wordt bevestigd door Ingrid:

Dat was in onze tijd ook. [Daar] was héél veel discussie [rond].

3.2 KNELPUNTEN

De knelpunten die de respondenten uit de eerste fase ervaren, houden verband met de vraag: welke obstakels komen ouders die voor VGT gekozen hebben tegen op hun weg?

3.2.1 VGT IN HET GEZIN EN DE NABIJE OMGEVING

De eerste knelpunten zijn in hoge mate eigen aan de situatie van horende ouders van een doof kind. Horende ouders beheersen immers bijna nooit een gebarentaal voor de geboorte van hun dove kind. Iets minder dan de helft van de respondenten benadrukt dat VGT nooit de moedertaal zal (kunnen) zijn van noch de ouders noch het kind. Saskia bijvoorbeeld heeft (nog) niet het gevoel dat VGT Lennerts natuurlijke taal is en twijfelt eraan of dat ooit zo zal zijn. Ze ziet wel een verschil tussen dove kinderen van dove en horende ouders. Leen twijfelt eraan in hoeverre het van belang is of VGT al dan niet werkelijk de moedertaal is van een doof kinds ouders. Bij haar zoon merkt ze althans dat, hoewel hij gebaren gebruikt, hij zich er heel onzeker over voelt, omdat het 'natuurlijk zijn taal' niet is. Leen, Niels en Maaïke wijzen erop dat een tweetalige opvoeding door horende ouders niet mogelijk is. Niels voegt er dit aan toe:

Ik denk dat je gewoon op een bepaald moment altijd met een keuze zit. Ofwel ga je voor gesproken taal, ofwel ga je voor VGT. Volgens mij [zal er] altijd één traject meer uitsteken dan de rest.

Geertrui vertelde nog dat haar VGT-vaardigheid wel voldoende is om zich verstaanbaar te maken voor haar zoon, maar niet zodanig ontwikkeld is dat ze gesprekken kan voeren met dove volwassenen.

De respondenten ervaren ook moeilijkheden bij het leren van VGT, het doorgeven van de taal aan hun kind en het onderhouden ervan. VGT leren is een grote inspanning, aldus Saskia. Andere respondenten sluiten zich daarbij aan. Samengevat komen volgende zaken aan bod:

- De cursussen VGT georganiseerd door de dovenscholen zijn eerder beperkt en niet diepgaand genoeg. Als ouder krijg je er enkel een basis aangereikt, die niet voldoende is om de taal te leren noch om thuis te oefenen. De tolkopleiding is dan weer te verregaand, in het licht van wat nodig is voor een geslaagde communicatie tussen ouder en kind.
- Cursussen VGT zijn niet altijd voldoende aangepast aan de noden van ouders van jonge kinderen.
- Wat betreft de praktische organisatie is het volgen van gebarentaallessen niet steeds evident en vraagt het veel moeite en tijd: het is vaak moeilijk te combineren met een job, een druk leven en de zorg en/of opvang voor de kinderen. Door die factoren is het ook een hele opgave VGT thuis te oefenen. Andreas haalt aan dat hij niet samen met zijn dochter een cursus kon volgen:

Eigenlijk is dat dan ook heel spijtig. [...] Wij willen dat niet voor onszelf, wij willen dat samen leren en als je dat dan [als ouder en kind] tegelijkertijd kunt leren, [...] da's gewoon veel aangenamer.

- Gebaren tijdens de les opschrijven (al dan niet met behulp van Sign Writing²³) is moeilijk.
- VGT leren via de thuisbegeleiding is niet evident, omdat het leertempo redelijk laag is.
- Het leerproces van de ouders is mogelijk on- of zelfs omgekeerd evenredig met de evolutie van het kind:

We hebben een beetje de indruk hoe meer wij ervan kennen, hoe minder dat hij het gebruikt.
(Maaïke)

²³ Sign Writing is een notatiesysteem waarmee de visuele vorm van gebaren schriftelijk beschreven kan worden (Crasborn & Van der Kooij, 2008:228).

- Het was niet mogelijk om vanaf het begin VGT te leren, wat wel nodig was.
- Als ouder sta je buiten het dagelijkse taalbad dat je kind krijgt in het buitengewone onderwijs.
- Op linguïstisch vlak blijken werkwoorden, abstracte zaken en de dialecten een struikelblok.
- Kennis over VGT online vergaren is niet evident.

Dat horende ouders moeite hebben om VGT door te geven aan hun dove kind houdt vooral verband met het feit dat VGT niet hun moedertaal is (cf. supra) en dat ze de taal zelf vaak nog aan het leren zijn, terwijl hun kind verder opgroeit. Dit probleem werd aangekaart door Leen, Marjolein, Sophie, Esther, Niels en Maaïke. Die laatsten vertellen dat ze enkel losse gebaren kunnen doorgeven. Esther benadrukt dat ze VGT nooit even efficiënt en goed zal kunnen aanleren als het Nederlands. Sophie vond het moeilijk nuances aan te brengen in de gebarentaalcommunicatie met Anna. Leen haalt nog een extra moeilijkheid aan, i.e. de horende omgeving:

Ik begrijp [het] wel dat ze zeggen [dat] je moet gebaren, want heel veel doven zeiden tegen mij: komaan, je moet gebaren. [Maar] 't is mijn taal niet. Dat is één. Twee: ik wil dat allemaal wel doen, maar ik heb ook een achterstand van zo veel jaar. En ik ben ook maar wie ik ben en je zit ook in een constructie met een heel gezin [waarin] iedereen horend [is]. Heel onze familie is horend en [...] om daar dan zo een hele tijd alleen maar in gebarentaal... Dat is ook iets heel onnatuurlijks.

Voor Frederik en Marie is ook tijd een moeilijkheidsfactor: de productie van gebaren neemt extra tijd in beslag die hun drukke leven niet altijd biedt. Saskia zegt nog dat het moeilijk is om in VGT (al dan niet door middel van naamgebaren) te verwijzen naar de verschillende personen in het leven van haar zoon:

Dat vind ik dan naar communicatie [toe] wel moeilijk om dat te kunnen aangeven.

Een andere moeilijkheid is het onderhouden van VGT voor zowel ouder als kind. Hannelore meldt daarbij dat het lastig is de VGT die ze had geleerd thuis te onderhouden, aangezien ze met haar zoon enkel een aantal basisuitingen gebruikt in gebarentaal. Zo dreigt ze haar gebarentaalvaardigheid te verliezen. Geertrui laat eveneens weten dat het niet kunnen oefenen van opgedane kennis, die kennis verloren doet gaan. Ook Sophie uit dat ze het jammer zou vinden, als Anna haar kennis van VGT zou kwijtraken. Andreas vertelt hoe het voor Roxane een talige en sociale verarming is dat er geen voorziening lijkt te zijn waarmee ze haar kennis van VGT en contacten met andere doven kan onderhouden, nu ze geïntegreerd is:

Ik vind 't spijtig dat de mogelijkheid om op een georganiseerde manier met elkaar in contact te blijven of om die gebaren aan te leren en te blijven onderhouden, niet bestaat. Dus je kunt er ook geen gebruik van maken. Dat is een verarming op taalkundig gebied, omdat je daar dan niet meer mee bezig bent, en op sociaal gebied. Als belangrijk [element] om je identiteit te beleven gaat dat misschien ook een verarming blijken. [We raken] die gebarentaal nu volledig kwijt. [Het] zou heel goed geweest zijn mocht er ergens een systeem zijn waarin zij gewoon gebarentaal verder had kunnen leren en gebruiken.

Een volgend knelpunt betreft de beperkte voorzieningen voor broers en zussen van dove kinderen om VGT te verwerven. Vicky uit haar bezorgdheid hieromtrent:

Als ik als ouder nog geen cursus kan volgen, waar moet [Bas' broer] het dan van leren?

Ook Hannelore wijst op dit probleem. Ze vermeldt de aanwezigheid van een brussenwerking ('brus' staat voor 'broer en zus') op Sint-Lievenspoort en enkele voorziene namiddagen in het revalidatiecentrum van de school waar broers en zussen VGT kunnen leren. Deze initiatieven zijn immers niet ideaal, aangezien er respectievelijk niet meteen op VGT wordt ingezoomd, en Milans broer momenteel niet mag deelnemen aan de lessen VGT daar Milan zelf niet naar het revalidatiecentrum gaat, maar enkel naar de school. Dat is een '[vervelende] administratieve kwestie',

aldus Hannelore. Daarnaast verwijst ze naar een voorziening, voor diezelfde doelgroep, vanuit Fevlado:

Nu bij Fevlado organiseren ze dat ook, maar da's al wel iets meer drempel. Dan moet je [Milans broer] naar een vreemde organisatie ergens sturen. Terwijl [dat ik hem] daarvoor gewoon op Milans school [kon afzetten] voor een namiddag met gebaren. Dat [is] toch wel echt [...] een verschil.

Saskia voegt eraan toe dat het als ouder van een doof kind eveneens moeilijk is om kennis van VGT door te geven aan andere horende familieleden en vrienden. De verschillende dialecten in VGT en het feit dat Lennert in zijn gebarenproductie nog volop aan het evolueren is (in een snel tempo), zorgen voor een extra moeilijkheid.

Aangezien het niet evident is voor horende ouders noch voor hun doof kind om VGT te verwerven, doorgeven en onderhouden, is het haast logisch dat de communicatie tussen ouder en kind soms stroef verloopt. Marjolein, Vicky, Hannelore, Sophie, Ben en Geertrui benadrukken de frustraties die dat met zich meebrengt.

In het begin zag je wel dat die heel gefrustreerd was, omdat die zich niet kon verstaanbaar maken. [...] Hij had geen taal, hij had geen gebaren, hij had niks. (Ben)

Als een kind zich niet kan uitdrukken naar zijn ouders toe, is dat voor beiden frustrerend. Er zijn meerdere oorzaken mogelijk die een stokkende communicatie tot gevolg hebben: noch het kind noch de ouders kunnen overbrengen wat ze bedoelen, het kind gebaart te snel, nonchalant of grammaticaal incorrect of heeft onvoldoende concentratie voor een optimaal kijkgedrag. Sophie wijst op een significant gevolg van dit probleem:

[Ik vind het] moeilijk dat er echt wel conversaties aan haar voorbijgaan [...] Wat doet dat met je als je [in tegenstelling tot] andere kinderen [bepaalde concepten of verhalen] niet oppikt? [...] Er is een hele wereld die van haar afgehouden wordt, niet bewust maar [...] 't is gewoon zo.

Enkele respondenten trachten bij een stroeve communicatie bepaalde oplossingen aan te wenden. Twee ouders zeggen dat ze soms aan de thuisbegeleider of dovenschool vragen wat de betekenis is van het gebaar dat hun kind produceert. Wanneer Marjolein haar zoon niet begreep, begon ze zaken in het huis aan te duiden totdat Casper ergens op reageerde. Een andere oplossing die aan bod komt, is het inschakelen van de horende broer (of zus) die met zijn kennis van VGT boodschappen tussen de horende ouder en het dove kind zou kunnen vertalen (bv. in de auto of aan de eettafel).

Daarnaast melden Ben en Geertrui dat ook de communicatie met andere doven soms moeizaam verloopt; ze wijzen vooral op de moeilijkheid van het begrijpen van VGT.

Saskia haalde als laatste knelpunt aan dat het opvoeden van een doof kind en alles wat daar talig en niet-talig bijkomt, een dubbele, niet evidente aanpassing is voor de grootouders van het dove kind.

3.2.2 ONDERWIJSKEUZE

Bij het nemen van beslissingen op vlak van onderwijs, ervaren ouders een aantal moeilijkheden. Het betreft knelpunten m.b.t. het buitengewoon onderwijs, het reguliere onderwijs en een overstap tussen de twee. In verband met het dovenonderwijs worden de volgende zaken aangehaald:

- Het aantal dovenscholen in Vlaanderen is beperkt en daardoor ook hun geografische verspreiding. Het is een probleem dat het dagelijkse vervoer naar school enkele uren in beslag neemt. Een kleuter op internaat laten gaan, schrikt af.
- De studiemogelijkheden zijn beperkt. Het onderwijsniveau is lager dan in een reguliere school.
- Hoewel VGT de afgelopen decennia geëvolueerd is, blijkt het gebarentaalniveau van sommige leerkrachten die evolutie niet te volgen. Sommigen gebruiken nog steeds enkel eenvoudige

gebaren zonder bijvoorbeeld nieuwe gebaren te integreren in hun communicatie met de dove leerlingen.

- Er bestaat onzekerheid over het aanbod. Enkele respondenten geven aan niet (volledig) op de hoogte te zijn van het aantal dovenscholen en/of van de communicatieve methode die er in elke school gehanteerd wordt. Zo wordt de vraag gesteld wat nu precies de betekenis van tweetalig onderwijs is. Hoe het concreet werkt, blijkt onduidelijk te zijn.
- Een ouder geeft aan het buitengewoon onderwijs niet te zien zitten, omdat er ook kinderen met een meervoudige handicap en anderstalige kinderen schoolgaan. Er wordt gevreesd dat een doof kind zo niet optimaal kan ondergedompeld worden in het taalbad dat het nodig heeft.
- Er is een tekort aan goede dove leerkrachten.
- Door de kleine klasgroepen heeft een doof kind minder kans om aansluiting te vinden bij leeftijdsgenootjes.
- Naar een dovenschool gaan is erg vermoeiend voor het kind én zijn ouders.
- De communicatie tussen de leerkracht en de ouders over de thema's die aan bod kwamen tijdens de les, is niet steeds naar wens.

In verband met het reguliere onderwijs werden drie knelpunten aangekaart:

- Als een doof kind wordt bijgestaan door een tolk, is het niet duidelijk of het dan volledig kan functioneren in een gewone klas net als horende leeftijdsgenootjes. Het kind loopt dan ook het gevaar zich verloren te voelen.
- Integreren in een reguliere school is moeilijk voor een doof kind. Het zal nooit volledig in het horende plaatje kunnen passen.
- De grote klasgroepen hebben als nadeel dat er vaak veel drukte is. Dat is mogelijk frustrerend voor het dove kind.

Op vlak van een overstap tussen de twee vormen van onderwijs, tot slot, kwamen deze problemen naar voren:

- De overgang naar het reguliere onderwijs vergt veel inspanning van het kind, te meer als het gewoon moet worden aan een tolk.
- Eenmaal een kind geïntegreerd is, bestaat het gevaar dat het zijn contacten met dove mensen en kinderen vanop de dovenschool verliest. Ook eenzaamheid is een reëel risico.

3.2.3 CONTACT MET DE RUIMERE OMGEVING

Naast de ervaren obstakels binnen het gezin, de nabije omgeving en de school, benoemen de respondenten enkele knelpunten met betrekking tot contacten in een ruimere context. Die context omvat andere ouders, dove volwassenen en kinderen, en de horende maatschappij. Voor Frederik en Marie is het een drempel om af te spreken met andere ouders, hoewel ze er het belang van inzien. Ze zouden ook meer dove contacten willen, maar dat is vaak moeilijk door hun drukke leven. Dat wordt bevestigd door Ben en Geertrui. Omtrent contact met andere dove volwassenen en kinderen blijkt vooral de communicatie en het sociale aspect af en toe voor obstakels te zorgen. Leen, Sophie en Saskia vertellen dat communicatie met dove volwassenen vaak moeizaam gaat omwille van drie zaken: de gebarentaalvaardigheid van een horende ouder is beperkt, elke dove persoon heeft een andere stijl van gebaren, en het vraagt altijd even tijd om zich opnieuw in VGT in te werken. Op sociaal vlak acht Sophie het belangrijk dat haar dochter de band met dove mensen nu en naar de toekomst toe niet verliest, hoewel ze ervaart dat Anna weinig tot geen aansluiting vindt bij haar dove leeftijdsgenoten op school. Niels en Maaïke kaarten aan dat het soms moeilijk is om aansluiting te vinden bij dove volwassenen:

't Probleem is dat doven en doven twee is. De volwassen doven hebben geen CI, horen ook echt niks, zijn in veel gevallen volledig VGT [gericht] of hebben toch een orale basis. Die benaderen dat

volgens mij echt op een fundamenteel andere manier dan dat een kind met een CI dat doet. Daar ben ik nu in de afgelopen twee jaar echt wel van overtuigd geraakt. [Het is] interessant om te zien hoe dat zij daarmee omgaan, maar het is niet hetzelfde. 't Is interessanter om gezinnen te leren kennen, en kinderen met CI's [van dezelfde of iets oudere leeftijd]. Dat zijn meer gelijkaardige, en dan nog allemaal verschillende, verhalen.

De horende maatschappij, ten slotte, kent geen VGT, wat volgens Vicky mogelijk communicatieve problemen met zich meebrengt wanneer haar kind iets zou willen duidelijk maken aan een horende persoon die nooit eerder in aanraking kwam met gebarentaal. Marjolein, Ben en Geertrui pleiten voor een uitbreiding van VGT in de horende context. Ze vragen zich af waarom de beginselen van VGT niet worden aangereikt aan horende leerlingen in het reguliere onderwijs. Marjolein benadrukt dat het ook voor die doelgroep een verrijking zou zijn.

3.2.4 HOBBY'S IN DE HORENDE EN/OF DOVENWERELD

Vicky, Leen en Marjolein brachten een moeilijke communicatie bij hobby's in de horende wereld ter sprake. De vaak grote(re) groepen bij een sportclub of jeugdbeweging en het feit dat haast niemand in een horende context VGT kent, zijn nadelig voor de communicatie. Marjolein voegt daaraan toe dat Casper bij veel hobby's geen CI zal kunnen dragen en dat een algemene kennis van VGT bij horende leeftijdsgenootjes en/of begeleiders de communicatie met haar zoon zou kunnen bevorderen. Al wijst Vicky op een ander probleem dat dan zou ontstaan:

Of moet dan de hele ploeg gebarentaal kennen? Maar dan moet hij juist op dat moment naar daar kijken, maar dat is natuurlijk juist de tactiek van de voetbal: er staat iemand achter je – "psst, hé, de bal".

Ten tweede melden Frederik en Marie moeilijkheden betreffende sociaal contact. Zij vinden het van belang dat hun zoon in zowel de horende als de dovenwereld goed aardt, maar hebben het gevoel haast verplicht een keuze te moeten maken tussen de twee. Redenen die ze daarvoor geven zijn een druk gezinsleven en deze beperking:

(Frederik) Je merkt ook wel: die clubs en zo voor dove kindjes [vanuit de Dovengemeenschap] beginnen allemaal op een oudere leeftijd bijna, (Marie) want Kedokids is ook vanaf 6 jaar. [...] Ik vind het wel belangrijk dat [Simon] misschien een hobby gaat uitoefenen samen met andere dove kindjes. Dat heb ik altijd gezegd, maar [het is maar] vanaf 6 jaar, [terwijl] ik denk dat [er] eigenlijk juist [bij] ouders van [kinderen tussen] 0 [en] 6 jaar niet echt iets [is] voor de kinderen en ouders [om] samen [te] komen. En die hebben dat volgens mij het meeste nodig.

Dat dovenclubs slechts mogelijk zijn vanaf zes jaar, beperkt ook het aanbod voor de verwerving van VGT voor kinderen op jongere leeftijd. Niels en Maaïke vragen zich af waar hun zoon VGT zal kunnen leren, als zij het als ouder niet optimaal kunnen aanbieden en hij er binnen de Dovengemeenschap evenmin een kans toe krijgt tijdens zijn eerste levensjaren.

3.2.5 DE ROL VAN DE MEDIA

Niels en Maaïke vertellen allereerst over een knelpunt betreffende enkele media-initiatieven met VGT. Ze vinden het taalgebruik van de vertolking van Karrewiet vrij moeilijk voor jonge kinderen en ervaren dat het niet evident is een kind kennis te laten maken met online initiatieven, zoals Kaatje van Ketnet:

Dan zet je hem voor de computer in een klein hokje [en] gaat ie ook niet naar die gebaren kijken.

Respondenten halen de rol van de media echter vooral aan in verband met de tegenstrijdige maatschappelijke evolutie waarin VGT en CI-implantatie als hoofdelementen tegenover elkaar lijken te staan. Uit de getuigenissen van enkele respondenten blijkt dat de media in het kader van die evolutie een onevenwichtig beeld geven, wat ouders' beslissingen in dat kader alleen maar bemoeilijkt. Er is

echter wel onenigheid over welk element het meeste aandacht krijgt. Saskia stelt immers een gevoel te hebben dat de media ouders dwingt om hun dove kind te laten implanteren door voornamelijk in te zoomen op het CI. Niels en Maaïke merken daarentegen op dat vooral VGT media-aandacht krijgt – bv. tijdens het televisie-interview op 27 juni 2013 waarin de ouders van de dove kleuter Basil Wheatley uitweidden over de mogelijkheid een tolk in te schakelen in het kleuter- en lager onderwijs – en dat ten koste van cochleaire implantatie:

Dat is heel jammer [en] ook frustrerend, want [het] zou mooi zijn, moest dat evenwichtig aan bod komen.

Bovenstaande ouders en Hannelore halen enkele zaken aan betreffende de manier waarop het CI an sich in beeld wordt gebracht. Hannelore verwijst naar een reportage die ze zag, waarin een doof iemand zei dat implantatie kindermishandeling is; dat vindt ze een stap te ver. Saskia vertelt over het beeld van het CI als de ultieme oplossing voor doofheid, dat werd opgehangen in een andere reportage, die zij had gezien. Ze betreurt dat de reportage nauwelijks belichtte dat het veeleer om een (soms moeizaam) proces gaat wanneer een doof kind leert “horen” met een CI of hoorapparaat. Daaruit besluit Saskia dat het als ouder van een doof kind erg belangrijk is om in dialoog te treden met de mensen in je omgeving en zo met de ruimere maatschappij:

Dat vind ik dan wel je taak als ouder om dat wel te kaderen en om ergens toch de belangen van doven... [...] Ik vind dat [je dat] toch van situatie tot situatie [moet bekijken] en dat je wel mensen [daar] meer attent op maakt. [Het is] belangrijk dat je de mensen rondom je [informeert en voor] vragen openstaat. [...] Je kunt maar aangeven. [...] Da's hetzelfde met die ouder[bijeenkomsten]. Je ziet altijd dezelfde mensen en ik vind dat [het] uiteindelijk samen op weg gaan [is].

Niels gaat verder in op de beeldvorming rond het CI. Hij kan zich niet vinden in mediafragmenten over kinderen die op latere leeftijd of niet geïmplantéerd worden, al dan niet als eigen keuze. Hij besluit met een opmerking m.b.t. cochleaire implantatie die in deze context uitermate toepasselijk is:

Je zit dan opnieuw tussen twee partijen in, hé. De ene zegt: “wacht”, de andere: “nee, doen”.

3.2.6 HOUDING TEN OPZICHTE VAN VGT, DOOFHEID EN DE DOVENGEMEENSCHAP

Niet enkel in de media wordt de huidige, duale maatschappelijke situatie onevenwichtig in beeld gebracht. Of VGT in dat kader al dan niet (nog) nuttig is en dat wetenschappelijk uitsluitsel daarover ontbreekt, wordt aangekaart door Niels en Maaïke. Ze ervaren dat gebrek aan duidelijkheid als een groot probleem:

Er is niemand die echt van mening lijkt te zijn dat gebarentaal nodig is. [...] Zelfs in Spermalie wordt dat eigenlijk niet aangemoedigd om een cursus te volgen. [...] We hebben [daarentegen ook] de indruk [...] dat we altijd maar in de verdediging moeten gaan ten opzichte van [een] druk van anderen om meer VGT te hebben. Uiteindelijk willen we als ouder het beste voor de kinderen, daarop komt het neer. [We] zijn al lang over het stadium dat we VGT als minderwaardig beschouwen [...] daar gaat het niet over. [...] [Ofwel] is gebarentaal nuttig [en relevant op basis van] wetenschappelijk onderzoek. En als 't nuttig is, dan moet 't aangeboden [en ondersteund] worden. Ofwel is 't niet nuttig en laat ons er dan mee gerust. [...] Moest dat gewoon een keer voor eens en voor altijd duidelijk zijn, [dat zou handig zijn]. Want zo'n doof kind, onderschat het niet, hé. [...] Dat is fulltime zorg zónder VGT. En die VGT daar nog een keer bij, dat is [...] wedden op 2 paarden. Dat is ambetant.

Vanuit dat gedachtengoed vindt Saskia het moeilijk in te schatten wat er, op communicatief vlak naar haar doof kind toe, nu goed is en wat niet.

Een ander knelpunt binnen de huidige context vloeit voort uit de houding van enkele respondenten ten opzichte van de Dovengemeenschap en haar activiteiten. De ouders van Simon en Thomas vinden

het jammer dat vele activiteiten vaak (te) ver weg van hun woonplaats zijn. Andreas, Marjolein, Sophie, Ben en Geertrui blijken zelfs niet (optimaal) op de hoogte te zijn van de activiteiten en/of voorzieningen die de Dovengemeenschap biedt, al dan niet specifiek voor horende ouders van dove kinderen. Daarnaast worden er aan de Dovengemeenschap enkele eigenschappen toegeschreven, waarmee meerdere respondenten het moeilijk hebben. Bij Esther roept de Dovengemeenschap vooral een dubbel gevoel op: enerzijds wil ze dat Femke er later terecht kan, anderzijds vindt ze de gemeenschap en haar cultuur vaak heel extreem in die mate dat haar leden alles wat horend is, lijken af te schrijven. Dat idee brengt Leen ook naar voren. Zij begrijpt dat de taalstrijd rond VGT bij verschillende generaties Doven erg gevoelig ligt, maar vindt het jammer dat ze daardoor VGT lijken te verplichten voor horende ouders en hun doof kind, alsof het de enige oplossing is. Ze betreurt daarbij de of-of-gedachte, de ongenueanceerdheid en het wij-zijgevoel die daarmee verband houden, aangezien die zaken lijken te verhinderen dat de Dovengemeenschap openstaat voor mensen die haar visie op VGT niet delen. Voor Niels is 'die extreme tak' de factor waar het schoentje knelt. Leen voegt eraan toe dat dat mogelijk (horende) mensen afschrikt en het vooruitgang in de weg staat. Dat dove mensen het CI als een bedreiging zien en zo veel belang hechten aan VGT, alsof de kern van hun identiteit enkel uit VGT is opgebouwd, is iets wat Hannelore niet goed begrijpt. In dat kader wijzen Niels en Maaïke op het onbegrip dat ze in de Dovengemeenschap ervaren over de opkomende "CI-identiteit". Sophie kaart het wij-zijgevoel aan als een tweestrijd waar haar dochter tussenin zit. Dit hangt samen met een gevoel dat ze deelt met Saskia, Ben en Geertrui: de dovenwereld lijkt een hechte, compacte cocon met andere waarden waarbinnen dove mensen onderling een bijzondere band hebben met elkaar. Daardoor is het moeilijk om er als horende echt toegang toe te krijgen. Daans ouders benadrukken ook de frustratie die ze voelen, omdat de dovenwereld zich lijkt af te zonderen (en af te sluiten) van horende mensen. De verdeeldheid die daaruit voortkomt, zou plaats moeten maken voor een maatschappij waarin communicatie met en het welbevinden van elk individueel doof kind centraal staan, aldus Niels.

3.2.7 AANBOD IN VGT EN DE INFORMATIEDOORSTROMING ERVAN

De twee laatste knelpunten zijn een zeer beperkt aanbod van materiaal in VGT en een gebrek aan informatiedoorstroming daaromtrent. Wat het eerste betreft, wezen onder meer Niels en Maaïke op het beperkte aanbod van lees- en kijkmateriaal in VGT. Zij stelden dat dit het nut van VGT beperkt. Marjolein vindt het beperkte aanbod jammer, zowel voor zichzelf als ouder, als voor haar kind. Frederik en Marie spitsen toe op het informatieaanbod tijdens infomomenten voor ouders:

Wij hebben al veel infoavonden [bijgewoond], maar [de inhoud] is toch altijd 't zelfde en ik denk dikwijls: ik heb eigenlijk niks bijgeleerd.

Niet enkel het aanbod, maar ook de doorstroming van informatie blijkt te beperkt. Enkel vanuit het buitengewoon onderwijs, de thuisbegeleiding of via een lesgever VGT worden ouders af en toe op de hoogte gesteld van initiatieven rond VGT en/of de Dovengemeenschap. Vaak moeten ze echter zelf op zoek naar informatie. Dat wordt bemoeilijkt als je als ouder niet eens weet waar zoeken:

Als een kleuter [...] een gebaartje doet dat misschien helemaal niet juist is. Dat ga je niet kunnen opzoeken. [...] Ik weet niet hoe dat moet. (Vicky)

Zoals bijvoorbeeld zo'n dvd, [maar] waar vind je zoiets? (Marjolein)

Marjolein suggereert dat er mogelijk via de televisie (meer) informatie over het aanbod van materiaal in VGT verspreid zou kunnen worden.

3.2.8 KNELPUNTEN: EEN VROEGERE GENERATIE VERTELT

Met instemming van Christina, Ingrid en de meeste respondenten uit het eerste luik, meldt Tim dat het leren van gebarentaal voor horende ouders een inspanning is. Dat het niet hun moedertaal is, haalt Christina aan als hoofdreden. Ze benadrukt ook dat de tolkopleiding vroeger de enige mogelijkheid

was om gebarentaal te verwerven. Het ruimere aanbod nu vindt ze een positieve evolutie. Tim voegt eraan toe dat jonge kinderen nog voldoende flexibel zijn om taal te verwerven en dat moet optimaal benut worden. Hij wijst er wel op dat die flexibiliteit vroeger te vaak onderschat werd. Zo hadden leerkrachten in het dovenonderwijs zelden aandacht voor VGT en Dovencultuur, aldus Christina en Ingrid. Nicolas vermeldt dat hun streven naar een gebarenklas voor hun zoon echt een strijd was, daar het dovenonderwijs er initieel tegen was. Ingrid en Tim hebben het daar ook over:

(Ingrid) In onze tijd was het zo dat alles oraal werd aangeboden. Als kinderen dat niet konden, [begon] zo'n afvalrace: dan gingen ze naar de vingerspelklas en als dat niet ging, gingen ze naar de gebarenklas. Dat vond ik wel jammer; dat dan kinderen [ook] afhaken. Dat ze dat dan niet hebben aangepast, [versta ik niet]. (Tim) [Nu gebruiken] heel veel leerkrachten gebaren, [maar] dat was vroeger not done. (Ingrid) Die [dove kinderen] hebben daar echt wel onder geleden. (Tim) Je krijgt dan compleet gefrustreerde kinderen thuis. [Ze moeten zich] kunnen uiten.

Eva vertelt hoe het orale onderwijs ook bij haar zonen veel frustraties met zich meebracht. Betreffende het geïntegreerde onderwijs kaart Fiona dan weer het volgende aan:

De beweging naar inclusie baart me zorgen. Onze [dove] kinderen hebben extra zorg en aandacht nodig, zij [mogen] niet verzuipen in de massa. [En] hoe kunnen zij hun beperking verwerken als ze geen "gelijken" hebben waarmee ze hun vragen, angsten, ... kunnen delen? [Leerlingen] met een gehoorbeperking [hebben daar immers] werkelijk nood aan.

Annick gaat hier verder op in. Hoewel een reguliere school goed is voor een doof kind om contacten te leggen met horende leeftijdsgenoten uit de omgeving, meent ze dat integratie moeilijk is als de reguliere school geen extra inspanning kan/wil leveren. Een aanpassing aan het dove kind is niet evident. Tim, Christina en Nicolas sluiten zich daarbij aan. Ze zeggen dat die aanpassing vaak niet haalbaar is. Een ander mogelijk nadeel van een reguliere school zijn de grote klasgroepen, aldus Nicolas.

Omtrent contact met de ruimere omgeving hebben de respondenten enkele opvallende bedenkingen. Annick benadrukt allereerst dat VGT anno 2014 tenminste al 'geduld' wordt in de maatschappij, daar waar er 20 jaar geleden gewoon geen plaats voor leek te zijn. Marjoleins voorstel om VGT te integreren in het onderwijs voor horende kinderen is volgens Christina en Ingrid niet haalbaar. De populatie dove mensen is te klein, waardoor de kans dat je die gebarentaalkennis effectief nodig hebt, niet groot is; wanneer je kennis niet voldoende kan onderhouden, bestaat het gevaar dat je ze verliest. Nicolas en Annick merken daaromtrent een paar zaken op in ruimte en tijd:

In Amerika is ASL een klein beetje basisonderwijs; een aantal scholen geven dat sowieso. Je ziet dat het daar meer geïntegreerd is. Da's een groot voordeel. (Nicolas)

Eisen dat er in alle scholen gebarentaal gegeven wordt, vind ik nu wat overdreven, [maar] 25 jaar geleden niet. (Annick)

De respondenten uit het tweede luik lijken deels het gevoel te delen van de jonge ouders dat de dovenwereld ergens afgezonderd is van de horende. Christina en Nicolas vertellen dat VGT tussen doven onderling anders lijkt te zijn dan de vorm van VGT die ze gebruiken in communicatie met horende mensen. Toen Eva als horende ouder voor haar kinderen contact zocht met dove mensen, gebruikten die laatsten zelfs geen gebaren. Tim acht vooral het volgende van belang:

Wat ik wel belangrijk vind, [is dat] Vlaamse Gebarentaal een uniforme taal is waardoor kinderen ook onderling met elkaar kunnen communiceren, waardoor we als ouders met kinderen van een ander gezin kunnen communiceren, terwijl als elk gezin z'n eigen gebaartjes ontwikkelt, dan kun je er geen touw aan vastknopen.

Fiona ervoer voornamelijk een gebrek aan steun, maar dat gevoel lijkt niet algemeen te worden gedeeld. Daarop gaat Annick verder in:

Ik ben [er] vroeger nog [van] beschuldigd geweest [door] dove ouders dat ik een slechte moeder was [voor mijn dove zoon]. Er waren ook dove ouders die weigerden met [me] te spreken omdat [ik] horend was. (Fiona)

Iedere ouder heeft soms het gevoel dat [hij] overal alleen voorstaat. Wij hebben als horende ouders samen met dove ouders gevochten voor de rechten van onze dove kinderen. Van dove ouders hebben wij enorm veel geleerd in het omgaan met Joke. Wij vonden dat wij de toekomstige wereld van Joke moesten leren kennen, want hoe je het ook draait of keert, Joke is doof en 'haar' wereld is anders dan de onze. (Annick)

Fiona, Nicolas en Christina gaan er mee akkoord dat de media, ondanks de grote invloed die ze hebben, een ongenueanceerd en onvolledig beeld meegeven over doofheid, het CI en gebarentaal. Fiona pleit er dan ook voor dat dove en horende ouders steeds rekening houden met hun eigen kind én de context. Dat er omtrent de twee uitersten, i.e. het CI enerzijds en VGT anderzijds, zo'n discussie heerst, vindt ze jammer. Dat brengt me bij de moeilijke, tegenstrijdige evolutie en het perspectief van de respondenten ten opzichte van doofheid daarin. Riks ouders vertellen dat het een erg grote inspanning was om hun zoon te mogen laten implanteren, iets wat nu niet meer zou voorkomen. Ze ervoeren ook weerstand vanuit de dovenwereld:

[Dove mensen zeiden]: maar je gaat er een horende van maken. Die gaat niet doof zijn, die gaat niet horend zijn. [Hij] gaat ertussen zitten...

Annick stelt echter iets anders, hoewel haar dochter een decennia vroeger geboren werd dan Rik:

Toen Joke klein was, werd gebarentaal toch wel als minderwaardig beschouwd en deed je zowat aan kindermishandeling als je je kind niet liet implanteren. Wij voelden ons altijd in de verdediging gedrukt omwille van onze keuze voor gebarentaal. Het zou mooi zijn moest men jonge ouders een klare maar vooral eerlijke kijk geven op alle mogelijkheden die er zijn in de opvoeding en begeleiding van hun dove kind.

De meeste respondenten vermelden de discussie die er binnen de dovenwereld heerst omtrent de duale evolutie. Naar aanleiding van een forum dat Kwinten oprichtte, zei Tim dat het een erg emotionele en controversiële kwestie betreft voor dove mensen, waarin het CI lijnrecht tegenover VGT en de Dovencultuur staat; een kwestie die des te meer leeft onder doven zonder CI. Aangezien Kwinten zijn dove dochter liet implanteren en daarvoor weerstand ondervindt bij andere doven, grijpt de discussie hem erg aan. Christina merkt echter bij Rik op dat een geïmplanteerd kind omgang met de horende en dovenwereld kan combineren. Tijdens het focusgesprek werd er een beschrijving gezocht voor de huidige evolutie:

(Christina) Vroeger had je de discussie: oraal of gebaren. (Tim & Ingrid knikken) Nu heb je de discussie: gebaren of implanteren. (Nicolas) Nee, [nu is het]: implanteren of niet implanteren.

Hoewel deze evolutie vragen opwerpt m.b.t. de identiteit van dove kinderen, zijn alle respondenten het erover eens dat een doof kind zonder CI of hoorapparaat fundamenteel doof blijft, al merken ze het volgende op:

(Tim) [Er is] een generatiekloof tussen echte doven en 'n CI-dove. (Ingrid) Ja, dat kun je niet vergelijken. (Nicolas) Volgens de echte doven zijn dat geen doven.

Een ander aspect binnen de dovenwereld dat alle deelnemers van het focusgesprek als een knelpunt ervaren, is dat dove mensen erg zwart-wit (i.e. ongenueanceerd) denken. Nicolas merkt op dat horende ouders daarbij een voordeel zijn, daar ze hun dove kinderen op de grijze zone ertussenin kunnen wijzen. Christina vertelt dat jonge dove mensen (met een CI) zich van die grijze zone vaak wel bewust

zijn. Ingrid en Christina melden tot slot dat het moeilijk is zich als ouder in te beelden hoe het is om via een CI of hoorapparaat te “horen” en dat elk doof kind er ook erg individueel mee omgaat.

3.3 VISIE OP GEBARENTAALTOLKEN

3.3.1 ROL VAN TOLKEN VGT VOOR DOVE ZOON/DOCHTER

De rol die de respondenten uit het eerste luik weggelegd zien voor tolken VGT in het leven van hun kind varieert van nauwelijks tot geen over niet noodzakelijk, maar wel voordelig, tot belangrijk. Deze drie gradaties en de toelichtingen die de respondenten erbij geven, zijn opgesomd in Tabel 5.

Tabel 5: Rol van tolken VGT voor dove zoon/dochter

Rol	Toelichtingen	Bron
miniem tot geen	➤ De gesproken taalvaardigheid van het kind evolueert nu zodanig goed, dat het Nederlands in de toekomst wellicht zal primeren.	Vicky
	➤ Nu blijkt al dat het kind geen tolk nodig heeft voor een voldoende begrip van het Nederlands.	Hannelore
	➤ Door de ontwikkeling van de CI-technologie, zal VGT (alook tolken) in de toekomst vermoedelijk niet meer nodig zijn.	Andreas en Vicky
	➤ Horende ouders kunnen er onvoldoende voor zorgen dat hun dove kind voldoet aan de voorwaarden verbonden aan het gebruik van een tolk VGT.	Niels
niet nodig, maar wel voordelig	➤ Het kind kan goed functioneren zonder een tolk, maar nu het geïntegreerd is, zou de aanwezigheid van een gebarentaaltolk wel leuk zijn. Zo zou het kind VGT kunnen blijven gebruiken en de opgedane kennis vanuit de dovenschool blijven onderhouden.	Andreas
	➤ Bij theatervoorstellingen zou de aanwezigheid van een tolk een leuk extraatje zijn.	Saskia
	➤ Bij hobby's waarbij het om grote groepen gaat en er vaak veel drukte en auditieve input is voor het dove kind, zou een tolk VGT handig zijn ter bevordering van de communicatie.	Sophie
belangrijk	➤ Er is nu onzekerheid over de graad waarin het kind goed hoort. Als dat niet verbetert, zal een gebarentaaltolk noodzakelijk zijn.	Esther

Esther geeft al aan dat de rol die gebarentaaltolken zullen innemen in het leven van een doof kind eveneens afhangt van hoe de gesproken taalvaardigheid van dat kind verder evolueert. Ben, Marjolein en Saskia sluiten zich daarbij aan. Saskia stelt dat de keuze om al dan niet een tolk VGT in te schakelen vooral samenhangt met wat haar zoon zelf zal aangeven, i.e. of Lennert in de toekomst al dan niet de nood voor een tolk ervaart. Ook Leen beschrijft dat de keuze eerder bij haar zoon ligt:

Als [Nathan] op een bepaald moment zelf voelt dat hij op gebied van horen niet meer mee is, dan zelf kiest om gebarentaal te gebruiken en hij voelt zich goed in de dovenwereld, dan denk ik dat die wel 's kan beroep doen op een tolk gebarentaal.

Nathans moeder, Sophie en Niels geven aan dat ze voor hun dove kind naar de toekomst toe eerder een rol toeschrijven aan schrijftolken dan aan gebarentaaltolken. Sophie gaat hier kort verder op in:

[Een schrijftolk] lijkt mij voor een kind zoals Anna beter te zijn dan [een tolk VGT], omdat 'k denk dat [veel] nuance[s] door gebarentaal minder aangebracht [kunnen] worden dan door de schrijftaal.

3.3.2 HOUDING TEN OPZICHTE VAN TOLKEN

Betreffende de houding van horende ouders ten opzichte van tolken VGT klinken bij Esther en Sophie deze twee zaken:

[Gebarentaaltolken] vind ik geweldig. Ik vind het jammer dat je geen voltijdse tolk kunt krijgen, want dat zou doven en horenden mooi [bij elkaar] integreren. (Esther)

[Ik] weet niet of 't zou helpen, mocht er een tolk [VGT] kunnen worden aangeboden. (Sophie)

Ben en Geertrui geven aan dat Daan veel sneller geboeid is door een televisieprogramma als het getolkt wordt naar VGT. Milan daarentegen is eerder terughoudend als het op de aanwezigheid van een gebarentaaltolk aankomt, hoewel hij niet negatief staat tegenover VGT. Maar de uitzonderingspositie hoeft niet voor hem, aldus Hannelore.

3.3.3 ALS OUDER TOLK WORDEN

Esther, Marjolein en Saskia geven alle drie aan in de toekomst zelf eventueel als tolk te willen werken. Daarbij valt op dat Esther geen tolkopleiding heeft gevolgd, Saskia momenteel zo'n opleiding volgt en Marjolein graag binnen enkele jaren een opleiding tot tolk VGT aanvat. Hoewel dit bij de andere twee niet meteen duidelijk is, bekijkt Esther het vooral als een manier om haar eigen dochter te helpen:

Ik kan natuurlijk niet tolken, maar misschien, als er nu een tolk [in Femke's klas komt, zou] ik een paar [tolkuren kunnen overnemen]. Ik weet [wel] niet of dat praktisch [kan of] mag.

3.3.4 KNELPUNTEN

Meerdere respondenten beschrijven knelpunten m.b.t. tolken VGT. Vooral de deontologie van onderwijstolken en de voorwaarden waaraan een doof kind moet voldoen om in de kleuter- of lagere school gebruik te kunnen maken van een tolk, worden aangekaart. Het laatste betreft hoofdzakelijk de gebarentaalvaardigheid van het dove kind, iets waar horende ouders onmogelijk optimaal voor kunnen zorgen, aldus Maaïke. Hannelore en Sophie vertellen dat hun kind de taal onvoldoende machtig is om een tolk te kunnen begrijpen. Frederik en Marie, wiens zoon gebruik maakt van een tolk VGT in de klas, voegen eraan toe dat Simon nu nog niet echt een tolk nodig heeft, maar dat het hem nu wel helpt zijn kennis van VGT vanop het KIDS te onderhouden, o.a. doordat zijn tolk hem af en toe nieuwe gebaren bijleert, voor later:

Vanaf het moment dat die kon beginnen spreken, viel dat echt wel helemaal weg eigenlijk. [Dan was dat] eigenlijk vanuit ons dat die gebarentaal bleef bestaan. [Daarom] hebben we gezegd: we moeten daar nu mee starten, want als we 't nu niet doen, dan stopt ook de gebarentaal hier. Want dan gaat hij dat niet meer verder ontwikkelen en dan zeggen ze: 'ja, hij kent de gebarentaal niet, dus ja, uiteindelijk kan hij niks doen met een tolk'.

Niels en Maaïke gaan daar verder op in. Ze menen dat het concept 'geïntegreerd onderwijs' lijkt te impliceren dat dove kinderen die naar een gewone school gaan geen VGT kennen, hoewel ze net op jonge leeftijd nog de ruimte hebben om de taal te leren. Als een onderwijstolk ook (deels) zou kunnen instaan voor de gebarentaalverwerving van hun zoon en het taalgebruik van de tolk kindgerichter is, zouden Niels en Maaïke er direct voor kiezen. Een tolk die enkel tolkt, biedt immers geen meerwaarde, aldus Niels. Ze vinden het in dat kader echter niet evident te beslissen of ze effectief een onderwijstolk zullen inschakelen voor hun zoon. Hoewel Thomas volgens hen baat zou kunnen hebben bij een tolk in de kleuterklas, ondervinden ze een gebrek aan steun vanuit het revalidatiecentrum en de thuisbegeleiding. Daarnaast zal zonder tolk naar een gewone school gaan sowieso al veel energie van Thomas vragen. Tot slot stellen zijn ouders zich dus vragen bij de deontologische rol van een onderwijstolk.

Daarnaast komen ook enkele knelpunten aan bod in verband met tolken VGT buiten de onderwijscontext, waaronder deze. Als eerste ziet Leen een probleem bij de werking van muziektolken vanuit een ervaring die ze had tijdens Mano Mundo: vooral horende mensen blijken te bepalen welke

evenementen er getolkt worden naar VGT. Die bepaling is vaak echter niet afgestemd op de vraag van dove mensen. Sophie benoemt de onzekerheid die ze ervaart m.b.t. de beschikbaarheid van tolken VGT in het dagelijkse leven:

Ik denk dat [het niet] realistisch is om een tolk te kunnen krijgen voor alle soorten activiteiten die je doet.

Niels en Maaïke, tot slot, vermelden twee zaken die haast onlosmakelijk verbonden zijn met tolken in het algemeen:

[Een onderwijstolk kan] nooit volledig objectief zijn, want [het gaat altijd om] een subjectieve keuze: [deze reactie] ga ik doortolken, [dat grapje] niet.

Tolken is [ook] niet perfect. [Het] is een interpretatie [en] je verliest in heel dat tolkgebeuren [soms] echt wel veel nuances. [...] Je zit met een schakel ertussen en da's logisch, [maar] er [gaat zo] gewoon echt zeer veel [verloren].

3.3.5 IN DE PRAKTIJK: EEN TOLK IN DE KLAS

Simon, de dove zoon van Frederik en Marie, is de enige binnen de respondentengroep die momenteel gebruik maakt van een tolk VGT in de klas. Zijn situatie wordt hier dan ook kort toegelicht. Allereerst beschrijven Simons ouders de moeizame eerste stappen voor de inschakeling van een onderwijstolk:

Wij hoorden van vrienden [over] dat dove kindje in [Vanthilt on Tour]. En die hadden dan gehoord dat [dove kinderen] recht kregen [op een tolk in de kleuterklas]. Dus ik op Youtube dat gaan opzoeken [...]. En dan moest dat allemaal zo snel gebeuren. Wij waren een dag te laat [met] onze aanvraag. Ik zeg: komaan, nu gaat die een heel schooljaar misschien geen tolk krijgen, omdat wij als ouders een dag te laat waren. Ik snapte niet dat wij dat [niet] via het KIDS [hadden vernomen, want] eigenlijk moet de school dat regelen, [maar] die [wisten] er helemaal niks van. Plus dan moet je [op je aanvraag] schrijven: naam van de tolk. Ja, heel rare vragen stelde het CAB ons dan. 'Hoeveel uren vraagt u aan?' Ja, wanneer heeft hij een tolk nodig? Dat moest je allemaal zelf eigenlijk maar bekijken. [En] normaal ken je geen tolk, hé. Wij kenden er toevallig wel één die op 't KIDS werkte. [Zij] heeft ons geholpen.

De eerste maanden kreeg Simon geen vaste tolken en kwamen ze ook niet op vaste momenten. Omdat dat lastig was voor Simon, zijn leerkrachten en de tolken, besprak Marie de kwestie met het CAB. Dat resulteerde in een vast schema met drie vaste tolken. Afgelopen schooljaar beschikte Simon over een tolk tijdens drie halve dagen en op de andere twee dagen telkens gedurende één uur. Zijn ouders vertellen dat de aanpak van elke tolk gradueel varieert qua speelsheid en betrokkenheid, wat een invloed heeft op de band die elk van hen met Simon heeft:

De ene tolk die biedt [bijvoorbeeld] nieuwe woordjes aan [gelinkt aan] de interesse van Simon [op dat moment] of in 't thema waarrond we werken in de klas. Een andere tolk doet dat eigenlijk minder, omdat die puur tolkt wat [er gezegd wordt]. Maar ik vind dat wel belangrijk van die [ene] tolk die altijd nieuwe woordjes aanbrengt, want dat vindt hij nu fijn. Zo groot is zijn [kennis] van gebarentaal [immers nog] niet, hé.

Zijn moeder merkt op dat het VGT-niveau van Simons tolken (veel) hoger lijkt te liggen dan het niveau dat hij aangeboden kreeg in de dovenschool. Marie, die dit jaar overigens één van Simons leerkrachten was, meldt dat het nut van een onderwijstolk niet door iedereen op school begrepen wordt. Dat zij nu haar collega's van de hogere jaren kan inlichten over het nut en gebruik van een tolk, stelt Frederik gerust. Algemeen zijn Marie en Frederik tevreden over de tolken VGT die aanwezig zijn in Simons klas.

3.3.6 VISIE OP GEBARENTAALTOLKEN: EEN VROEGERE GENERATIE VERTELT

De rol van tolken VGT voor de dove kinderen van de vroegere generatie ouders is wisselend, gaande van miniem tot geen (Rik, Jana en Leonard) over situatie gebonden, o.a. in het onderwijs, (Matthias, Joke en Hannes), tot werkelijk noodzakelijk (Lise en Kwinten). Voor Rik en Jana vormen schrijftolken wel een grote meerwaarde op school. Tim getuigt dat dove mensen vooral hun moedertaal, i.e. VGT, verkiezen en bijgevolg bijstand van een gebarentaaltolk, als het in een bepaalde situatie op de essentie aankomt. Hij benadrukt daarnaast dat een reguliere school geen optie is voor een doof kind, als het 100% afhankelijk is van een onderwijstolk.

Ingrid, Christina en Annick voltooiden een opleiding tot gebarentolk (voor Ingrid betekende dit NmG) met als hoofddoel communicatie naar hun dove kind(eren) toe. Annick wilde zo officieel in staat kunnen zijn om haar dochter te begeleiden als ze zou integreren in het reguliere onderwijs. Joke verkoos echter de dovenschool. Christina en Ingrids intentie was niet om zelf tolk te worden. Ze werden daartoe wel gevraagd vanuit respectievelijk de dovenschool en dovenwereld, maar oefenden het beroep niet lang uit. Voor Ingrid was het moeilijk te combineren met haar gezin en Christina merkte dat ze de informatie die ze zelf tolkte op bv. een oudercontact zelf niet kon opnemen als ouder.

Hieronder staat een overzicht van de knelpunten m.b.t. tolken VGT die de respondenten aankaarten:

- Een tolk inschakelen kende praktische moeilijkheden. Het aanvragen van een tolk werd soms vergeten, in het lagere onderwijs kon er geen tolk worden ingeschakeld en algemeen waren er niet voldoende tolken noch tolkuren. Deze zaken zorg(d)en voor veel frustraties.
- In Vlaanderen is het (nog steeds) geen evidentie dat tolken VGT op de televisie verschijnen, waar tolken in enkele andere landen wel gewoon deel uitmaken van het televisielandschap.
- Bij het gebruik van een onderwijstolk verliezen dove kinderen soms delen van de leerstof.
- Tot slot vormt de deontologie van onderwijstolken een probleem. Nicolas en Ingrid vermelden respectievelijk deze twee zaken: als een tolk buiten de lessen nog VGT aanleert aan het dove kind, kan de tolk zelf niet rusten; constant een tolk aan je zijde hebben als kind, is niet goed voor de sociale ontwikkeling van het kind en vraagt een grote inspanning. Tim benadrukt dat de deontologie voor onderwijstolken echter niet gereguleerd kan worden, omdat dat een beperking oplegt. De rol van een onderwijstolk moet steeds in de context bekeken worden, pas dan kan het gebruik van een tolk een meerwaarde zijn.

4. DISCUSSIE

4.1 BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

Dit onderzoek trachtte een licht te werpen op de beleving van horende ouders die gebarentaal een plaats hebben gegeven in het leven van hun dove kind. In beide onderzochte generaties valt op dat horende ouders die daarvoor kiezen, in de minderheid lijken te zijn.

In de huidige maatschappij heerst verdeeldheid over de rol van VGT. De cultuur en mogelijkheden tot communicatie die de taal met zich meebrengt, zijn positieve aspecten. Daarentegen lijkt een keuze voor VGT begrensd te worden door deze factoren:

- een beperkt taalaanbod,
- beperkte (kennis over) mogelijkheden om een keuze voor gebarentaal uit te werken (enkele respondenten uit het eerste luik zijn niet op de hoogte van bepaalde initiatieven zoals VGT op de televisie of de cursus *Leren visueel communiceren met dove baby's en peuters*),
- de technologische ontwikkelingen waarvan dove kinderen gebruik kunnen maken,
- het belang van gesproken taal in de overheersend horende maatschappij.

De meeste respondenten pleiten voor een en-en-verhaal waarin de gesproken en gebarentaal een gelijkwaardige rol toebedeeld krijgen; bij beide generaties klinkt overigens dat de flexibiliteit van jonge

kinderen om twee talen te leren niet onderschat mag worden. Toch is het geen evidente keuze voor ouders. Geen enkele respondent lijkt immers een volwaardige keuze te (kunnen) maken voor VGT. De vraag stelt zich bovendien of het werkelijk een keuze is. De relevantie van die bevinding lag reeds besloten in de reacties van sommige mensen op mijn oproep voor respondenten. “Wat is kiezen voor VGT? Wat bedoel je met ‘VGT een plaats geven’?” Deze vragen bevestigen dat kiezen voor VGT niet vanzelfsprekend is. Mogelijk gaat het niet zozeer om een keuze, maar eerder om een gevolg van de duale context waarin ouders leven; de talige beslissingen die ze nemen, moeten altijd in het juiste tijds kader waargenomen en verklaard worden. Bij de vroegere generatie lijkt er meer eensgezindheid te zijn over ouders’ beweegredenen om gebarentaal te integreren: het was een eerste, noodzakelijke manier om communicatie met hun dove kind te genereren. Deze ouders werden mogelijk minder beïnvloed door de media destijds en ook de ontwikkeling van het CI stond veel minder ver dan nu. Jonge ouders krijgen tegenwoordig echter een massale, onevenwichtige input aan informatie mee, waardoor ze eerder voor VGT lijken te kiezen om te waarborgen dat hun kind alle kansen krijgt. De impact van het medische discours in het bijzonder op ouders’ visies m.b.t. doofheid is niet bij elke respondent hetzelfde. Sommige respondenten benadrukken dat een geïmplanteed kind in de essentie doof blijft, terwijl anderen zich afvragen of een kind met een CI überhaupt nog wel doof is. Een ander verschil tussen de jonge en oudere generatie ligt in de omgang van de ruimere familie van het dove kind met VGT. Voor de jonge kinderen is het gezin dikwijls de enige plaats binnen de familie waar VGT wordt gebruikt. Soms beperkt dat gebruik zich zelfs tot één persoon, i.e. meestal de moeder. Respondenten uit het tweede luik melden vaker dat ook de familie VGT leerde om met het dove kind te kunnen communiceren.

Vanuit het belang van de gesproken taal in een horende wereld – die automatisch de technologische evolutie met zich lijkt mee te brengen, wordt VGT door jonge ouders vaak beschouwd als ondersteuning: een opstap naar de verwerving van het Nederlands en/of als een hulpmiddel wanneer gehoortechnologie niet gebruikt kan worden. Daartegenover staat het perspectief van diezelfde ouders waarin kennis van en vaardigheid in VGT als een verrijking wordt gezien. De taal biedt hen en hun kind extra kansen op vlak van communicatie en aansluiting met de Dovengemeenschap, haar leden en cultuur. Kennis van VGT is mogelijk ook verrijkend voor de buitenwereld, al twijfelen enkele respondenten over de effectieve meerwaarde daarvan omwille van een meestal vrij beperkt toepassingsgebied. Bij de waarde van de taal voor dove kinderen valt op dat de huidige en vroegere generatie ouders een andere betekenis verlenen aan de term ‘moedertaal’. Hoewel ze het erover eens zijn dat VGT geen moedertaal is of kan zijn van horende ouders, is er wel dit verschil: waar VGT omschreven wordt als een natuurlijke tweede communicatievorm voor de dove kinderen uit het eerste luik, wordt het door de respondenten uit het tweede luik beschouwd als de moeder- of eerste taal van een doof kind. De gebarentaalkennis van enkele kinderen uit deze tweede groep lijkt een duurzamer bestaan beschoren dan dat van de jonge kinderen. Dit verschil slaat mogelijk terug op de verwerving van het Nederlands die bij de jonge generatie potentieel vlotter verloopt door de opkomst van het CI.

Ook de mogelijkheden voor ouders om een volwaardige keuze te maken, worden nog te weinig geboden – noch vanuit de horende wereld noch vanuit de dovenwereld. Er is echter wel een zekere evolutie te zien: Eva, wiens oudste dove zoon bijna 40 jaar geleden geboren werd, getuigt dat het voor horende ouders geen optie was om gebaren aan te brengen aan hun dove kind; gebaren werden enkel tussen doven onderling gebruikt. Anno 2014 beschikken horende ouders in theorie wel over die mogelijkheid, zij het nog niet volwaardig in de praktijk; VGT verwerven is bijvoorbeeld nog steeds een grote inspanning. Die beperkte mogelijkheden beïnvloeden uiteraard ouders’ omgang met VGT en de Dovengemeenschap. Zo wordt de specifieke vorm die VGT binnen het gezin aanneemt, beïnvloed: zelden tot nooit wordt de taal gebruikt in haar zuivere vorm. Het taalgebruik van dove kinderen wordt sterk beïnvloed door de mate waarin hun horende ouders gebarentaal gebruiken; die impact treedt ook deels op in de omgekeerde richting. Dove kinderen met voldoende kennis van VGT blijken zich wel talig aan te passen als ze in contact komen met dove volwassenen. Wanneer ouders weinig tot geen mogelijkheden zien om VGT volwaardig te integreren in de opvoeding van hun kind, is de kans

reëel dat ze zich (nog) meer zullen toeleggen op het Nederlands. Bij de jonge generatie valt op dat er van de schoolgaande kinderen zes naar het buitengewoon onderwijs gaan en drie naar het reguliere onderwijs, wat lijkt te contrasteren met het grotere aantal knelpunten dat hun ouders verbonden met het buitengewone onderwijs in tegenstelling tot het reguliere onderwijs.

De plaats die VGT effectief inneemt in het leven van een doof kind, lijkt bovendien een sterke impact te hebben op het belang van tolken VGT voor dat kind. Het gebruik van een tolk VGT is niet evident voor jonge dove kinderen van horende ouders, wanneer die laatsten VGT niet volwaardig kunnen doorgeven aan hun kind. Buiten één gezin, heeft de jonge generatie respondenten weinig tot geen ervaring met tolken. Ze lijken evenmin voldoende geïnformeerd te zijn over de mogelijkheid daartoe. Slechts één ouder zonder die ervaring is uitgesproken hoopvol en positief over tolken VGT. In het leven van de meeste dove kinderen uit het tweede luik is er voor tolken VGT wel een rol weggelegd. Hoewel sommige ouders voordelen zien in het gebruik van tolken, zien de meeste jonge ouders een beperkte rol weggelegd voor tolken VGT of zijn ze eerder afwachtend naar de toekomst toe. De knelpunten die ze aankaarten, worden deels bevestigd door de vroegere generatie ouders. Deze lijken vanuit hun ervaring wel beter in staat te zijn sommige problemen te kaderen. Beide generaties zijn onzeker over de effectieve meerwaarde van tolken VGT voor hun kind.

Een volgende factor is de positieve houding van de Dovengemeenschap ten opzichte van VGT in het licht van de taalstrijd die ze ervoor voer(d)en. Hoewel Dove gebarentaligen een positieve boodschap willen uitdragen naar horende ouders toe, ervaren die laatsten dat echter vaak als een beklemmend gevoel. Vooral de jonge ouders (van wie iets minder dan de helft overigens nooit eerder in contact kwam met de Dovengemeenschap of haar cultuur) getuigen dat de Dovengemeenschap niet volledig toegankelijk is voor hen als horende mensen, daar ze de gemeenschap ervaren als eerder afgesloten met een soms extreem perspectief op de duale evolutie. Bij de vroegere generatie wordt dit ook kort aangehaald.

Niet alleen de Dovengemeenschap en de medische wereld, i.e. de twee hoofdrolspelers in die evolutie, maar ook de media geven ouders tegenstrijdige signalen. Die tweestrijdigheid en de onzekerheid die daaruit voortvloeit, maakt dat één ouder het als haar taak ziet haar nabije omgeving en de maatschappij in te lichten over hoe zij de werkelijkheid ervaart. Of dat effectief een opdracht is van ouders van dove kinderen, is een vraag die zich opdringt.

De verdeeldheid die ik hier probeerde te schetsen, brengt veel onzekerheden met zich mee. Veel ouders voelen dat ze hun keuze voor VGT voortdurend moeten verdedigen en verantwoorden naar de nabije en ruime horende en Dovengemeenschap toe. De vroegere generatie stelt zelfs dat ze ervoor moesten vechten. Dit houdt verband met het gebrek aan steun dat vele respondenten in beide werelden ervaren (merk hierbij op dat de rol van het dovenonderwijs ook gewijzigd is van een instituut dat gebarentaalgebruik ontraadde tot een plek waar dove kinderen VGT kunnen verwerven), alsook het gevoel dat ouders op een tweesprong staan. Die tweesprong kende de afgelopen decennia een lichte verschuiving van oralisme versus gebaren(taal) naar de technologische evolutie en het daaraan gekoppelde belang van de gesproken taal versus VGT. In die evolutie zien de respondenten een duidelijk verschil tussen wel en niet-geïmplanteerde dove mensen op vlak van communicatie, genuanceerdheid en hun houding ten opzichte van het CI. Er lijkt ook een verschuiving te zijn in de manier waarop er gekeken wordt naar geïmplanteerde kinderen met een kennis van VGT. Waar de Dovengemeenschap vroeger het gevaar beschreef dat die groep tussen twee identiteiten in zou vallen, aldus enkele respondenten uit het tweede luik, zullen die kinderen volgens jonge horende ouders veeleer een nieuwe, derde identiteit vormen, waarin de twee oorspronkelijke identiteiten samenvallen. Algemeen lijkt de dubbele evolutie bij ouders op veel vlakken een dubbel gevoel te creëren; beide generaties lijken onder invloed van die evolutie tot op zekere hoogte in tegenstellingen te denken (in bv. het wij-zijgevoel), maar pleiten tezelfdertijd voor een (betere) samenwerking tussen die tegengestelden in het kader van de rechten en opvoeding van hun dove kinderen.

Tot slot hebben bovenstaande factoren invloed op de toekomstige rol van VGT. Hoewel sommige ouders de taal nog een (belangrijke) rol toeschrijven in het leven van hun kind, lijkt de overheersende instelling bij beide generaties te zijn dat het belang van VGT zal afnemen als gevolg van de huidige duale context. Het is merkwaardig dat ook de vroegere generatie ouders dat toekomstbeeld beschrijft, daar verwacht zou kunnen worden dat die een andere kijk heeft op VGT dan de jonge generatie.

4.2 SITUERING VAN DE RESULTATEN BINNEN DE CONTEXT VAN HET ONDERZOEK

Hoewel er specifiek over de hier onderzochte thematiek niet eerder studies werden gevoerd, bevestigen de resultaten van deze verhandeling meerdere bevindingen uit eerder onderzoek. Algemeen lijkt de beschrijving van Hardonk (2011:375-377) m.b.t. “blended perspectives” erg toepasselijk te zijn op het en-en-verhaal dat vele respondenten voorstaan (zie ook Young, 1999:168; Weaver & Starner, 2011:92; Matthijs et al., 2012:398; Mouvet et al., 2013c:234), ondanks de verdeeldheid die ze gewaarworden in de maatschappij:

[Many] parents combine elements that can be attributed to the oral/aural and the cultural-linguistic perspective. [...] [The] perspectives of hearing [...] parents do not comply with the archetypical Deaf or hearing perspectives and could therefore be considered as “blended perspectives”.

Dat gemengde perspectief wordt onder meer tot uiting gebracht door enkele respondenten wanneer ze stellen dat kennis van VGT en haar cultuur een verrijking is. Die verrijking geldt zowel voor dove kinderen (Maes et al., 2003:73; Smessaert et al., 2008:135) als voor horende mensen; dat laatste is een ‘diepgaande overtuiging van Dovengemeenschappen’ (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:19) en leeft dus ook bij de horende respondenten. Dat idee wordt eveneens geïllustreerd in de getuigenis van een horende moeder van een doof meisje in *Een wereld van gebaren* (1997). Dat de vroegere generatie ouders in tegenstelling tot de jonge generatie standvastiger voor gebarentaal lijkt te kiezen (i.e. toen hun kind jong was; mogelijk wijzigt de uitwerking van die keuze momenteel onder invloed van de huidige evolutie), wordt bevestigd in diezelfde getuigenis (Vermeerbergen, 1997). De verrijking die kennis van een gebarentaal met zich meebrengt, wordt ook beschreven door Takkinen (2012a), die een onderzoek voerde naar de situatie in Finland betreffende tweetaligheid bij dove kinderen:

All parents [within the investigation] believe that Finnish will be the most used and most developed language of their children [...] but they also value sign language skills and believe that [Finnish Sign Language] as a second language will give more flexibility in the life of their child. [Several] matters influence the development of each language: [among others] the use of minority language demands powerful support and encouragement.

Ondanks het feit dat vele respondenten uit het eerste luik VGT als een verrijking beschouwen, gebruiken ze de taal vaak toch enkel als hulpmiddel; dit wordt tevens vermeld door Vermeerbergen en Van Herreweghe (2008:24), Weaver en Starner (2011:93) en Matthijs et al. (2012:396). Bovendien grijpt dat dubbele perspectief op VGT terug naar Hardonks “blended perspectives”. De Raeve en Loots’ beschrijving hiervan (2008:153-154) lijkt anno 2014 nog steeds te kloppen, hoewel de status van VGT tijdens de voorbije jaren toch ietwat versterkt is:

Het lijkt er volgens de onderzoekers [Nordqvist & Nelfelt (2004)] op dat ouders de gebaren zien als bruikbaar in een vroege transitieperiode. In latere stadia van de ontwikkeling van hun kind gebruiken deze ouders enkel gebaren als de communicatie in de gesproken taal tekortschiet.

Mouvet (2013:325) benadrukt hierbij de impact van een ‘keen awareness of what is considered “normal”’ in de overwegend horende maatschappij. Sommige respondenten blijken VGT bovendien toe te passen als eerder losstaand van haar cultuur. Dat VGT en de Dovencultuur twee afzonderlijke

zaken zijn die niet per se met elkaar verbonden hoeven te zijn, wordt ontkracht door Young (1999:159) en Maes et al. (2003:20).

De twee evoluties die de basis vormden van dit onderzoek, spelen een cruciale rol in de doctoraatstudies van Hardonk (2011) en Mouvet (2013). Hardonk (2011:340-341/369) beschrijft hoe de 'medically focused decision-making context' rond doofheid overheerst in de informatieverlening aan ouders van dove kinderen. Hij weidt ook uit over de impact ervan op het zorgtraject en de taalkeuze van ouders. Dat de technologische evolutie vanuit dat medische discours wel degelijk een invloed heeft op de manier waarop horende ouders omgaan met VGT, werd in dit onderzoek alsook door De Raeve en Loots (2008:161) en Mouvet et al. (2013c:22) bekrachtigd. Hardonk (2011:201-202) meldt dat zijn onderzoeksgroep geen enkele ouder telde die VGT integreerde in het leven van zijn geïmplanteerde, dove kind. Deze studie lijkt echter te bewijzen dat het medische discours niet altijd zodanig doorslaggevend is dat ouders van dove kinderen met een CI helemaal niet voor VGT kiezen. Dat de vorm en mate waarin VGT dan voorkomt wel kan veranderen onder invloed van de gesproken taalontwikkeling van het kind, werd reeds ondervonden door Jackson et al. (2008:86-87), Huttunen en Välimaa (2010:383 e.v.) en Mouvet et al. (2013c:12); het aandeel van het kind in mogelijke wijzigingen op dat vlak mag niet onderschat worden (Huttunen en Välimaa, 2010:397; e.a.). Sommige respondenten blijven vanuit dat medische discours onzeker over de waarde van VGT. Smessaert et al. (2008:131) bemerken daarbij het volgende:

Wanneer jonge, dove kinderen enkel een gesproken taal aangeboden krijgen en taalverwerving in die taal onvoldoende mogelijk blijkt, bestaat [...] de kans dat het niet (meer) goed komt met de algemene taalverwerving, met "halfталigheid" tot gevolg. Op latere leeftijd (nog) beginnen met een meer toegankelijke taal is vaak niet voldoende om het tij te keren.

De Raeve en Loots (2008:152-155) bevestigen de opmerking van één van de respondenten over een gebrek aan zekerheid rond de impact van VGT op de taalontwikkeling van een geïmplantéerd kind:

Slechts een beperkt aantal publicaties schenkt aandacht aan de invloed van het gebruik van gebaren[(taal)] in de opvoeding van dove kinderen met een CI. [...] de soms tegenstrijdige resultaten van de nog beperkte studies, hebben tot gevolg dat ouders van jonge, dove kinderen met een CI worden geconfronteerd met tegenstrijdige informatie in verband met de plaats van gebaren en gebarentaal in de opvoeding van hun dove kinderen.

Voor horende ouders blijkt ook de tegenstrijdige informatiedoorstroming vanuit de schriftelijke en audiovisuele media een grote rol te spelen in de uitwerking van hun keuze. De ongenueanceerdheid van de beeldvorming omtrent doofheid en gebarentalen in de media, kaartten Maes et al. (2003:65) ook reeds aan. Vooral de zogenoemde tegenstelling tussen het medische discours en VGT lijkt onontkoombaar. Fevlado (z.j.) biedt op haar website een overzicht van artikels die daarrond gepubliceerd werden als reacties op elkaar. Eén van die reacties (De Meulder, 2013b) raakt enkele cruciale punten aan die ook in deze thesis aan bod kwamen:

[Het] nadrukkelijk stimuleren (op een positieve manier) van ouders van dove kinderen om VGT te leren en gebruiken [...] moet [...] gekoppeld worden aan mogelijkheden om dat te kunnen waarmaken. [...] Het feit dat een doof kind ook VGT leert zou zo vanzelfsprekend moeten zijn dat we daar zelfs niet meer over denken in termen van een "keuze". [...] Een CI en VGT gaan volgens mij perfect samen. Hierbij is een CI een hulpmiddel. Gebarentaal niet. [Niemand] verwacht van [horende ouders] dat zij voor hun kinderen het perfecte en enige taalrolmodel zijn. [...] Het is een gedeelde verantwoordelijkheid [van] de ouders [én] de Dovengemeenschap.

Hardonk (2011:246) geeft aan dat de idee over een eerder gesloten Dovengemeenschap met een afkerende houding ten opzichte van de horende wereld – dit kwam aan bod bij de resultaten en werd ook beschreven door Jackson et al. (2008:91) – deels gerelativeerd moet worden: 'The stereotype of

deaf parents completely rejecting CI is transcended by our findings'. Canavan (in Young, 1999:173) bevestigt wel dat de confrontatie met de Dovengemeenschap gevoelens van 'contradictions and tensions in parents' lives' met zich mee kan brengen. Mouvet (2013:46) stelt dat deze houding ten opzichte van de Dovengemeenschap een gevolg is van het overheersend medische discours.

Dat horende ouders als taalrolmodel geen volwaardig gebarentaalaanbod kunnen bieden aan hun dove kind, is een factor die inherent is aan die groep. Hun kennis van de taal is immers vaak (nog) gering (Maes et al., 2003:50/56; Weaver & Starner, 2011:92; Vermeerbergen, 2010a) en daardoor voelen ze zich dikwijls niet zeker over hun eigen gebarentaalvaardigheid (Mouvet, 2013:39), wat voortkomt uit het beperkte aanbod specifiek voor ouders van dove kinderen om VGT te verwerven (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:12). Dat gaat in tegen het recht dat ouders hebben op een optimale 'vorming [...] tot het gebruik van gebarentaal' (Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, 2013:11). Betreffende de uiteenlopende vormen waarin VGT effectief gebruikt wordt door de respondenten, bieden Vermeerbergen en Van Herreweghe (2008:10) een mogelijke verklaring:

Zolang [de Vlaamse Dovengemeenschap] zelf geen duidelijke beslissing genomen [heeft over het verschil tussen VGT, NmG en een gebarensysteem bestaande uit een combinatie van streekgebaren en een vereenvoudigde grammaticale structuur van het Nederlands] en dit ook resoluut [doortrekt] naar alle aspecten zoals tolkenopleiding, vrije gebarencursussen, communicatiemiddelen, gebruik in de media... blijft de horende samenleving ook met vraagtekens zitten daar ze op de duur ook niet meer weten hoe het nu eigenlijk moet.

Mouvet et al. (2013a:66) bevestigden reeds dat een zuivere vorm van VGT zelden voorkomt in de interactie tussen ouder en kind. Ook voor dove kinderen zijn er nog te weinig mogelijkheden om hun gebarentaalvaardigheid te (blijven) ontwikkelen. Dat stellen niet alleen meerdere respondenten in deze studie, maar ook de Adviescommissie (2013:15-31), De Meulder et al. (2008:114) en Callewier (2008:324). Dat gebrek aan mogelijkheden heeft betrekking op onder meer buitenschoolse activiteiten in de Dovengemeenschap en een VGT-aanbod op de televisie specifiek voor kinderen.

De vele vragen die respondenten zich stellen over de rol van tolken VGT in het leven van hun kind en dan specifiek omtrent de deontologie van gebarentaaltolken, wordt ook beschreven door de Adviescommissie (2013:16): 'Tolken in het [onderwijs] impliceert [...] een andere rol van de tolk dan tolken voor dove (jong)volwassenen'. De Witte en Callewier (2008:243) opperen tevens de vraag 'of een bijsturing van sommige regels niet kan leiden tot een soepelere werking waarbij een groter welbehagen gegenereerd wordt bij alle betrokken partijen'. Soetemans (2014:16 e.v.) gaat verder in op de rol van de tolk binnen het onderwijs en in het bijzonder in relatie tot het dove kind. Ze merkt daarbij een belangrijk aspect op m.b.t. de resultaten in dit onderzoek:

De rol van de tolk in het onderwijs is in vergelijking met andere omgevingen problematischer, omdat men werkt met kinderen en jongeren. [...] Tegemoet komen aan de verwachting van de gebruikers en tegelijkertijd de deontologische code respecteren is [...] een moeilijke evenwichtsoefening voor de onderwijstolken. [De] grens waar de betrokkenheid van de tolk stopt [is] erg vaag.

Andere moeilijkheden die ouders aanhalen in verband met het inschakelen van een onderwijstolk VGT werden enkele jaren geleden ook al beschreven door De Meulder et al. (2008:105-111). Tussen de resultaten en de literatuur is een opvallend contrast te vinden m.b.t. de reden waarom Frederik en Marie voor hun zoon een tolk VGT inschakelen in de kleuterklas. Ze namen die beslissing, opdat Simon zijn kennis van VGT kan onderhouden om, indien nodig, in zijn latere schoolloopbaan blijvend gebruik te kunnen maken van een tolk. Volgens Smessaert et al. (2008:131) is dat echter net een reden om tijdens de eerste levensjaren van het kind voor buitengewoon onderwijs te (blijven) kiezen:

De nood aan het goed kennen van VGT en het correct leren omgaan met een tolk alvorens men bij onderwijsintegratie met succes een tolk [VGT] kan inschakelen, is een extra reden om

te opteren voor buitengewoon lager onderwijs en niet voor vroege(re) integratie in het gewoon onderwijs.

Ten slotte bieden eerdere publicaties een bevestiging voor het pleidooi van meerdere respondenten voor een (betere) samenwerking tussen alle betrokkenen in de horende en dovenwereld; dit om het wij-zij gevoel (zie ook Jackson et al., 2008:96) te overstijgen. Zowel de Adviescommissie (2013:13) als Scheiris (2008:71) moedigen dat idee van samenwerking erg aan om (nog) meer openheid naar alle betrokkenen toe te bevorderen. De Meulder (2008:188) bepleit dat samenwerking tussen beide werelden om een wisselwerking gaat, die gebaseerd is op openheid en respect voor ieders eigenheid.

4.3 PRAKTISCHE ORIËNTATIE

Ik voerde dit onderzoek als masterstudente Tolken aan de KU Leuven. Het belang van deze studie in dat kader is tweeledig. Enerzijds staan horende ouders en hun dove kinderen net als tolken VGT vaak op de grens tussen de horende en de dovenwereld, een koord waarop het soms wankel lopen is. Hoe beleeft iemand dat? Hoe gaat iemand daarmee om? Impliciet waren ook die vragen aanwezig bij aanvang van deze dissertatie. Anderzijds zijn dove kinderen van horende ouders potentiële gebruikers van tolken VGT. Voor (aspirant)tolken is het mogelijk een meerwaarde om de achtergrond van een cliënt – zowel op grote als op kleine schaal – te kunnen schetsen. Het betreft immers een 'kleine, steeds wijzigende, zeer heterogene en complexe [groep]' (Van Mulders, 2008:40).

In een ruimere context trachtte ik met dit onderzoek de huidige maatschappelijke situatie m.b.t. de status van VGT te belichten; dit in de hoop een naslagwerk te creëren waaruit alle betrokkenen, i.e. horende ouders van dove kinderen, de Vlaamse Dovengemeenschap, organisatoren van cursussen VGT en initiatieven als *VGT Doe Mee!*, tolken VGT, de media, beleidsmakers enz., informatie kunnen putten. Het is van groot belang dat de knelpunten opgesomd door, de wensen en ervaringen van de respondenten uit dit onderzoek in acht worden genomen in een poging de huidige context beter af te stemmen op de noden van deze doelgroep. Uit de vergelijking tussen de huidige en een vroegere generatie ouders blijkt immers dat bepaalde zaken m.b.t. VGT nog steeds onvoldoende ten goede geëvolueerd zijn. Zo melden ouders van geïmplanteerde kinderen niet in staat te zijn hun dove kind de mogelijkheden te bieden om hun gebarentaalvaardigheid te onderhouden naar de toekomst toe, hoewel diezelfde ouders aangeven dat ze de deuren naar beide werelden zouden willen openhouden voor hun kind. Ouders die niet deelnamen aan deze studie kunnen hier een neerslag vinden van hoe andere ouders in dezelfde situatie omgaan met de huidige maatschappelijke evoluties. Het vormt misschien een meerwaarde bij de keuzes die ze moeten maken en de evaluatie van hun eigen belevingen binnen de hierboven onderzochte thematiek.

4.4 BEPERKINGEN ONDERZOEK

Aangezien deze studie de weergave van een evolutie betreft, moet daarmee rekening gehouden worden bij de interpretatie ervan: de gegevens dienen altijd in het juiste tijdskader en de correcte context geïnterpreteerd te worden. Bovendien kunnen de resultaten daardoor niet meteen veralgemeend worden over de grenzen van de huidige context heen, al werd er beoogd een zo gevarieerd mogelijke respondentengroep samen te stellen. Hierbij moet ook in acht genomen worden dat het onderzoek niet gebaseerd is op een aselechte steekproef, maar dat de respondenten zich vrijwillig aanmeldden (cf. Loots et al., 2003:77). Daardoor is de steekproef niet representatief voor de hele doelpopulatie. Een laatste beperking houdt verband met de termen 'gebaren' en 'gebarentaal'. Maes et al. (2003:33) stelden reeds dat er veel interpretaties mogelijk zijn voor deze concepten. Mogelijk kwam dat aspect niet voldoende naar voren in deze studie. Vanuit de getuigenissen van de ouders lijkt het waarschijnlijk dat er aan de betreffende termen verschillende betekenissen worden toegekend. Hoe dit zich werkelijk manifesteert in de communicatie tussen de horende ouders en hun dove kind is echter niet duidelijk, daar de bevindingen enkel gebaseerd zijn op de woordelijke uitingen

van de respondenten. Onder meer de doctoraatstudie van Kimberley Mouvet gaat daar wel verder op in, hetzij vanuit een ietwat ander perspectief en m.b.t. een andere respondentengroep.

4.5 MOGELIJKHEDEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Vanuit dit onderzoek bieden verschillende mogelijkheden zich aan voor verder onderzoek rond de thematiek die hier behandeld werd. Allereerst betreft het de onderdelen uit het corpus (zie Tabel 4) die binnen de grenzen van deze masterproef niet behandeld konden worden. Die data vormen immers een waardevolle basis voor mogelijk toekomstig onderzoek.

Ten tweede is verder onderzoek omtrent de hier behandelde thematiek mogelijk m.b.t. de doelpopulatie. In deze studie bevroeg ik horende ouders over hun ervaringen met VGT in de opvoeding van hun dove kind. Binnen een aantal jaar zouden circa dezelfde onderzoeksvragen gesteld kunnen worden aan de dove kinderen van de respondenten uit de diepte-interviews; dit in navolging van De Meulder (in Vermeerbergen en Van Herreweghe, 2008:184) die stelt dat dove kinderen zelf zelden bij onderzoek betrokken worden. Zo kunnen de meningen en ervaringen van deze kinderen worden bestudeerd tegen de achtergrond van de voortdurend evoluerende status van VGT. Mogelijk kunnen ook hun ouders binnen enkele jaren opnieuw geïnterviewd worden om na te gaan hoe ze dan tegenover hun keuze staan. Zo kan het huidige onderzoek deel worden van een longitudinale studie. Naast een studie van de visies van horende ouders en hun kinderen op de thematiek, zou het eveneens interessant zijn om het perspectief van dove ouders van dove kinderen op de rol van VGT te onderzoeken alsook de visie van de Dovengemeenschap op de gehele thematiek. Een laatste doelpopulatie die in het kader van de duale evolutie betrokken zou kunnen worden, omvat de gebarentaaltolken zelf in Vlaanderen: hoe zien zij hun rol als tolk naar de toekomst toe met inbegrip van de dynamische status van VGT?

Ten slotte kunnen vanuit deze studie minstens twee nieuwe onderzoeksvragen gesteld worden voor toekomstig onderzoek:

1. Kunnen horende ouders hun doof kind volwaardig tweetalig opvoeden (in het Nederlands en VGT) in de huidige maatschappelijke context?
2. Hoe evolueert de rol van gebarentalen in andere landen; en welke invloed heeft die evolutie telkens op de situatie waarin horende ouders van dove kinderen terechtkomen als ze willen dat gebarentaal een rol speelt in het leven van hun kind?

5. CONCLUSIE

Deze studie belichtte de duale evolutie in Vlaanderen m.b.t. de status van VGT en de impact daarvan op de ervaringen van jonge horende ouders, wanneer ze VGT integreren in de opvoeding van hun dove kind. Hun getuigenissen werden vergeleken met de ervaringen van horende ouders die een doof kind grootbrachten tijdens het vorige millennium.

De resultaten van dit onderzoek bevestigen in grote mate belangrijke bevindingen uit de geraadpleegde literatuur over de huidige context waarin ouders terechtkomen anno 2014. De maatschappelijke dualiteit wordt weerspiegeld in de manier waarop horende ouders omgaan met VGT. Vanuit het medische discours en de algemeen horende context waarin dove kinderen opgroeien, achten ouders de verwerving en het gebruik van het Nederlands erg belangrijk. Vanuit de idee dat dove kinderen door een kennis van VGT onder meer in contact kunnen komen met andere Dove gebarentaligen en de Dovencultuur, erkennen ouders evenzeer het belang en de rijkdom van VGT, zij het al dan niet als een volwaardige taal. In dat laatste schemert de overheersende rol van de medische context alsnog door, een context die ouders nog vaak het gevoel lijkt te geven tegen de stroom in te gaan, wanneer ze VGT integreren in de opvoeding.

De twijfel over het belang van VGT in de toekomst van hun kinderen, beïnvloedt het perspectief van vele ouders op tolken VGT. Buiten enkele respondenten meldden de meesten dat de rol van tolken in het leven van hun kind eerder beperkt zal zijn; al benadrukken sommigen dat die rol afhankelijk is van de verdere (gesproken) taalontwikkeling van hun kind. Bij aanvang van dit onderzoek werd de vraag gesteld of ouders en hun dove kind tijdens de eerste levensjaren voldoende ruimte wordt geboden om VGT te verwerven – onder meer met het oog op integratie in de horende maatschappij met een tolk. Het antwoord daarop lijkt negatief te zijn.

Om een brug te slaan tussen de Dove en horende wereld alsook tussen het medische en cultureel-linguïstische discours en om de twijfel over VGT weg te nemen, is samenwerking tussen deze zogenoemde tegenstellingen prioritair. Meerdere respondenten benadrukken het belang van zo'n samenwerking ter verbetering van de huidige context; het is jammer dat twee uitersten als tegenstrijdigheden tegenover elkaar staan. Steeds zou de context in acht genomen moeten worden.

Dit onderzoeksverslag is bedoeld als onderdeel van een dialoog over de duale evolutie die absoluut gevoerd moet worden met het licht op de ontwikkeling van een betere context voor horende ouders en hun kinderen waarin geslaagde communicatie alsook de individuele noden van elk kind vooropstaan. Bij de beide generaties klinkt de wens voor een afzonderlijke benadering van elk doof kind. Doorheen een ruime maatschappelijke evolutie gaat het immers altijd om individuele verhalen.

6. REFERENTIELIJST

Onderstaande bronnen werden voornamelijk verzameld vanop online databases, relevante websites, vanuit mijn eigen studiemateriaal en enkele op aanraden van mijn promotor, Prof. dr. Myriam Vermeerbergen.

6.1 BOEKEN, VERHANDELINGEN EN ARTIKELS

- Baarda, D.B., De Goede, M.P.M. & Van der Meer-Middelburg, A.G.E. (2007). *Basisboek interviewen: handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Baker, A., Van den Bogaerde, B. & Jansma, S. (2008). Gebarentaalverwerving. In: Baker, A., Van den Bogaerde, B., Pfau, R. & Schermer, T. (Red.) (2008). *Gebarentaalwetenschap: een inleiding*. Deventer: Van Tricht, p. 63-82.
- Bolle, P. & VLOK-CI (2013). Open oorlog in De Standaard: een opiniestuk door VLOK-CI. *Onici* (Onafhankelijk Informatiecentrum over Cochleaire Implantatie) *Nieuwsbrief*, 11:21, p. 13-17.
- Bulckaert, P., Magry, J., Heyerick, I. & Van Impe, A. (2008). Dienstverlening en zorg. In: Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (Red.) (2008). *Wat [geweest/gewenst] is. Organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevraagd over 10 thema's*. Gent: Fevlado Diversus vzw en Academia Press, p. 249-274.
- Calderon, R. & Greenberg, M.T. (1999). Stress and coping in hearing mothers of children with hearing loss: factors affecting mother and child adjustment. *American Annals of the Deaf*, 144:1, p. 7-18.
- Calderon, R. (2000). Parental involvement in deaf children's education programs as a predictor of child's language, early reading, and social-emotional development. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5:2, p. 140-155.
- Callewier, J. & Heyerick, I. (2008). Media. In: Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (Red.) (2008). *Wat [geweest/gewenst] is. Organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevraagd over 10 thema's*. Gent: Fevlado Diversus vzw en Academia Press, p. 309-326.

- Candaele, A. (2013, 13 september). "Ik hoop dat mensen ook zijn sterke kanten zien". *Gezinskrant De Bond*.
- Chen Pichler, D. (2012). Language acquisition. In: Pfau, R., Woll, B. & Steinbach, M. (eds.). *Handbook of Linguistics and Communication Science: Sign Language*. Berlin: de Gruyter, p. 647-686.
- Crasborn, O. & Van der Kooij, E. (2008). Fonetiek. In: Baker, A., Van den Bogaerde, B., Pfau, R. & Schermer, T. (Red.) (2008). *Gebarentaalwetenschap: een inleiding*. Deventer: Van Tricht, p. 214-232.
- Debeerst, G. (2012a). Essay on language acquisition research in spoken and signed language. Jyväskylä (Finland): Jyväskylän Yliopisto.
- Debeerst, G. (2012b). Essay on sociolinguistic research on signed languages. Jyväskylä (Finland): Jyväskylän Yliopisto.
- Debeerst, G. (2013). Vergelijkende studie van gebarentaal op televisie (on- en offline) in Finland en Vlaanderen. Ongepubliceerde BA-paper aangeboden tot het verkrijgen van het diploma BA of Arts in de Toegepaste Taalkunde, KU Leuven – Thomas More.
- De Boer, F. & Evers, J. (2012). *The Qualitative Interview: art and skill*. Den Haag: Eleven International Publishers.
- De Clerck, G., Decrans, A., De Durpel, H., De Meulder, M., Deschildre, D., Matthijs, L., Rijckaert, J., Van Herreweghe, M., Van Hoorebeke, A., Vercruyssen, K., Vermeerbergen, M., Verstraete, F., Verstraete & Vlerick, S. (Red.) (2013). Recht op Vlaamse Gebarentaal. Memorandum 2014-2019 adviescommissie Vlaamse Gebarentaal naar aanleiding van de verkiezingen in 2014.
- De Meulder, M., D'hoore, R., Vercruyssen, K., Verstraete, F. & Scheiris, I. (2008). De Vlaamse Dovengemeenschap. In: Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (Red.) (2008). *Wat [geweest/gewenst] is. Organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevroegd over 10 thema's*. Gent: Fevlado Diversus vzw en Academia Press, p. 41-71.
- De Meulder, M., Smessaert, I., Vermeerbergen, M., Aerden, K. & Debreuck, K. (2008). Onderwijs aan dove en slechthorende kinderen, jongeren en volwassenen. Onderwijs van VGT en Dovencultuur. In: Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (Red.) (2008). *Wat [geweest/gewenst] is. Organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevroegd over 10 thema's*. Gent: Fevlado Diversus vzw en Academia Press, p. 73-140.
- De Raeve, L., Loots, G. & De Meulder, M. (2008). Cochleaire implantatie vroeger en nu. In: Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (Red.) (2008). *Wat [geweest/gewenst] is. Organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevroegd over 10 thema's*. Gent: Fevlado Diversus vzw en Academia Press, p. 141-188.
- De Witte, D. & Callewier, J. (2008). Tolken. In: Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (Red.) (2008). *Wat [geweest/gewenst] is. Organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevroegd over 10 thema's*. Gent: Fevlado Diversus vzw en Academia Press, p. 219-247.
- Eleweke, C.J. & Rodda, M. (2000). Factors contributing to parents' selection of a communication mode to use with their deaf children. *American Annals of the Deaf*, 145:4, p. 375-383.
- Hardonk, S. (2011). *Parents' perspective on the care trajectory of their congenitally deaf child. A sociological analysis of their experiences, preferences, and decisions*. Brussel: VUB Press.
- Hart, H. 't, Boeije, H. & Hox, J. (2009). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom.
- Heyerick, Isabelle & Vermeerbergen, Myriam (2012). Sign Language Interpreting in Educational Settings in Flanders, Belgium. In: Leeson, L. & Vermeerbergen, M. (Eds.). *Working with the Deaf*

- Community: Education, Mental Health and Interpreting*. Dublin: Interresource Group (Ireland) Limited, p. 119-134.
- Holden-Pitt, L. & Diaz, J.A. (1998). Thirty years of the annual survey of deaf and hard-of-hearing children and youth: a glance over the decades. *American Annals of the Deaf*, 143:2, p. 71-76.
- Huttunen, K. & Välimaa, T. (2010). Parents' views on changes in their child's communication and linguistic and socio-emotional development after cochlear implantation. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 15:4, p. 383-404.
- Jackson, C.W., Traub, R.J. & Turnbull, A.P. (2008). Parents' experiences with childhood deafness: implications for family-centered services. *Communication Disorders Quarterly*, 29:2, p. 82-98.
- Kitzinger, J. (1994). The methodology of Focus Groups: the importance of interaction between research participants. *Sociology of Health & Illness*, 16:1, p. 103-121.
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative Research: Introducing focus groups. *British Medical Journal*, 311, p. 299-302.
- Loots, G., Devisé, I., Lichtert, G., Hoebrechts, N., Van De Ginste, C. & De Bruyne, I. (2003). *De dovengemeenschap in Vlaanderen: doorlichting, sensibilisering en standaardisering van de Vlaamse gebarentaal: Eindrapport, luik 1. De gemeenschap van doven en slechthorenden in Vlaanderen: communicatie, taal en verwachtingen omtrent maatschappelijke toegankelijkheid*. Gent: Fevlado Diversus vzw.
- Maes, B., Rymen, L. & Ghesquiere, P. (2003). *De dovengemeenschap in Vlaanderen: doorlichting, sensibilisering en standaardisering van de Vlaamse gebarentaal: Eindrapport, luik 3. Leren met gebaren: de betekenis van gebarencommunicatie in het buitengewoon onderwijs voor dove en slechthorende leerlingen*. Gent: Fevlado Diversus vzw.
- Matthijs, L., Loots, G., Mouvet, K., Hardonk, S., Herreweghe, M. van, Hove, G. van, Puyvelde, M. van & Leigh, G. (2012). First information parents receive after UNHS Detection of their baby's hearing loss. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 17:4, p. 387-401.
- Mouvet, K., Matthijs, L., Loots, G., Taveniers, M. & Van Herreweghe, M. (2013a). The language development of a deaf child with a cochlear implant. *Language Sciences*, 35 (2013), p. 59-79.
- Mouvet, K., Matthijs, L., Loots, G., Van Puyvelde, M. & Van Herreweghe, M. (2013b). The influence of social discourses concerning deafness on the interaction between hearing mothers and deaf infants: A comparative case study. In: Meurant, L., Sinte, A., Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. (Eds.). *Sign Language Research, Uses and Practices*. Berlijn: Mouton de Gruyter (Duitsland), p. 35-62 (1-27).
- Mouvet, K., Hardonk, S., Matthijs, L., Van Puyvelde, M., Loots, G. & Van Herreweghe, M. (2013c). Analyzing language practices in mother-child interaction against the background of maternal construction of deafness. *Language & Communication*, 33 (2013), p. 232-245.
- Mouvet, K., Taverniers, M., Matthijs, L., Van Puyvelde, M., Loots, G., Van Herreweghe, M. (2013d). The exchange of meaning: A Systemic Functional approach to the language development of young deaf children in Flanders. *Functions of Language* (forthcoming).
- Fevlado (2013a). Mijn baby is doof. *Dovennieuws*, 88:5.
- Mouvet, K. (2013). *What about sign language? A longitudinal study of the language development of young deaf children in Flanders in times of cochlear implantation*. Doctoraal proefschrift, Vrije Universiteit Brussel en Universiteit Gent.
- Powell, R.A. & Single, H.M. (1996). Methodology Matters V: Focus Groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 8:5, p. 499-504.

- Raemdonck, L. & Scheiris, I. (Red.) (2006). *Ongehoord verleden: doofbewustzijn in historisch perspectief. Geschiedenis van de belangenverdediging in België (eind 19de eeuw – eind jaren '70) – een introductie*. Gent: Fevlado Diversus vzw.
- Raemdonck, L. & Scheiris, I. (Red.) (2007). *Ongehoord verleden: dove frontvorming aan het begin van de 20ste eeuw*. Gent: Fevlado Diversus vzw.
- Scheiris, I. (2002). *Hoe zoenen doven? Een antwoord op de meest gestelde vragen over doofheid*. Gent: Cultuur voor Doven.
- Schermer, T. (2008). Taalvariatie en –standaardisatie. In: Baker, A., Van den Bogaerde, B., Pfau, R. & Schermer, T. (Red.) (2008). *Gebarentaalwetenschap: een inleiding*. Deventer: Van Tricht, p. 257-274.
- Smithson, J. (2000). Using and analysing focus groups: limitations and possibilities. *International Journal of Social Research Methodology*, 3:2, p. 103-119.
- Soetemans, L. (2014). Hoort een tolk Vlaamse Gebarentaal in het pedagogisch team? Ongepubliceerde BA-paper aangeboden tot het verkrijgen van het diploma BA of Arts in de Toegepaste Taalkunde, KU Leuven.
- Van den Bogaerde, B., Buré, M. & Fortgens, C. (2008). Tweektaligheid en educatie. In: Baker, A., Van den Bogaerde, B., Pfau, R. & Schermer, T. (Red.) (2008). *Gebarentaalwetenschap: een inleiding*. Deventer: Van Tricht, p. 293-304.
- Vandenreyt, C. (2014, 10 februari). "Drie keer meer dove kinderen in gewone school". *Het Belang van Limburg*.
- Vandoolaeghe, A. (2014). Knelpunten bij het inzetten van gebarentolken in het kleuter- en lager onderwijs. Ongepubliceerde BA-paper aangeboden tot het verkrijgen van het diploma BA of Arts in de Toegepaste Taalkunde, KU Leuven.
- Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. (1998). *Thuishoren in een wereld van gebaren*. Gent: Academia Press.
- Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. (2012). *30 vragen over gebarentaal in Vlaanderen en 29 antwoorden*. Gent: Fevlado Diversus vzw en Academia Press.
- Van Herreweghe, M., Vermeerbergen, M., & Mouvet, K. (manuscript). From erasure to recognition (and back again?): the case of Flemish Sign Language.
- Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (2008). De status van de Vlaamse Gebarentaal: van ondergronds bestaan tot culturele erkenning. In: Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (Red.) (2008). *Wat [geweest/gewenst] is. Organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevroegd over 10 thema's*. Gent: Fevlado Diversus vzw en Academia Press, p. 1-25.
- Weaver, K.A. & Starner, T. (2011). We need to communicate! Helping hearing parents of deaf children learn American Sign Language. Gepresenteerd op de jaarlijkse ASSETS conferentie 2011. Scotland: Dundee.
- Young, A.M. (1999). Hearing parents' adjustments to a deaf child – the impact of a cultural-linguistic model of deafness. *Journal of social work practice: psychotherapeutic approaches in health, welfare and the community*, 13:2, p. 157-176. London: Routledge.

6.2 FOLDERS

Fevlado (2013b). Leren Visueel Communiceren in VGT met dove baby's en peuters (folder).

Kasterlinden (2013). Buitengewoon onderwijs: blinde en slechtziende, dove en slechthorende leerlingen, leerlingen met autisme of een taalstoornis (brochure). Brussel: Kasterlinden.

KIDS (2013). Thuisbegeleiding: baby, kind, jongere (brochure). Hasselt: KIDS.

Koca (2013). Thuisbegeleidingsdienst Jonghelinckshof: voor dove en slechthorende kinderen, kinderen met spraaktaalontwikkelingsstoornissen (brochure). Antwerpen: Koca vzw.

Schelp: voor slechthorende en dove kinderen (brochure). Brussel: Koninklijk Instituut Woluwe.

Spermalie (2013). Perspectief: thuisbegeleidingsdienst voor dove en slechthorende kinderen en volwassenen (brochure). Brugge: De Kade vzw.

Thuisbegeleiding Woluwe vzw: voor kinderen en volwassenen met gehoor-, taal- of spraakproblemen (brochure). Brussel: Woluwe vzw.

6.3 LESMATERIALEN

Doggen, C. (2011). Van gehoorgestoord naar gebarentalig. PowerPointpresentatie. Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Kasterlinden (2011). Kasterlinden. PowerPointpresentatie. Sint-Agatha-Berchem: Kasterlinden.

Matthijs, L. (2014). Het participatieproject in een notedop [sic]. PowerPointpresentatie.

Takkinen, R. (2012a). Finnish and Finnish Sign Language in the life of deaf children using cochlear implant. PowerPointpresentatie. Finland: University of Jyväskylä.

Takkinen, R. (2012b). Sign Language Acquisition. PowerPointpresentatie. Finland: University of Jyväskylä.

Vermeerbergen, M. (2010a). Inleiding gebarentaalkunde: 3. Gebarentaalverwerving. PowerPointpresentatie. Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Vermeerbergen, M. (2010b). Inleiding gebarentaalkunde: 10. Taalvariatie en standaardisatie. PowerPointpresentatie. Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Vermeerbergen, M. (2011a). Dovengemeenschap en Dovencultuur 1: Les 1. Inleiding: Wat is "Dovencultuur"? Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Vermeerbergen, M. (2011b). Dovengemeenschap en Dovencultuur 1: Les 2. Geschiedenis van het dovenonderwijs. Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Vermeerbergen, M. (2011c). Dovengemeenschap en Dovencultuur 1: Les 3. De Dovengemeenschap: geschiedenis – met de nadruk op belangenverdediging. Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Vermeerbergen, M. (2011d). Dovengemeenschap en Dovencultuur 1: Les 4. De Vlaamse d/Dovengemeenschap nu. Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Vermeerbergen, M. (2011e). Dovengemeenschap en Dovencultuur 1: Les 6. De Vlaamse d/Dovengemeenschap – de toekomst. Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Vermeerbergen, M. (2011f). Dovengemeenschap en Dovencultuur 1: Les 9. Het Vlaamse dovenonderwijs – toen en nu. Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Vermeerbergen, M. (2011g). Dovengemeenschap en Dovencultuur 1: Les 11. Geïntegreerd dovenonderwijs. Antwerpen: Lessius Hogeschool.

Vermeerbergen, M. (2013). Tolken Vlaamse Gebarentaal/Gebarentaaltolken. PowerPointpresentatie. Gastcollege Master Tolken. Antwerpen: KU Leuven

6.4 ONLINE BRONNEN

- Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen (z.j.). Geraadpleegd op 10 augustus 2014 via http://www.sociaalcultureel.be/volwassenen/gebarentaal_adviescommissie.aspx.
- Conceptnota (2011). Samen grenzen verleggen. Talennota 2011. Geraadpleegd op 17 maart 2014 via http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2011/doc/talennota_2011.pdf.
- De Clerck, G. (2013). Tolk Vlaamse Gebarentaal van kleuter tot student: zijn we er nu? Gepubliceerd in juni 2013 op <http://www.dewereldmorgen.be/>. Geraadpleegd op 10 maart 2014 via <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2013/06/29/tolk-vlaamse-gebarentaal-van-kleuter-tot-student-zijn-we-er-nu>.
- De Meulder, M. (2013a). Tolkuren basisonderwijs. Gepubliceerd in juni 2013 op <http://bristol.verbeeld.be>. Geraadpleegd op 10 maart 2014 via <http://bristol.verbeeld.be/2013/06/27/tolkuren-basisonderwijs/>.
- De Meulder, M. (2013b). "Gebarentaal in tijden van stroompanne": reactie op de nieuwsbrief van VLOK-CI. Gepubliceerd in augustus 2013 op <http://bristol.verbeeld.be>. Geraadpleegd op 07 augustus 2014 via <http://bristol.verbeeld.be/2013/08/22/gebarentaal-in-tijden-van-stroompanne-reactie-op-de-nieuwsbrief-van-vlok-ci/>.
- Fevlado (z.j.). Actualiteit: artikel 'Hij redde Vlaamse kinderen van doofheid' lokt verder reacties uit. Geraadpleegd op 07 augustus 2014 via <http://www.fevlado.be/fevlado-vzw/nieuws-prikbord/actualiteit/?d=267>.
- Fevlado (z.j.). Dossiers (toelichting bij de cel Belangenbehartiging). Geraadpleegd op 6 augustus 2014 via <http://www.fevlado.be/fevlado-vzw/dossiers/>.
- Fevlado (z.j.). Over Fevlado-Diversus: missie. Geraadpleegd op 6 augustus 2014 via <http://www.fevlado.be/diversus-vzw/over-fevlado-diversus/missie/>.
- Fevlado (2013c). Actualiteit: verslag Werelddoovendag 2013. Geraadpleegd op 26 oktober 2013 via <http://www.fevlado.be/fevlado-vzw/nieuws-prikbord/actualiteit/?d=284>.
- Fevlado (2013d). Thema van Werelddoovendag 2013: 'Het dove kind en VGT: ouders en Dovengemeenschap samen in zee.' Geraadpleegd op 31 oktober 2013 via <http://www.fevlado.be/fevlado-vzw/nieuws-prikbord/actualiteit/?d=246>.
- Fevlado (2013e). Actualiteit: Dove Kinder Theater stelt voor: "Eerste Keer". Geraadpleegd op 18 juli 2014 via <http://www.fevlado.be/fevlado-vzw/nieuws-prikbord/actualiteit/?d=195>.
- Gesprek met Stefan Hardonk over de te eenzijdige informatie die ouders van doof geboren kinderen krijgen (2012). Geraadpleegd op 27 december 2013 via <http://www.fevlado.be/upload/content/file/Fevlado/Dossiers/INTERVIEW%20STEFAN%20HARDONK.pdf>.
- Het participatieproject. Geraadpleegd op 20 april 2014 via http://www.mijnbabyisdoof.be/sites/default/files/afbeeldingen/uitleg_pp.pdf.
- Kaatje leert Vlaamse Gebarentaal. Geraadpleegd op 18 juli 2014 via <http://www.ketnet.be/kaatje-voor-ouders/kaatje-leert-vlaamse-gebarentaal>.
- Lijst referentiecentra gehoor: Kind en Gezin (2013). Geraadpleegd op 26 oktober 2013 via http://www.kindengezin.be/img/Lijst_Referentiecentra_gehoor_25092013.pdf.
- Mama kan gebaren, papa ook! Geraadpleegd op 26 oktober 2013 via <http://www.mamakan-gebaren.be/>.
- Mijn baby is doof. Geraadpleegd op 26 oktober 2013 en 04 juli 2014 via <http://www.mijnbabyisdoof.be>.

Oortjes getest... Wat doen we nu best? Een eerste wegwijzer voor ouders na de vroegtijdige gehoorscreening. Geraadpleegd op 26 oktober 2013 via <http://www.kindengezin.be/img/Brochure2gehoor.pdf>.

Signaal vzw (2013). Participatieproject. Geraadpleegd op 29 juni 2014 via <http://www.tsignaal.be/content/participatie-project>.

Recht op tolken in onderwijs nu in een ontwerp van decreet! Geraadpleegd op 17 maart 2014 via <http://www.fevlado.be/fevlado-vzw/nieuws-prikbord/actualiteit/?d=237>.

Schieving, J.H. (2008). CHARGE-syndroom. Geraadpleegd op 20 december 2013 via <http://www.kinderneurologie.eu/ziektebeelden/syndromen/CHARGE.php>.

Signaal vzw. Geraadpleegd op 29 juni 2014 via <http://www.tsignaal.be/>.

VGT Doe Mee. Geraadpleegd op 31 juli 2014 via <http://www.vgtdoemee.be>.

Vlok-CI. Geraadpleegd op 26 oktober 2013 via <http://www.vlok-ci.eu/start.html>.

6.5 AUDIOVISUELE BRONNEN

Vermeerbergen, M., e.a. (1997). Een wereld van gebaren. Brussel: BRTN. Aflevering 3, 8 en 12.

7. BIJLAGEN

In 7.1 wordt het identificatieformulier weergegeven (in zijn definitieve versie) zoals het aan de respondenten uit het eerste luik werd aangereikt, aan de deelnemers van het focusgroepsgesprek en aan de drie moeders die na afloop van dat gesprek alsnog wilden bijdragen aan het onderzoek. 7.2 biedt een overzicht van de citaten uit de diepte-interviews die werden voorgelegd aan alle respondenten uit de tweede onderzoeksfase. Tot slot is bij dit onderzoeksverslag een dvd gevoegd waarop het abstract in Vlaamse Gebarentaal staat.

7.1 IDENTIFICATIEFORMULIEREN RESPONDENTEN

7.1.1 VOOR DE RESPONDENTEN UIT DE EERSTE ONDERZOEKSFASE

Goedele Debeerst (r0255635)
student Master Tolken
Engels en Vlaamse Gebarentaal
Faculteit Letteren, Antwerpen
goedele.debeerst@student.kuleuven.be

Masterthesis, Goedele Debeerst

Op de grens tussen de horende en de d/Dove wereld in Vlaanderen zijn er anno 2013 twee maatschappelijke evoluties merkbaar. Enerzijds is er meer openheid naar Vlaamse Gebarentaal en VGT tolken toe en worden die ook vaker beschikbaar gesteld voor d/Doven, wat onder andere naar voren komt vanuit de recente ontwikkelingen in Vlaanderen in het onderwijs en de media. Anderzijds zien we een medische evolutie die doofheid meer en meer ziet als een beperking die 'hersteld' kan worden. De groeiende aandacht voor het cochleair implantaat levert daarvoor het bewijs. Mijn onderzoek zal belichten hoe jonge horende ouders van dove kinderen met die dualiteit omgaan, wanneer ze willen dat gebarentaal een rol speelt in het leven van hun kind. Hun praktische aanpak, ervaren moeilijkheden en verwachtingen op vlak van VGT en gebarentaaltolken zullen onderzocht worden. Nadien zullen die belevingen voorgelegd en geconfronteerd worden met de ervaringen van

horende ouders die een doof kind grootbrachten voor de start van het nieuwe millennium. Zo worden twee leefwerelden ter vergelijking naast elkaar gezet: een tijd waarin nog geen sprake was van het CI en waarin de maatschappij beperktere mogelijkheden bood om VGT te leren, tegenover een tijd waarin vele dove kinderen geïmplanteerd zijn/worden en waarin de toegang tot VGT gemakkelijker lijkt.

Identificatie respondent

Horende ouders: moeder

Naam

Geboortejaar

Horende ouders: vader

Naam

Geboortejaar

Doof kind

Naam

Geboortejaar

Aanvang doofheid

Oorzaak doofheid

Mate van gehoorverlies

Mijn zoon/dochter* heeft een CI/hoorapparaat* aan zijn/haar* linkeroor sinds _____ (jaartal).

Mijn zoon/dochter* heeft een CI/hoorapparaat* aan zijn/haar* rechteroor sinds _____ (jaartal).

* schrappen wat niet past

Toestemming datagebruik

Ondergetekende(n), _____, verklaart dat Goedele Debeerst de toelating heeft om bovenstaande data te gebruiken voor haar onderzoek. Met respect voor de privacy van de respondenten, zullen eigennamen vervangen worden door fictieve namen. Hierbij krijgt Goedele ook de toestemming om een audio-opname te maken van een interview met (de) ondergetekende(n). Het materiaal mag enkel gebruikt worden binnen het kader van haar masterproef.

Handtekening

Datum en plaats

7.1.2 VOOR DE RESPONDENTEN UIT DE TWEDE ONDERZOEKSFASE DIE DEELNAMEN AAN HET FOCUSGROEPSGESPREK

Goedele Debeerst (r0255635)
student Master Tolken
Engels en Vlaamse Gebarentaal
Faculteit Letteren, Antwerpen
goedele.debeerst@student.kuleuven.be

Masterthesis, Goedele Debeerst

Op de grens tussen de horende en de d/Dove wereld in Vlaanderen zijn er anno 2013 twee maatschappelijke evoluties merkbaar. Enerzijds is er meer openheid naar Vlaamse Gebarentaal en VGT tolken toe en worden die ook vaker beschikbaar gesteld voor d/Doven. Anderzijds zien we een

medische evolutie die doofheid meer en meer ziet als een beperking die ‘hersteld’ kan worden. De groeiende aandacht voor het cochleair implantaat levert daarvoor het bewijs. Mijn onderzoek zal belichten hoe jonge horende ouders van dove kinderen met die dualiteit omgaan, wanneer ze willen dat gebarentaal een rol speelt in het leven van hun kind. Nadien zullen die belevingen voorgelegd en geconfronteerd worden met de ervaringen van horende ouders die een doof kind grootbrachten voor de start van het nieuwe millennium. Zo worden twee leefwerelden ter vergelijking naast elkaar gezet.

Identificatie van de respondent

Horende ouders: moeder

Naam

Geboortejaar

Horende ouders: vader

Naam

Geboortejaar

Doof kind

Naam

Geboortejaar

Aanvang doofheid

Oorzaak doofheid

Mate van gehoorverlies

Mijn zoon/dochter* heeft een CI/hoorapparaat* aan zijn/haar* linkeroor sinds _____ (jaartal).

Mijn zoon/dochter* heeft een CI/hoorapparaat* aan zijn/haar* rechteroor sinds _____ (jaartal).

* schrappen wat niet past

Akkoordgaan met het privé karakter van het groepsgesprek

Ondergetekende(n) verklaart dat hij/zij het privé karakter van dit groepsgesprek erkent. Wat tijdens het gesprek gezegd en gedeeld wordt onder de aanwezigen, wordt niet met derden besproken.

Toestemming voor het datagebruik

Ondergetekende(n), _____, verklaart dat Goedele Debeerst de toelating heeft om bovenstaande data te gebruiken voor haar onderzoek. Met respect voor de privacy van de respondenten, zullen eigennamen vervangen worden door fictieve namen. Hierbij krijgt Goedele ook de toestemming om een video- en audio-opname te maken van het groepsgesprek op 29 maart 2014. Het materiaal mag enkel gebruikt worden binnen het kader van haar masterproef.

Handtekening

Datum en plaats

7.1.3 VOOR DE RESPONDENTEN UIT DE TWEEDE ONDERZOEKSFASE DIE NIET DEELNAMEN AAN HET FOCUSGROEPSGESPREK

Goedele Debeerst (r0255635)
student Master Tolken
Engels en Vlaamse Gebarentaal
Faculteit Letteren, Antwerpen
goedele.debeerst@student.kuleuven.be

Masterthesis, Goedele Debeerst

Op de grens tussen de horende en de d/Dove wereld in Vlaanderen zijn er anno 2013 twee maatschappelijke evoluties merkbaar. Enerzijds is er meer openheid naar Vlaamse Gebarentaal en VGT tolken toe en worden die ook vaker beschikbaar gesteld voor d/Doven. Anderzijds zien we een medische evolutie die doofheid meer en meer ziet als een beperking die 'hersteld' kan worden. De groeiende aandacht voor het cochleair implantaat levert daarvoor het bewijs. Mijn onderzoek zal belichten hoe jonge horende ouders van dove kinderen met die dualiteit omgaan, wanneer ze willen dat gebarentaal een rol speelt in het leven van hun kind. Nadien zullen die belevingen voorgelegd en geconfronteerd worden met de ervaringen van horende ouders die een doof kind grootbrachten voor de start van het nieuwe millennium. Zo worden twee leefwerelden ter vergelijking naast elkaar gezet.

Identificatie van de respondent

Horende ouders: moeder

Naam

Geboortejaar

Horende ouders: vader

Naam

Geboortejaar

Doof kind

Naam

Geboortejaar

Aanvang doofheid

Oorzaak doofheid

Mate van gehoorverlies

Mijn zoon/dochter* heeft een CI/hoorapparaat* aan zijn/haar* linkeroor sinds _____ (jaartal).

Mijn zoon/dochter* heeft een CI/hoorapparaat* aan zijn/haar* rechteroor sinds _____ (jaartal).

* schrappen wat niet past

Toestemming voor het datagebruik

Ondergetekende(n), _____, verklaart dat Goedele Debeerst de toelating heeft om bovenstaande data te gebruiken voor haar onderzoek. Met respect voor de privacy van de respondenten, zullen eigennamen vervangen worden door fictieve namen. Het materiaal mag enkel gebruikt worden binnen het kader van haar masterproef.

Handtekening

Datum en plaats

7.2 CITATEN UIT DE DIEPTE-INTERVIEWS GEBRUIKT VOOR DE TWEDE ONDERZOEKSFASE

EERSTE CITAAT

En toen zeiden ze ook: nee, gebarentaal is niet zo goed, want je moet opletten, eenmaal ze gebarentaal leren, gaan ze later beginnen praten. En dan dachten wij ook: ja, maar hoe moeten wij dan praten met ons kind, want dat hoort ons niet? [...] je moet ook frustratie voorkomen, hé. Je kind heeft al frustraties omdat het niet hoort, omdat het niet kan volgen. En als je dan nog zijn communicatie gaat wegpakken, ja, dan heeft het helemaal niets meer. (Vicky)

TWEDE CITAAT

Omdat het geopereerd is met de bedoeling van het te leren praten, is er daarachter vaak ook wel een gedachte: ik ga niet alles in gebarentaal zeggen, want dan leert hij niet praten, maar het is wel een hulpmiddel dat je nodig hebt om te communiceren. [...] En daarom mogen ze [...] die gebarentaal niet wegnemen en dat is een groot hiaat geweest in de jaren waarin ze zeiden: gebarentaal mag niet gebruikt worden. Want we weten ook dat dat geweest is gedurende een aantal jaren. Gelukkig voor ons dat gebarentaal nu mocht gebruikt worden. Dat kinderen vroeger hun handen onder de bank moesten steken om toch maar te liplezen. [...] Ik vind dat zo belangrijk, die allebei. (Vicky)

DERDE CITAAT

Ik ben gestopt met de gebarenopleiding in 't derde jaar, omdat je zag dat de communicatie iets wat moeilijker was en dat was ook een communicatie die ik niet kon inoefenen samen met Daan. Dus dan vergeet je dat, maar ik ben ervan overtuigd, als hij wat ouder wordt, als die communicatie moeilijker begint te worden, dat ik terug naar school ga [...] om verder te doen in gebarentaal. [...] 't Is meegroeien met zijn niveau, hé. (Geertrui)

VIERDE CITAAT

De dovenwereld en de dovenwereld, da's echt wel 2. Ja, hoe moet je 't gaan zeggen? Van die hele extreme visies zoals 'implantatie is onethisch' enzovoort, 'k bedoel, daar heb ik het gewoon moeilijk mee. Dat is een dagelijkse clash tussen VLOK-CI en die uiterste poot van Fevlado. Maar wat betreft het overgrote deel aan doven die daar wel voor openstaan, die dat zelfs ook appreciëren dat ouders gebarentaal leren enzovoort. Daar heb ik dus wel absoluut geen probleem mee, dat die daarmee in contact zou komen. Integendeel. (Niels)

VIJFDE CITAAT

Hij kan eigenlijk Karrewiet [zonder tolk] vrij goed volgen... 'k Wist niet dat ze dat in de week ook op de website lieten zien, dus dat zou 'k hem, anders moet 'k hem dat een keer tonen. Maar soms is hij daar ook een beetje terughoudend tegenover, hoor. Want het idee dat hij een tolk of zo zou meenemen naar iets, da's allemaal [...] nee nee nee... 'k Weet het niet goed of hij dat zou willen. [...] Hij trekt wel zijn plan, hé. Zo... dat. [...] Nu hij is ook niet negatief ten opzichte van gebarentaal. Maar zo, de uitzonderingspositie hoeft niet. [...] Hij kent ook nog niet zo heel lang VGT en hij kent ook nog niet zo alle gebaren, 'k denk dat hij een tolk soms even slecht kan volgen als iemand die geen mooi Nederlands praat. (Hannelore)

ZESDE CITAAT

Vanaf het moment dat die kon beginnen spreken, viel dat echt wel helemaal weg eigenlijk, hé. Was dat eigenlijk vanuit ons dat die gebarentaal wel bleef bestaan. En nu vanaf dit schooljaar, hij is dan altijd naar de KIDS naar de crèche geweest en de zomerklas, maar dan hebben wij besloten van hem dan vanaf 't eerste kleuterklasje mee naar 't gewoon onderwijs te nemen. En net nu was er het recht dat wij kregen van gebarentaaltolken in de klas en wij hadden wel gezegd van: ja, wij moeten nu die kans grijpen, want de voorwaarde was dat ze de gebarentaal moesten kennen, en, ja, binnen drie jaar kent hij het misschien niet meer. [...] Nu heeft die dat eigenlijk niet echt nodig, maar hij begint er zo terug wat meer interesse in te krijgen, da's zeker waar, want de tolken, die leren hem dan ook zo nieuwe woordjes aan die hij nog niet kent, en hij vindt dat allemaal wel heel interessant nu. [...] Maar wij hebben zoiets van, ja: misschien binnen een paar jaar, in de lagere school gaat hij echt wel een tolk nodig hebben en daarom dat we dat eigenlijk nu ook al [doen]. (Marie)

ZEVENDE CITAAT

Schrijftolken alleszins wel, hé, omdat je daar niet gaat buiten kunnen. Ja, gebarentaaltolken, tot aan 't derde studiejaar, denk ik, ook wel. Maar ja, dan moet je echt iemand hebben die hem dat aanleert. Die deontologieregels voor tolken dat is [...] dat moet dringend een keer herzien worden. Als dat blijft in

dat deontologisch kader, zoals dat nu is, ja dan, dan denk ik dat 't niet gaat werken. [...] Ja, voor ons is dat een vreemde taal, hé, dus we doen al meer dan gemiddeld. We kunnen niet echt veel meer doen, hé, tenzij tolkenopleiding al volgen, maar ja, zelfs ook daar, ja, merken we dan van ouders van oudere kinderen die dat wel gedaan hebben, die nu 18 jaar zijn bijvoorbeeld; vroeger wist men totaal niet welke richting dat dat uitging. Ja, die hebben dat allemaal gevolgd uit vrees dat- enfin, of heel defensief. Ja, die kinderen spreken eigenlijk, hé. Die kinderen gaan nu naar een hogeschool enzovoort en gebruiken schrijftolken. Die gebruiken eigenlijk geen gebarentolken. (Niels)

ACHTSTE CITAAT

Het nadeel van de maatschappij op zich is dat die geen gebarentaal kent. (Vicky)

NEGENDE CITAAT

De gewone scholen zouden misschien meer toegankelijk moeten zijn voor kinderen met een beperking. (Esther)

TIENDE CITAAT

Ik [heb] ook al zoiets van: ik vind dat gebarentaal meer moet uitgebreid [worden], zoals mijn [...] Frans, ik heb dat niet nodig. Maar ik heb dat op school ook wel geleerd, dus daarmee [...] dat dat wel goed zou zijn moesten ze dat ook in de scholen aanleren. [...] ik denk wel dat dat [...] heel goed zou zijn voor andere kinderen. [...] Het kan hen alleen maar verrijken. (Marjolein)

ELFDE CITAAT

Maar je voelt wel: daar zit heel veel achter, hoor. Er zit heel veel onder, hé, zo... Al die lagen van al die generaties, dat vechten van die doven voor hun taal... Maar ja, dat is moeilijk als horende ouder, want dat is eigenlijk het meest jammerlijke. [...] Wij kennen er niks van, dus wij hebben die strijd niet moeten leveren, maar ja, die voelen dat aan: wij moeten vechten voor dat kind. En dat is zo precies of die moeten dan tegen ons vechten, maar dat is niet, hé. [...] 'k Voel soms dat dat er van sommigen niet mag zijn: genuanceerdheid. Je moet precies kiezen voor het één of het ander. (Leen)

TWAALFDE CITAAT

Eigenlijk dat is misschien de kern van de vraag van: is zij nu doof of niet? Want in dezelfde situatie tien jaar geleden is het antwoord zonder problemen: ja. Maar nu, met die apparaten aan, 'k bedoel... om een heel dwaas voorbeeld, enfin, een vergelijking [te geven:] 't kan zijn dat je niet kunt lezen, maar als je een goeie bril hebt, kun je wel lezen. Dus kun je dan nog zeggen: 'ik kan niet lezen?' [...] Waar je eigenlijk vroeger heel duidelijk de situatie had wat doof was en niet, kun je je daar nu toch vragen bij stellen: ben je dat dan of ben je dat niet? (Andreas)

DERTIENDE CITAAT

Als ik daar echt echt diep over nadenk, dan is dat bij mij eigenlijk wel redelijk pure paniek. [...] Je gaat altijd leerkrachten hebben die hun best doen, maar je gaat er ook altijd hebben die [...] daar de goesting niet voor [hebben enzovoort]. [...] Dus zij gaat dat nog tegenkomen, en hoe gaat ze daarmee omgaan? En hoe gaat ze ermee omgaan dat ze op de speelplaats niet alles gaat horen, en misschien de indruk gaat hebben dat er geroddeld wordt over haar? Dat is ook zoiets typisch bij dove mensen, hé. [...] Ik vind dat vreselijk moeilijk. [...] Zo 't moment dat [...] die taal toch, ja, die neemt sowieso toe in belangrijkheid, naarmate ze ouder worden. 'k Vraag mij af hoe [...] dat 't gaat evolueren. Dus ja, ik maak mij zeker en vast ongerust, maar nu op dit moment is 't wel oké. (Sophie)

VEERTIENDE CITAAT

Wat mij wel ook kan ergeren, dat is heel die discussie dus die vooral aangezwengeld wordt tussen die actieve of die extreme poot van Fevlado, waarbij VGT zo altijd maar heel veel media-aandacht krijgt

en altijd zo maar in 't nieuws komt en altijd maar... Zoals met dat kindje daar, Basil, die niet geïmplantéerd is, maar in Villa Vanthilt komt. Om dan maar te zeggen: en kijk een keer, hé, wat dé minister van Onderwijs doet: die maakt VGT-tolken enzovoort [...] Dat mag wel ook aan bod komen, maar CI's op zich komen gewoon veel minder aan bod in heel dat VGT-aspect en dat is heel jammer. En dat is ook frustrerend, want dat zou mooi zijn, moest dat evenwichtig aan bod komen. En we hebben eigenlijk altijd de indruk [...] dat we altijd maar in de verdediging moeten gaan ten opzichte van die druk van anderen om meer VGT te hebben. Uiteindelijk willen we als ouder het beste voor de kinderen, daarop komt het neer. En als dat VGT is, dan is dat VGT, da's geen probleem. We zijn al lang over het stadium dat we VGT als minderwaardig beschouwen [...] daar gaat het niet over. Als 't nuttig is, dan gaan we dat doen. En als 't niet nuttig is, dan doen we dat niet. Maar anderen pushen ons om VGT nuttig te gaan vinden. Dat is verschrikkelijk ambetant. [...] Er worden daar ook enorm veel budgetten voor vrijgemaakt waarvan wij ons wel [...] afvragen of dat wel de beste weg is om die budgetten daarop te gaan investeren. En niet een stuk ook die andere trajecten, zoals bijvoorbeeld, ja, [...] hersenstamimplantaten enzovoort. [...] In feite mag je niet in visies terecht komen. Daarover gaat heel de zaak. We komen in visies terecht, omdat er geen wetenschappelijke basis lijkt te zijn over of dat het nu nuttig is of niet. En dan krijg je zo van: iedereen vindt wel iets. (Niels)

7.3 DVD MET ABSTRACT IN VGT